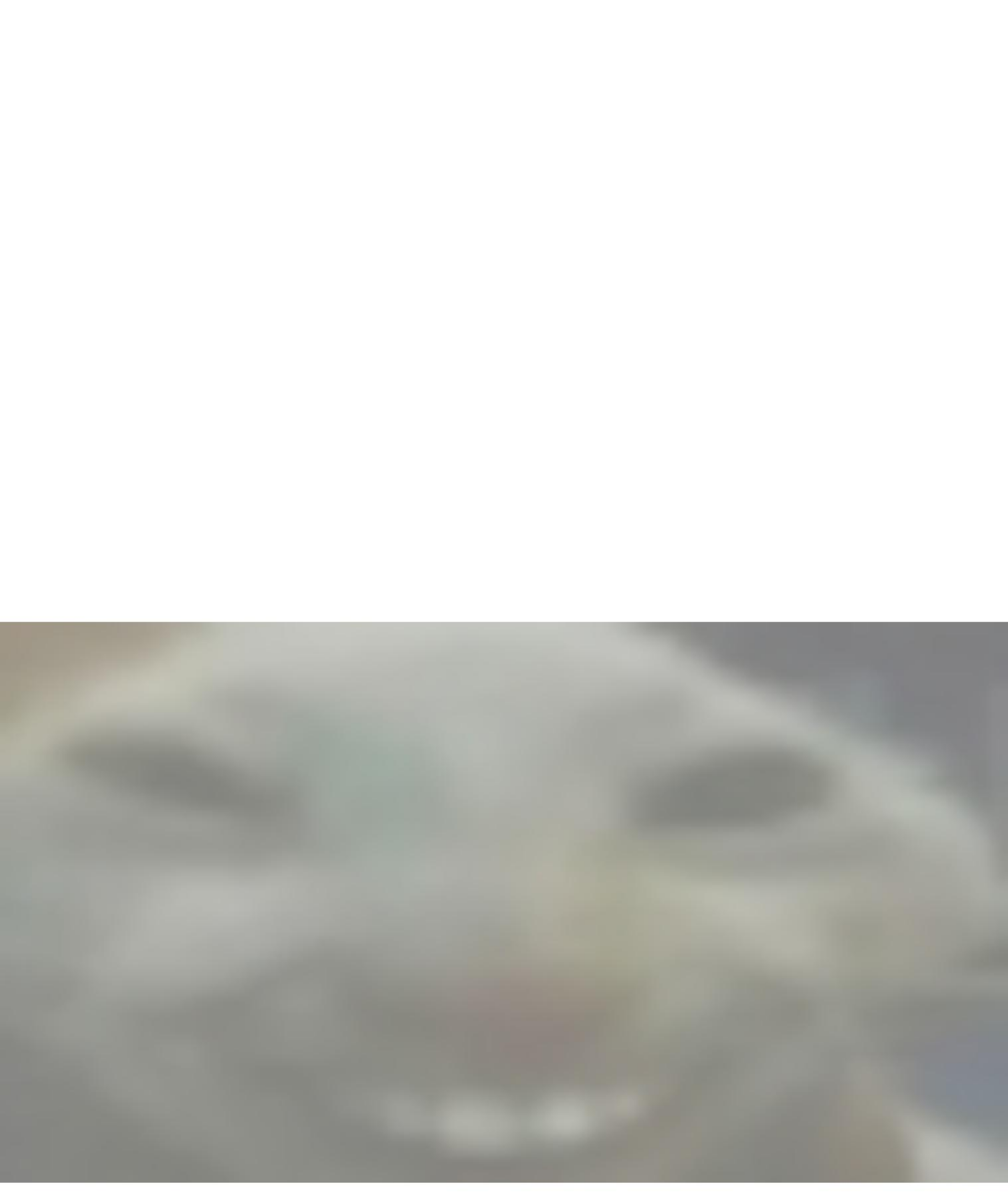

Muzyka

Podręcznik

5

Teresa Wójcik

5

Muzyka

Podręcznik dla klasy piątej szkoły podstawowej

Redaktor serii
Wojciech Sygut

Redaktor prowadzący
Anna Pawłowska

Redaktor merytoryczny
Anna Pawłowska

Redakcja językowa i korekta
Joanna Kozub

Redakcja artystyczna
Magdalena Sarnot-Wrzecionowska

Projekt i koncepcja artystyczna
Futu Creative / Kay Humelt i Rafał Kwiczor

Koordinacja prac graficznych
Magdalena Wrzecionowska

Grafika nutowa
Marek Zapała

Skład komputerowy
Adam Ziółkowski

Fotoedycja
Tomasz Suszczyński

Redakcja techniczna
Paweł Kowalski

Ilustracje
Patricija Bliuj-Stodulska (s. 121), Maciej Błaźniak (s. 5, 55, 91, 127), Paulina Derecka (s. 16, 39, 62, 63, 64, 65, 81, 106), Olga Kawacińska (s. 29, 40, 53, 87, 122), Tomasz Kozłowski (s. 133), Tamara Kwiatkowska (s. 13, 15, 23, 33, 37, 51, 84, 85, 104, 105, 111), Ewa Łabaj (s. 7, 45, 68, 75), Magda Miszczak (s. 27, 47, 93, 132), Przemysław Sokołowski (s. 9), Artur Tenczyński (s. 72, 79, 101)

Projekt okładki
Futu Creative

Ilustracja na okładce
Ładne Halo / Maciej Błaźniak

Podręcznik dopuszczony do użytku szkolnego przez ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania i wpisany do wykazu podręczników przeznaczonych do kształcenia ogólnego do nauczania techniki, na podstawie opinii rzeczoznawców: mgr Wiesławy Komady, mgr Stefanii Sierpińskiej, dr Katarzyny Kozłowskiej.

Etap edukacyjny: II
Typ szkoły: szkoła podstawowa
Rok dopuszczenia: 2018

Numer dopuszczenia (numer ewidencyjny w wykazie): 909/2/2018

Wydawca oświadcza, że dołożył wszelkich starań, aby dotrzeć do wszystkich właścicieli i dysponentów praw autorskich. Wszelkie prawa zastrzeżone. Kopiowanie publikacji w całości lub we fragmentach bez zgody wydawnictwa zabronione.

Książka, którą nabyłeś, jest dziełem twórcy i wydawcy. Przestrzegaj praw, jakie im przysługują. Udostępniając książkę lub jej fragmenty, rób to wyłącznie w zakresie dozwolonego użytku, który określają przepisy prawa.

Zawartość książki możesz udostępnić nieodpłatnie osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w Internecie. Jeśli cytujesz jej fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. Kopując jej część, rób to jedynie na użytek osobisty.

© Grupa MAC S.A. 2018

ISBN 978-83-8108-353-9

Grupa MAC S.A.
25-561 Kielce, ul. Witosa 76
tel. 41 366 55 55, faks: 41 366 33 02
e-mail: kontakt@mac.pl; www.mac.pl

Spis treści

1. Cztery pory roku – jesień

1.1	Jeszcze trochę letnich wspomnień <i>Zbyt krótkie wakacje</i>	6
1.2	Muzyka na dobry początek <i>Świat to muzyka</i>	9
	Link do wiedzy <i>Muzyka, która leczy</i>	13
1.3	Melodie z krzyżykiem i bemolem	16
1.4	Jesień opowiedziana muzyką <i>Jesienny rock and roll</i>	20
1.5	Solo i w duecie <i>O przyjaźni</i>	24
1.6	Czar muzyki Mozarta	29
	Link do wiedzy <i>Amadeusz</i>	33
1.7	Instrumenty strunowe szarpane <i>Czar ogniska</i>	34
	Link do wiedzy <i>Nieco o gitarze</i>	37
1.8	Listopadowe tradycje <i>Pierwsza Kadrowa</i> <i>Wojenko, wojenko</i> <i>O mój rozmarynie</i>	41
1.9	Deszczowa muzyka <i>Taniec w deszczu</i>	45
1.10	Wieczorna muzyka <i>Maleńka gwiazdka</i>	48
	Link do wiedzy <i>Pieśni nocy</i>	51
	Podsumowanie działu	54

2. Cztery pory roku – zima

2.1	Instrumenty smyczkowe	56
2.2	Świąteczne melodie <i>Wigilijna pastorałka</i>	61
2.3	Rondo w muzyce <i>Cztery pory roku</i>	65
2.4	Potęga brzmienia muzyki Ludwiga van Beethovena	69
	Link do wiedzy <i>Wielkanocny Festiwal Ludwiga van Beethovena</i>	72

2.5	Zimowy koncert <i>Zima</i>	73
2.6	Wielkie bale w karnawale <i>Ognista samba</i>	76
	Link do wiedzy <i>Szkoła samby</i>	79
2.7	Pod batutą dyrygenta <i>Wieczór w filharmonii</i>	82
	Link do wiedzy <i>Wielka orkiestra symfoniczna</i>	84
2.8	Melodie z różnych stron świata	88
	Podsumowanie działu	90

3. Cztery pory roku – wiosna

3.1	Raz wesoło, raz smutno <i>Wiosenne przebudzenie</i>	92
3.2	Muzyczne niespodzianki	95
3.3	Uderz w strunę, a rozlegnie się muzyka	99
	Link do wiedzy <i>Dostojny fortepian</i>	101
3.4	Zaproszenie do tańca <i>Eko cza-cza</i>	102
3.5	Muzycznie o wiosnie <i>Żyj do przodu</i>	108
3.6	Pokochać operę	112
3.7	Piękno muzyki Stanisława Moniuszki <i>Prząśniczka</i>	114
3.8	Nie taki straszny ten dwór <i>Pan Moniuszko</i>	118
3.9	Polskie pieśni i tańce regionalne	121
	Podsumowanie działu	126

4. Cztery pory roku – lato

4.1	Muzyczne pejzaże	128
4.2	Z piosenką na wakacje <i>Wakacje już tuż-tuż</i>	130
	Mazurek Dąbrowskiego	133
	Słowniczek muzyczny	134

Jak korzystać z podręcznika

Akademia młodego melomana

Audycja muzyczna, wprowadzająca w zagadnienia związane z historią muzyki

Podejmij temat

Wprowadzenie do tematu lekcji

Podsumowanie działu

Powtórzenie najważniejszych treści działu

Link do wiedzy

Treści, które mogą rozwinąć twoje zainteresowania

Infografiki

Ciekawie zilustrowane zagadnienia

Zaśpiewaj

Propozycje piosenek, które możesz zaśpiewać

Posłuchaj

Propozycje utworów muzycznych do słuchania podczas lekcji

Ciekawe!

Interesujące wiadomości uzupełniające temat lekcji

Zagraj

Utwory do grania na instrumencie

Warto posłuchać

Propozycje dodatkowych utworów do słuchania

Tego podręcznika będą używać inni uczniowie. Niczego w nim nie zapisuj. Przekaż go w dobrym stanie.

Znaczenie ikon

praca zespołowa

warto posłuchać

nawiązanie do ilustracji

posłuchaj

1. Cztery pory roku – jesień

1. Czy muzyka może wpływać na nasz nastrój, pomagać w uczeniu się, relaksować?
2. Co to znaczy śpiewać w duecie?
3. W jaki sposób można muzycznie opowiedzieć o jesieni?

1.1 Jeszcze trochę letnich wspomnień

Podejmij temat

- Zaśpiewaj piosenkę *Zbyt krótkie wakacje*. Może przywoła ona przyjemne wspomnienia minionego lata i przypomni jego zapach i smak?

Zbyt krótkie wakacje

Muzyka: Mirosław Ziąber
Słowa: Jadwiga Koczanowska

moderato mf D e7 G A

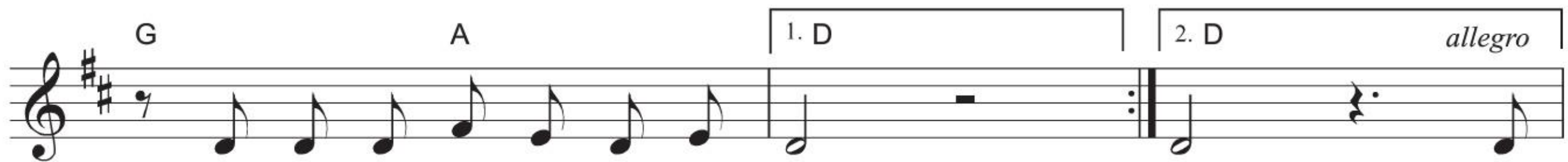
Pod po - wie - ka - mi je - szcze ma - my nad - mor - ską pla - żę, gór - ski
W ką - ci - kach o - czu ła się cza - i, to po roz - sta - niach smut - nych

D H e7

szlak, na no - sie zło - te pie - gów pla - my,
ślad, wa - ka - cji czas zo - stał za na - mi,

G A 1. D 2. D *allegro*

we wło - sach tań - czy let - ni wiatr.
no - wych przy - ja - ciół bę - dzie brak. Ref.: Wa -

G D/Fis e D h

ka - cje, wa - ka - cje, nie - zwy - kłe a - tra - kcje, wa - ka - cje, naj - mil - sze to

A G D/Fis e D

chwi - le. Wa - ka - cje zie - lo - ne, wa - ka - cje sza - lo - ne, wa -

ka - cje zbyt krót - kie – jak zwy - kle. Wa - zwy - kle.

1. Pod powiekami jeszcze mamy nadmorską plażę, górski szlak, na nosie złote piegów plamy, we włosach tańczy letni wiatr.

W kącikach oczu łza się czai,
to po rozstaniach smutnych ślad,
wakacji czas został za nami,
nowych przyjaciół będzie brak.

Refren:

Wakacje, wakacje, niezwykle atrakcje.
Wakacje, najmilsze to chwile.
Wakacje zielone, wakacje szalone.
Wakacje zbyt krótkie – jak zwykle. } bis

2. To szkoła woła nas i wzywa,
zaprasza nas do swoich klas
i głośnym dzwonkiem przypomina,
że skończył się relaksu czas.

Na fotografiach uwiecznione
szalone chwile, letni luz,
wspomnienia bardzo kolorowe
zostaną z nami zawsze już.

Refren:

Wakacje, wakacje, niezwykle atrakcje...

1. Określ nastrój, tempo i dynamikę piosenki *Zbyt krótkie wakacje*. Spróbuj wymienić inne oznaczenia tempa i dynamiki, które poznałaś/poznałeś w klasie 4.
2. Zaśpiewaj piosenkę *Zbyt krótkie wakacje*, akompaniując w refrenie gestodźwiękami w rytmie ćwierćnut:
 - takt 1 – klaskanie w dłonie,
 - takt 2 – pstrykanie palcami,
 - takt 3 – klepanie dłońmi w uda,
 - takt 4 – uderzanie prawą dłonią o blat ławki,
 - takty 5–8 – tak jak 1–4.
3. Nazwij wartości rytmiczne nut i pauz, które występują w zapisie muzycznym piosenki *Zbyt krótkie wakacje*. Przewodnik po pięciolinii pomoże ci wyjaśnić lub przypomnieć różne zagadnienia i terminy muzyczne.

Znaki graficzne nut i pauz

cała nuta		pauza całonutowa	=
półnuty		pauza półnutowa	=
ćwierćnuty		pauza ćwierćnutowa	=
ósemki		pauza ósemkowa	=
szesnastki		pauza szesnastkowa	=

Nazwy solmizacyjne i literowe dźwięków

do	re	mi	fa	sol	la	si	do
c ¹	d ¹	e ¹	f ¹	g ¹	a ¹	h ¹	c ²

Znaki dynamiczne

fortissimo (ff)	bardzo głośno
forte (f)	głośno
mezzo forte (mf) [czyt. mecoforte]	średnio głośno
piano (p)	cicho
pianissimo (pp)	bardzo cicho
mezzo piano (mp) [czyt. mecopiano]	średnio cicho
crescendo	skrót cresc. lub znak [czyt. krescendo] – stopniowe wzmocnienie dźwięków
diminuendo	skrót dim. lub znak – stopniowe wyciszenie dźwięków

Oznaczenia tempa

andante	z wolna, w tempie powolnego kroku
adagio	powoli
moderato	umiarkowanie
allegro	szybko, wesoło
vivo	żywo
accelerando	skrót accel. [czyt. aczelerando] – przyspieszając
ritenuto	skrót rit. – zwalniając
a tempo	powrót do tempa zasadniczego

1.2 Muzyka na dobry początek

Podejmij temat

- Jak rozumiesz powiedzenie, że „muzyka jest lekarstwem dla duszy”?

Muzyka towarzyszy człowiekowi od początku dziejów i odgrywa w jego życiu ważną rolę. Jest ona źródłem radości, energii, inspiracji, wzbogaca osobowość i pozwala na głębsze doznania. Już w starożytności wierzono w moc muzyki i jej nieprzeciętną skuteczność. W wielu mitach można odnaleźć przykłady świadczące o tym, że muzyka poskramiała złe moce, uspokajała dusze bogów i śmiertelników, przynosiła radość i ukojenie. Znani uczeni i filozofowie tak wyrażali swoje myśli o muzyce:

Muzyka budzi w sercu pragnienie dobrych czynów.

Pitagoras

Muzyka wpływa na uszlachetnienie obyczajów.

Arystoteles

Dzięki muzyce trafnie myślimy, pięknie mówimy i odpowiednio się poruszamy.

Kasjodor

Naukowcy udowodnili, że dźwięki wysokie wpływają na poprawę humoru.

Współczesny człowiek również wykorzystuje dobroczynne walory muzyki. Odpowiednia kompozycja może działać na organizm uspokajająco, pobudzać go lub relaksować. Muzyka może również wpływać na rozwój ludzkiej wyobraźni, intelektu i zdolności zapamiętywania, a nawet wspomagać proces uczenia się.

Proponuję wam wysłuchanie kilku dzieł muzycznych, które mogą poprawić nastrój i pomóc osiągać lepszą skuteczność nauki. Niektóre z nich pochodzą z listy utworów terapeutycznych, którą opracowali psycholodzy i muzykoterapeuci.

Muzyka na dobry humor

Najlepszym przepisem na poprawienie humoru i pobudzenie aktywności jest słuchanie swoich ulubionych utworów. Podczas odbioru takiej muzyki mózg wytwarza hormon szczęścia, który powoduje, że nasz nastrój poprawia się, a ciało rozluźnia. Terapeuci doradzają wybieranie dzieł, które mają dość żywe tempo, urozmaiconą melodię i rytm oraz są zróżnicowane pod względem dynamicznym. Zachęcam do wysłuchania kilku utworów, licząc na to, że dołączycie je do swojej muzycznej listy ulubionych melodii.

Muzyczna recepta

Georges Bizet

Marsz torreadora z opery Carmen

Jan Sebastian Bach

Koncert Brandenburski nr 6 B-dur, część Allegro

Luigi Boccherini

Menuet z Kwintetu smyczkowego E-dur nr 5, op. 15

Muzyka na dobrą pamięć i koncentrację

Wydarzenia dnia codziennego często negatywnie wpływają na naszą koncentrację, powodując ogólne roztargnienie. Zdarza się, że nie możemy skupić uwagi podczas odrabiania prac domowych, opanować pamięciowo tekstu wiersza czy przyswoić wiedzy zawartej w podręcznikach przedmiotowych. Terapeuci doradzają słuchanie kojącej, pogodnej muzyki granej na instrumentach o wysokiej częstotliwości dźwięku, co ma wpływ na aktywną pracę mózgu. Aby poprawić swoją pamięć i koncentrację, staraj się również podczas słuchania muzyki zapamiętać, ile razy w utworze przewija się ten sam motyw melodyczny, jakie instrumenty wykonują partie solowe, jak często można usłyszeć brzmienie charakterystycznego instrumentu, np. harfy, kotłów.

Muzyka może być doskonałym motywatorem do wykonywania ćwiczeń fizycznych. Dzięki niej sportowy trening staje się przyjemniejszy i może być bardziej efektywny. Rytmiczne utwory pozwalają na przykład utrzymać właściwe tempo biegu czy liczbę powtórzeń danego ćwiczenia.

Muzyka wpływa na rozwój zdolności zapamiętywania.

Muzyczna recepta

Ludwig van Beethoven

V Symfonia c-moll, op. 67 Przeznaczenia, część Allegro con brio

Maurice Ravel

Bolero

Alessandro Marcello

Koncert obojowy d-moll, część Andante e spiccato

Motyw przewodni V Symfonii c-moll, op. 67
Ludwiga van Beethovena

Muzyka uspokajająca i relaksująca

Czy wiesz, że słuchanie muzyki Wolfganga Amadeusza Mozarta pomaga zredukować stres, ułatwia zasypianie i wpływa na podniesienie ilorazu inteligencji?

Muzyka pozwala oderwać się od codzienności, zapomnieć o kłopotach i zmartwieniach. Po intensywnym czasie pracy i nauki zapraszam do „kącika relaksacyjnego”. Aby wywołać uczucie spokoju i odprężenia, wybieraj kompozycje, które mają płynną melodię, miarowy rytm i wolne lub umiarkowane tempo. Słuchaj muzyki niezbyt głośno, przyjmując przy tym swobodną, nieskrępowaną pozycję.

Muzyczna recepta

Tomaso Albinoni

Adagio

Wolfgang Amadeusz Mozart

Andante z Koncertu fortepianowego C-dur nr 21

Fryderyk Chopin

Nokturn Es-dur nr 2, op. 9

1. Sporządź własną „muzyczną receptę” i przedstaw w niej nazwiska kompozytorów oraz tytuły ich dzieł muzycznych. Opowiedz, jak na ciebie wpływa ten rodzaj muzyki.
2. Jaką rolę w twoim życiu odgrywa muzyka? Uzasadnij swoją wypowiedź.
3. Wysłuchaj piosenki *Świat to muzyka*. Zwróć uwagę na jej tekst i przesłanie zawarte w tytule.

MUZYKA, KTÓRA LECZY

Muzykoterapia to forma psychoterapii, która wykorzystuje muzykę i jej elementy, np. rytm, melodię, harmonię, dynamikę, kolorystykę dźwięku. Oddziałuje na człowieka poprzez właściwie dobraną muzykę, wpływając na poprawę jego formy, stanu zdrowia i nastroju. Dodaje też optymizmu i energii.

Już w starożytności próbowano dowiedzieć, że dźwięk i muzyka działają leczniczo na psychikę człowieka i jego organizm. Leczenie muzyką może mieć formę terapii indywidualnej lub grupowej. Muzykoterapia dziecięca najczęściej przybiera formę aktywną, np. poprzez ruch, śpiew, grę na instrumentach.

Świat to muzyka

Muzyka: Jarosław Piątkowski

Słowa: Elżbieta Buczyńska

moderato

mf h7 e/Cis Fis7

Mu - zy - ka jest do - o - ko - ła, sły - chać ją wszę - dzie_____.

e/Cis Fis7 h7

W po-go - dny dzień i w naj - wię - kszy na - wet deszcz_____.

e7 A7sus4/9 Dmaj7 G9

Wy - star - czy się za - myś - lić, wys - tar-czy o - czy zam - knąć

e/Cis Fis7 A9

lub w let-nią noc pod drze - wa - mi się przejść_____.

e/Cis Fis7

Ref.: A gdy się zgu - bi dźwięk, gdy zni - ka_____.

h7 a7 D

wiatr go znaj - du - je, strun do - ty - ka_____.

G9 A7/9/G fis7 h7

I swych pio - se - nek wte - dy u - czy mnie.

e7 A7sus4/9 D G9/D D Fis

Przez ca - łe ży - cie śpie - wać chcę_____...

1. Muzyka jest dookoła,
słysząc ją wszędzie.
W pogodny dzień
i w największy nawet deszcz.
Wystarczy się zamyślić,
wystarczy oczy zamknąć
lub w letnią noc
pod drzewami się przejść.

Refren:

A gdy się zgubi dźwięk, gdy znika,
wiatr go znajduje, strun dotyka.
I swych piosenek wtedy uczy mnie.
Przez całe życie śpiewać chcę...

2. Muzyka jest dookoła,
słysząc ją wszędzie.
Otacza nas,
a czasami nam się śni.
Wystarczy się zamyślić,
wystarczy oczy zamknąć
i odkryć, jak pięknie
chór ptaków brzmi.

Refren:

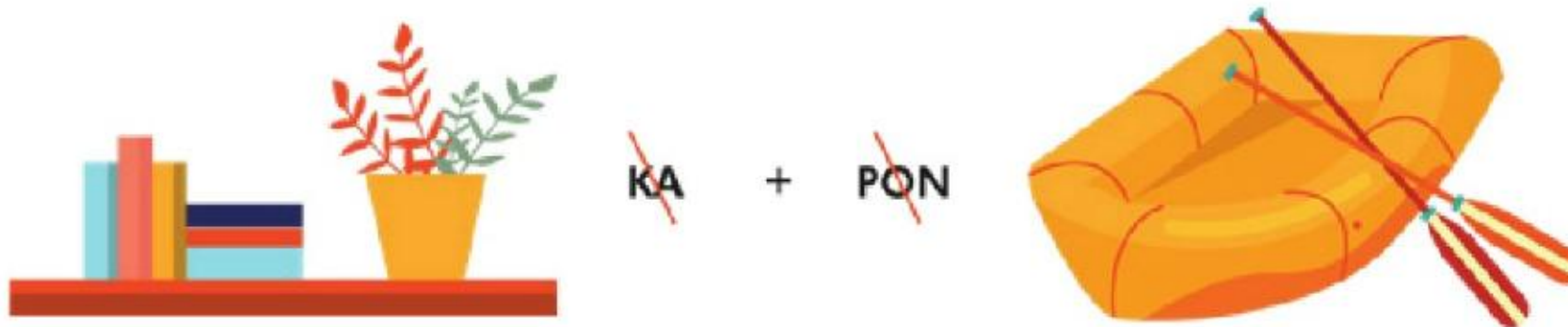
A gdy zgubi dźwięk, gdy znika...

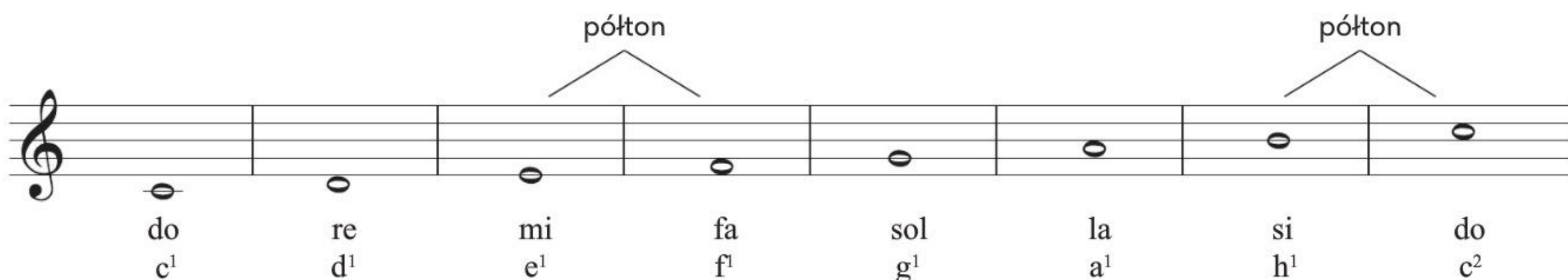
1.3 Melodie z krzyżykiem i bemolem

Podejmij temat

● Rozwińz rebus.

Sąsiadujące dźwięki gamy oddalone są od siebie o półton lub cały ton. **Półton** jest najmniejszą miarą odległości między dwoma dźwiękami, **cały ton** stanowi odległość dwóch półtonów.

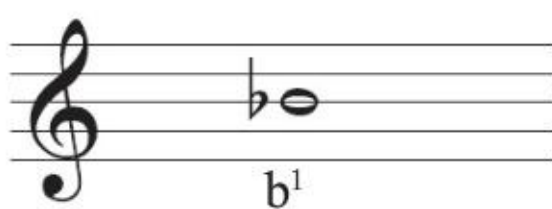
W gamie C-dur półtony występują między dźwiękami $e^1 - f^1$ i $h^1 - c^2$. Pomiedzy pozostałymi kolejnymi dźwiękami występuje odległość całego tonu.

Muzyczne znaki

Podwyższenia lub obniżenia brzmienia dźwięków o pół tonu dokonuje się za pomocą **znaków chromatycznych**. Należą do nich krzyżyk, bemol i kasownik.

Krzyżyk # podwyższa brzmienie dźwięku o pół tonu. Aby utworzyć nazwę nuty z krzyżykiem, do jej nazwy pierwotnej dodajemy cząstkę **is** (**cis**, **dis**, **eis**, **fis**, **gis**, **ais**, **his**).

Bemol b obniża brzmienie dźwięku o pół tonu. Aby utworzyć nazwę nuty z bemolem, do jej nazwy pierwotnej dodajemy cząstkę **es** lub **s** (**ces**, **des**, **es**, **fes**, **ges**, **as**). Wyjątek stanowi dźwięk „h”, który obniżony nosi nazwę **b**.

Kasownik ♮ znosi znaczenie krzyżyków i bemoli, przywraca pierwotne brzmienie dźwięków oraz ich nazwę.

1. Zagraj na dzwonkach lub flecie gamę C-dur. Wsłuchaj się w brzmienie całych tonów i półtonów.
2. Wyszukaj w zapisie muzycznym utworu nuty ze znakami chromatycznymi i je nazwij.

Taniec

Józef Haydn

allegretto

mf

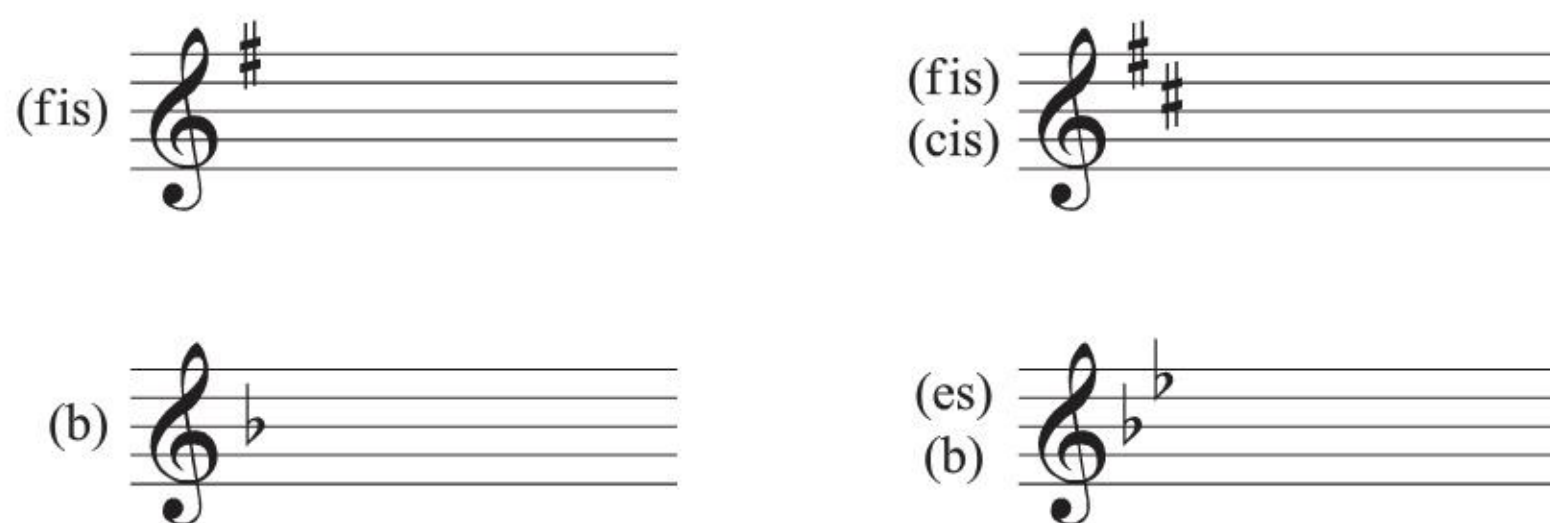
Więcej na temat

W sztukach plastycznych można spotkać określenie **barwy chromatyczne** (barwy kolorowe). Są to kolory, w których można zauważyć dominację jakiejś barwy, choćby niewielką. Należą do nich wszystkie kolory oprócz bieli, czerni i szarości.

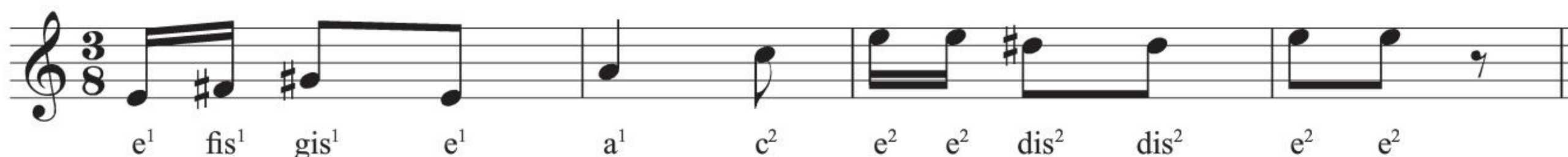
Claude Monet
Lilie wodne

Znaki przykluczowe to znaki chromatyczne, które występują bezpośrednio przy kluczu. Umieszczone są na pięciolinii w określonej kolejności, dotyczą nut wskazanych znakiem i obowiązują w całym utworze.

Znaki przygodne to takie znaki chromatyczne, które występują w utworze bezpośrednio przy nucie i obowiązują tylko w obrębie taktu, w którym się znajdują. Oto przykład:

3. Zagraj na instrumencie melodię *Furman*. Zwróć uwagę na znak chromatyczny przykluczowy i pamiętaj, że obowiązuje on przez cały utwór.

Furman

Melodia ludowa z Krakowskiego

4. Wykonaj melodię *Kujawiak*. Zagraj jej pierwszą część na instrumencie, drugą część zaśpiewaj na sylabie „la”. Wymień znaki chromatyczne przygodne i przykluczowe występujące w utworze. Przypomnij, jakie ma znaczenie kropka przy nucie i pauzie.

Kujawiak

Melodia ludowa z Kujaw

moderato

Część I *mf* e

Część II H

5. Odszukaj z zapisie nutowym piosenki *Świat to muzyka* (s. 14) takty, w których występują nuty z kropką. Nazwij te dźwięki solmizacyjnie lub literowo.

Kropka przy nucie lub pauzie przedłuża czas jej trwania o połowę wartości rytmicznej.

1.4 Jesień opowiedziana muzyką

Podejmij temat

- Spróbuj oddać brzmieniem instrumentów swoje wyobrażenia jesiennego pejzażu.

Krzysztof Tracz *Jesień*

Piotr Czajkowski

Październik z cyklu Pory roku,
op. 37a

Określ nastrój i tempo utworu.
Opowiedz o swoich wrażeniach
powstałych pod wpływem wy-
słuchanej muzyki.

1. Spróbuj ułożyć melodię do fragmentu wiersza Hanny Zdzitowieckiej *Gdzie jesteś, jesieni?*

Gdzie ty jesteś, jesieni?
Tu jestem.
W suchych liściach lecących
z szelestem,
w barwnych liściach, czerwonych
i złotych,
co nad ziemią się kładą
pokotem. (...)

2. Zagraj na instrumencie fragment I części koncertu Antonia Vivaldiego *Jesień* z cyklu *Cztery pory roku*. Zwróć uwagę na oznaczenie tempa i znaki dynamiczne zamieszczone w zapisie nutowym i zastosuj je odpowiednio podczas gry.

Jesień

Antonio Vivaldi

moderato

The musical score for 'Jesień' by Antonio Vivaldi is presented in four staves. The first staff begins with a treble clef, a key signature of one flat (B-flat), and a 4/4 time signature. It starts with a forte (*f*) dynamic and a chord of F major. The melody consists of eighth and sixteenth notes. The second staff continues the melody, also starting with an F major chord. The third staff introduces a new section with a B major chord, followed by a C major chord, and then an F major chord. The fourth staff begins with a forte (*f*) dynamic, followed by a piano (*p*) dynamic, and ends with a C major chord and an F major chord. The score includes various musical notations such as notes, rests, and dynamic markings.

Więcej na temat

Twórcą cyklu koncertów o charakterze ilustracyjno-programowym *Cztery pory roku* jest Antonio Vivaldi, znakomity włoski skrzypek i kompozytor. W partyturze każdej części utworu artysta umieścił literacki sonet, następnie w mistrzowski sposób odmalował muzyką krajobraz pór roku, umieszczając w jego tle człowieka w różnych sytuacjach, np. na polowaniu, odpoczywającego po zbiorach plonów, bawiącego się na wiejskiej zabawie. Cykl tych niezwykłych koncertów do dziś cieszy się ogromną popularnością i wzbudza zachwyt słuchaczy na całym świecie.

Antonio Vivaldi
(1678–1741)

3. Zaśpiewaj piosenkę *Jesienny rock and roll* [czyt. rokendrol], starając się podkreślić głosem i ruchem jej wesoły, taneczny charakter (s. 22).
4. Przyjrzyj się zapisowi muzycznemu piosenki *Jesienny rock and roll* i wymień znaki chromatyczne, które w nim się znajdują.

Jesienny rock and roll

Muzyka: Jarosław Piątkowski

Słowa: Marek Sochacki

allegro

mf G9 C7/9

Raz rock and ro - lla za-tań - czyć chciał wiatr. Z nie - ba na zie -

G D7 C7

mię, gwi-żdżąc, spadł, by po - rwać ko - goś w tan i wkrę - cić go

G9

w piach. Ro - zbu - jał dźwięk, za - krę - cił go rytm,

C7/9 G9

po - der - wał mgłę i w gó - rę wzbił. Wi -

D7 C7 G9

ro - wał w tań - cu wiatr od He - lu do Tatr. _____ Ref.: Bo w rock and

C7 G9

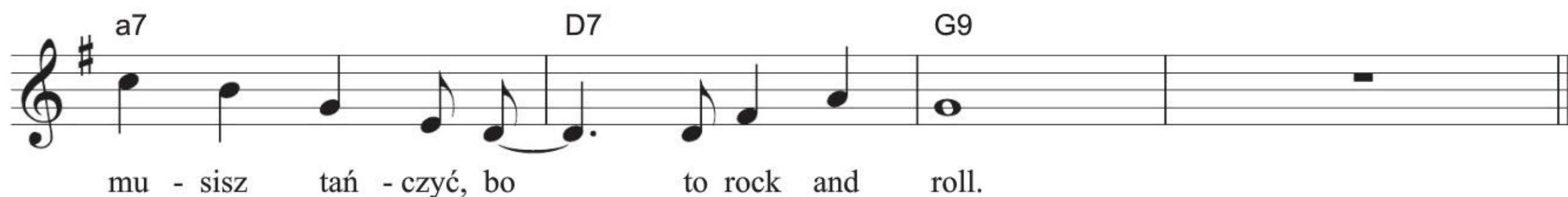
ro - llu skrył się wiatr, co nie po - zwa - la w miej - scu stać. I

D7 G9

mu - sisz krę - cić się, choć cza - sem nie chce się. Bo rock and

C7 G9 E7

roll to ta - ki rytm, co nie po - zwa - la w miej - scu tkwić. I

1. Raz rock and rolla zatańczyć chciał wiatr.
Z nieba na ziemię, gwizdząc, spadł,
by porwać kogoś w tan
i wkręcić go w piach.
Rozbijał dźwięk, zakręcił go rytm,
poderwał mgłę i w górę wzbił.
Wirował w tańcu wiatr
od Helu do Tatr.

Refren:

Bo w rock and rollu skrył się wiatr,
co nie pozwala w miejscu stać.
I musisz kręcić się,
choć czasem nie chce się.
Bo rock and roll to taki rytm,
co nie pozwala w miejscu tkwić.
I musisz tańczyć, bo
to rock and roll.

2. Kiedy jesienią przechodzisz przez park,
to z liśćmi tańczysz, a w uszach gra
jesienny rock and roll,
bo w dur, a nie w moll.
Złap do kieszeni liść złoty i rytm.
Nadejdą pluchy, ty jakbyś nic –
wesoły niby ptak
i lekki jak wiatr.

Refren:

Bo w rock and rollu skrył się wiatr...

Zakończenie:

Bo rock and roll to taki rytm,
co nie pozwala w miejscu tkwić.
I musisz tańczyć, bo
i musisz tańczyć, bo
i musisz tańczyć, bo
to rock and roll.

1.5 Solo i w duecie

Podejmij temat

- Zaśpiewaj swoją ulubioną piosenkę. Czy wiesz, jak nazywa się artysta wykonujący utwór samodzielnie?

Solo (w języku włoskim oznacza *sam*) to określenie sposobu wykonania utworu muzycznego lub jego części przez jednego wykonawcę. Artysta wykonujący utwór samodzielnie nazywany jest **solistą**.

Maria Callas – znakomita grecka śpiewaczka operowa

Krystian Zimerman – zwycięzca IX Międzynarodowego Konkursu Pianistycznego im. Fryderyka Chopina

Jan Sebastian Bach
Suita nr 1 G-dur BWV 1007,
część Preludium

Wysłuchaj fragmentu muzycznego, następnie powiedz, jaki instrument wykonuje partię solową utworu.

W historii muzyki znanych jest wielu wspaniałych solistów wokalistów i instrumentalistów, którzy w doskonały sposób prezentowali publiczności wykonanie dzieła, często popisując się przy tym znakomitą techniką i ukazując niezwykły talent muzyczny. Solowe popisy artyści mogą skonfrontować podczas festiwali i konkursów muzycznych. Wśród nich najbardziej znane to: Międzynarodowy Konkurs Pianistyczny im. Fryderyka Chopina, Międzynarodowy Konkurs Skrzypcowy im. Henryka Wieniawskiego, Międzynarodowy Konkurs Wokalny im. Stanisława Moniuszki.

Utwory napisane na jednego wykonawcę mają czasem w swojej nazwie określenie solo, np. *II Sonata na skrzypce solo* (Grażyna Bacewicz), *Partita a-moll na flet solo* (Jan Sebastian Bach).

1. Zagraj solo melodię Gawot Georga Philippa Telemanna. Za pierwszym razem zagraj melodię forte, za drugim razem piano. Jak nazywa się niepełny takt występujący na początku zapisu muzycznego?

Gawot

Georg Philipp Telemann

Duet to kompozycja przeznaczona dla dwóch śpiewaków lub nazwa dwuosobowego zespołu wokalnego. Utwór przeznaczony dla takiej formacji często jest samodzielным dziełem lub częścią większej formy muzycznej, np. opery.

Duet: Freddie Mercury i Montserrat Caballé

Duetem instrumentalnym określa się zespół, w którym jeden muzyk gra melodię główną, a drugi mu akompaniuje. Dwuosobowy zespół instrumentalny lub kompozycja przeznaczone na taką ilość muzyków, w której żaden instrument nie pełni funkcji akompaniującej, nazywa się **duo**.

2. Dobierzcie się w pary i wykonajcie razem piosenkę *O przyjaźni*. Zaśpiewajcie solo zwrotki piosenki, a w duecie jej refren (s. 26).

Wolfgang Amadeusz Mozart
Duet Don Giovanni i Zerlina
La ci darem la mano z opery
Don Giovanni

Jakie znasz głosy śpiewaków operowych?

O przyjaźni

Muzyka: Andrzej Wolski
Słowa: Jadwiga Koczanowska

allegro

mf C d7 G

O - ni mo - gą prze - ga - dać pół dnia, gdy są ra - zem, nie

C a7 d7

nu - dzą się wca - le. Ra - zem w szko - le i ra - zem na mecz,

F G4/3 G C

wio - dą spo - ry i go - dzą się sta - le. Ty - siąc wspól - nych se -

d7 G C

kre - tów i spraw o - raz pew - ność, że ktoś cię ro - zu - mie,

a7 d7 F G4/3

to przy - ja - źni pra - wdzi-wej jest smak, a przy - ja - ciel naj - le - pszym jest kum -

G a7/9 F7/9

plem. Ref.: Kło - po - ty po - dzie - lisz na pół, a

a7/9 F7/9 d

ra - dość po - mno - żysz przez dwa, tak sta - nie się wte - dy, tak

C F G4/3 1. G 2. G

bę - dzie, je - że - li to przy - jaźń za - go - ści wśród nas. Kło - nas

1. Oni mogą przegadać pół dnia,
gdy są razem, nie nudzą się wcale,
razem w szkole i razem na mecz,
wiodą spory i godzą się stale.

Tysiąc wspólnych sekretów i spraw
oraz pewność, że ktoś cię rozumie,
to przyjaźni prawdziwej jest smak,
a przyjaciel najlepszym jest kumplem.

Refren:

Kłopoty podzielisz na pół,
a radość pomnożysz przez dwa,
tak stanie się wtedy, tak będzie, jeżeli,
to przyjaźń zagości wśród nas.

} bis

2. Każdy problem topnieje jak lód,
gdy przyjaciel pomocną dłoń poda,
no a sukces też więcej jest wart,
kiedy wspólnie nim cieszyć się można.

Żeby przyjaźń nie była bez szans,
trzeba o nią dbać bardzo starannie,
bo to taki niezwykły jest dar,
z którym idzie się przez życie różnie.

Refren:

Kłopoty podzielisz na pół...

3. Zagrajcie w duecie melodię francuskiej piosenki dla dzieci *Alouette* [czyt. aluet] (w języku francuskim znaczy *skowronek*). Zastosujcie właściwe tempo, dynamikę i artykulację oznaczoną w zapisie nutowym odpowiednimi znakami muzycznymi.

Alouette

Melodia francuska

Głos I
allegro

Głos II
f

mf *mf*

p *p*

f

Więcej na temat

Wiele wspaniałych duetów zyskało sławę i uznanie na współczesnej scenie muzycznej. Takim przykładem jest duet Andrea Bocelli i Sarah Brightman, których wykonanie utworu *Time to say goodbye* przyczyniło się do sprzedaży na całym świecie kilkunastu milionów kopii dzieła.

Duet: Andrea Bocelli (tenor) i Sarah Brightman (sopran)

1.6 Czar muzyki Mozarta

Podejmij temat

- Zagraj melodię z opery Wolfganga Amadeusza Mozarta *Czarodziejski flet*. Czar tej muzyki dawał magiczną moc dzwoneczkom Papagena, jednego z bohaterów opery.

Czarodziejski flet

(fragment)

Wolfgang Amadeusz Mozart

allegro
mf

C G C

F C G C

G C G C

F C G 1. C 2.

Wolfgang Amadeusz
Mozart

Wolfgang Amadeusz Mozart [czyt. mocart] przyszedł na świat w Salzburgu [czyt. zalcburg] w 1756 roku, w rodzinie z bogatymi tradycjami muzycznymi. Nadzwyczajny talent muzyczny objawił się już w pierwszych latach życia chłopca. Pod czujnym okiem ojca, Leopolda Mozarta, kształcił swoje umiejętności gry na klawesynie i skrzypcach. Ojciec, kierując edukacją muzyczną syna, ukazał Europie wspaniały geniusz Wolfganga. Królewskie dwory i salony arystokracji oczarowane były występami „cudownego dziecka”, a sam młody artysta stał się ulubieńcem i obiektem zachwytu wykwintnej publiczności.

Lata dzieciństwa nie były dla Mozarta okresem beztroskiej zabawy. Chłopiec wiele czasu spędzał w podróży, często uczestniczył w koncertach. Bardzo tęsknił za rodzinnym domem i walczył z licznymi chorobami, które nękały jego słaby organizm. Kilkuletnie tournée po Europie dało jednak młodemu artyście okazję do spotkania wielu sławnych kompozytorów, poznania współczesnych kierunków i stylów muzyki. Świat muzyczny szybko docenił talent młodego artysty. Mozart zyskał rozgłos i szacunek melomanów.

Koncert młodego Mozarta

Kiedy Mozart zaczął wchodzić w dorosłe życie, rozpoczął pracę jako nadworny muzyk arcybiskupa salzburskiego. Młody artysta jednak nie chciał być zależny od pracodawcy i surowej dyscypliny ojca. Po kilku latach przeniósł się do Wiednia, wówczas europejskiej stolicy kultury. Miał nadzieję, że podbije swoją muzyką serca wiedeńskiej publiczności.

Requiem Wolfganga Amadeusza Mozarta w wykonaniu orkiestry wiedeńskiej

Początkowo jego pobyt w Wiedniu owocował pasmem sukcesów, ale z czasem mała liczba zleceń na nowe kompozycje, brak możliwości otrzymania stałej posady i wydatki na utrzymanie rodziny stały się przyczyną poważnych kłopotów finansowych artysty. Ostatniego, najwybitniejszego dzieła sakralnego *Requiem*¹ *d-moll* [czyt. rekwiem] kompozytor nie zdążył już ukończyć. Zmarł w 1791 roku. Został pochowany w zbiorowej mogile na koszt miasta.

Wolfgang Amadeusz Mozart
Symfonia nr 40 g-moll KV 550,
część Molto allegro

Ile razy w tej części utworu pojawiła się melodia tematu głównego?

Wolfgang Amadeusz Mozart
Requiem d-moll,
część Kyrie eleison

Wysłuchaj się w brzmienie chóru i orkiestry. Wymień głosy męskie i żeńskie w chórze mieszanym.

¹requiem – msza żałobna

Wolfgang Amadeusz Mozart

Koncert klarnetowy A-dur

KV 622, część Adagio

Jest to dzieło, które daje przykład niezwykłego talentu kompozytora do wydobywania najpiękniejszych brzmień z instrumentów. W czasie słuchania utworu obserwuj linię melodyczną wykonywaną przez klarnet i orkiestrę.

Wolfgang Amadeusz Mozart komponował od najmłodszych lat. Jego pierwsze utwory powstały, kiedy był zaledwie pięcioletnim chłopcem i dały zapowiedź niezwykłego muzycznego talentu. W swoim krótkim 35-letnim życiu artysta skomponował tak wiele doskonałych utworów, że aż trudno uwierzyć, że zrodziły się w umyśle jednego człowieka. Wykorzystywał w pracy doskonałą intuicję muzyczną, którą był obdarzony, oraz świetny warsztat techniczny. Doprowadził do mistrzostwa wiele ówczesnych form muzycznych. Wśród ponad sześciuset dzieł Mozarta czołowe miejsce zajmują opery, symfonie, koncerty na różne instrumenty, utwory kameralne i religijne oraz pieśni.

Dzieła kompozytora były numerowane według katalogu Ludwiga von Kochla, w skrócie KV. Austriacki muzykolog starał się w miarę możliwości ułożyć je według kolejności ich powstawania.

Mozart stworzył własny styl muzyczny o ponadczasowym charakterze. Jego utwory do dziś oczarowują słuchaczy niezwykłą melodyjnością, elegancją i harmonią brzmienia instrumentów muzycznych.

Adagio z Koncertu klarnetowego A-dur

Wolfgang Amadeusz Mozart

Więcej na temat

Józef Haydn, wybitny kompozytor austriacki w liście do Leopolda Mozarta, tak wyraził się o geniuszu jego syna Wolfganga Amadeusza: *Wobec Boga i z całą szczerością piszę panu, że pański syn jest największym kompozytorem, jakiego znam, czy to osobiście, czy z nazwiska. Ma on nie tylko wyczucie smaku, lecz także niezwykłą wprost zdolność komponowania.*

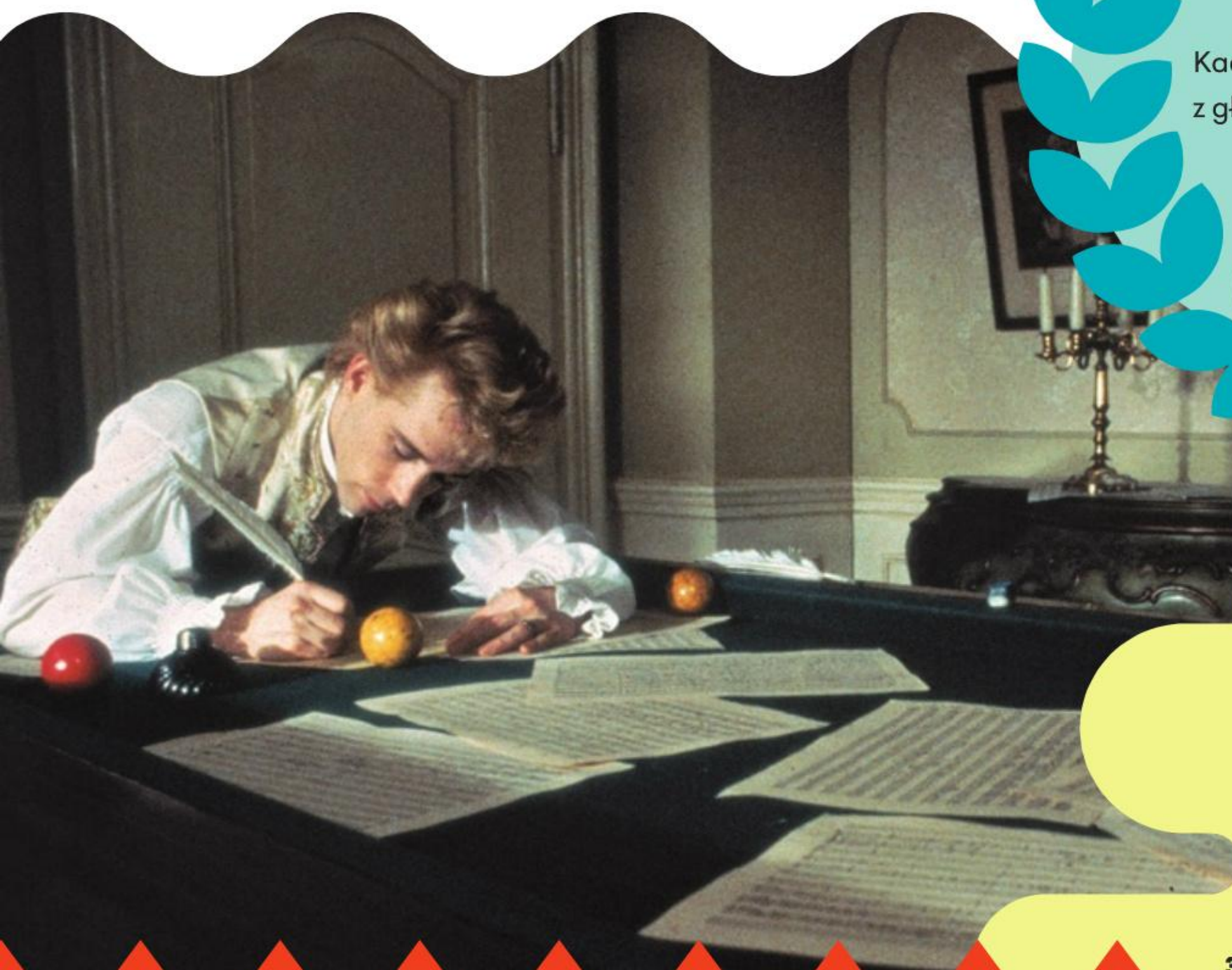

AMADEUSZ

O życiu Mozarta w Wiedniu powstał amerykański film fabularny *Amadeusz* w reżyserii Miloša Formana. Była to ekranizacja sztuki Petera Shaffera o takim samym tytule, nazywana „fantazją zainspirowaną życiem i tajemniczą śmiercią Mozarta”. Film *Amadeusz* wspaniale oddaje atmosferę epoki, ukazuje artystyczną działalność kompozytora w Wiedniu i wielkość jego talentu. Twórcy udało się znakomicie nakreślić przekonujący portret tytułowego bohatera, jako genialnego kompozytora i zwykłego śmiertelnika. W filmie nie brak jednak wątków fikcyjnych, np. intryga

uknuta przez Salieriego, nadwornego kompozytora cesarza Austrii i rywala Mozarta, która miała doprowadzić do śmierci nieocenionego muzyka.

Film zyskał ponadczasową pozycję w kinematografii światowej. W 1984 roku został nagrodzony ośmioma statuetkami Oskara, m.in. dla najlepszego filmu, reżysera, scenografii i kostiumów.

Kadr z filmu *Amadeusz*
z głównym bohaterem

1.7 Instrumenty strunowe szarpane

Podejmij temat

- Na podstawie tekstu wiersza i własnych doświadczeń powiedz, w jaki sposób wydobywa się dźwięki z gitary.

Gitara

Urodziła się gdzieś w Hiszpanii
na hiszpańskim-cygańskim przedmieściu,
z tej Hiszpanii-Cyganii do nas
przyleciała na strunach sześciu.
Wiatr w te struny nuty powplatał,
nie zgubiła żadnej w podróży,
po hiszpańsku-cygańsku gadała,
po cygańsku-hiszpańsku bajdurzy.
– Gitara prawdę powie,
gitara nic nie cygani,
wyciągnij tylko rękę
i struny trąć palcami...

Wanda Chotomska

Klawesyn, znany od XV wieku instrument strunowy szarpany

Chordofony to grupa instrumentów muzycznych, w których źródłem dźwięku są struny napięte i drgające. Struny wykonuje się najczęściej z metalu (stali, mosiądzu), skręconego jelita zwierzęcego, włosia, jedwabiu lub nylonu. Ich pobudzanie do drgań następuje przez szarpnięcie, uderzenie lub potarcie.

Ze względu na sposób wydobycia dźwięku instrumenty strunowe dzielimy na:

- **szarpane** (np.: gitara, harfa, banjo, klawesyn),
- **smyczkowe** (np.: skrzypce, altówka, wiolonczela, kontrabas),
- **uderzane** (np.: fortepian, pianino, cymbały).

Poznaj bliżej grupę instrumentów **strunowych szarpanych**. Najpopularniejszym z nich jest **gitara**. Instrument ten rozpowszechnił się w odległych czasach renesansu, a szczególną popularność zdobył w XVIII i XIX wieku głównie na terenie Włoch i Hiszpanii.

Gitara posiada 6 strun szarpanych palcami lub plektronem (specjalnie ukształtowanym kawałkiem plastiku), popularnie nazywanym kostką. Brzmienie drgających strun jest wzmacniane przez pudło rezonansowe. Odpowiednią wysokość dźwięku gitarzysta szybko znajduje dzięki progom – małym metalowym listewkom, umieszczonym na gryfie instrumentu.

W muzyce poważnej gitarę rozślawił hiszpański kompozytor **Fernando Sor**. Za największego wirtuoza¹ gitary klasycznej uznawany jest Andreas Segovia, hiszpański muzyk, dla którego wielu kompozytorów specjalnie tworzyło swe dzieła.

Andreas Segovia grający na gitarze klasycznej

¹wirtuoz – wybitny instrumentalista, mistrz w grze na instrumencie. Jego grę cechuje doskonałość wykonania i perfekcja techniczna.

Fernando Sor

Allegretto, op. 35 nr 11

Słuchając utworu, zwróć uwagę na barwę brzmienia gitary klasycznej i jej możliwości techniczne.

Ferdinando Carulli

Walc

Vicente Gomez

Romance de amor

Brzmienie gitary elektrycznej

Spróbuj określić różnice brzmienia gitary elektrycznej i gitary klasycznej.

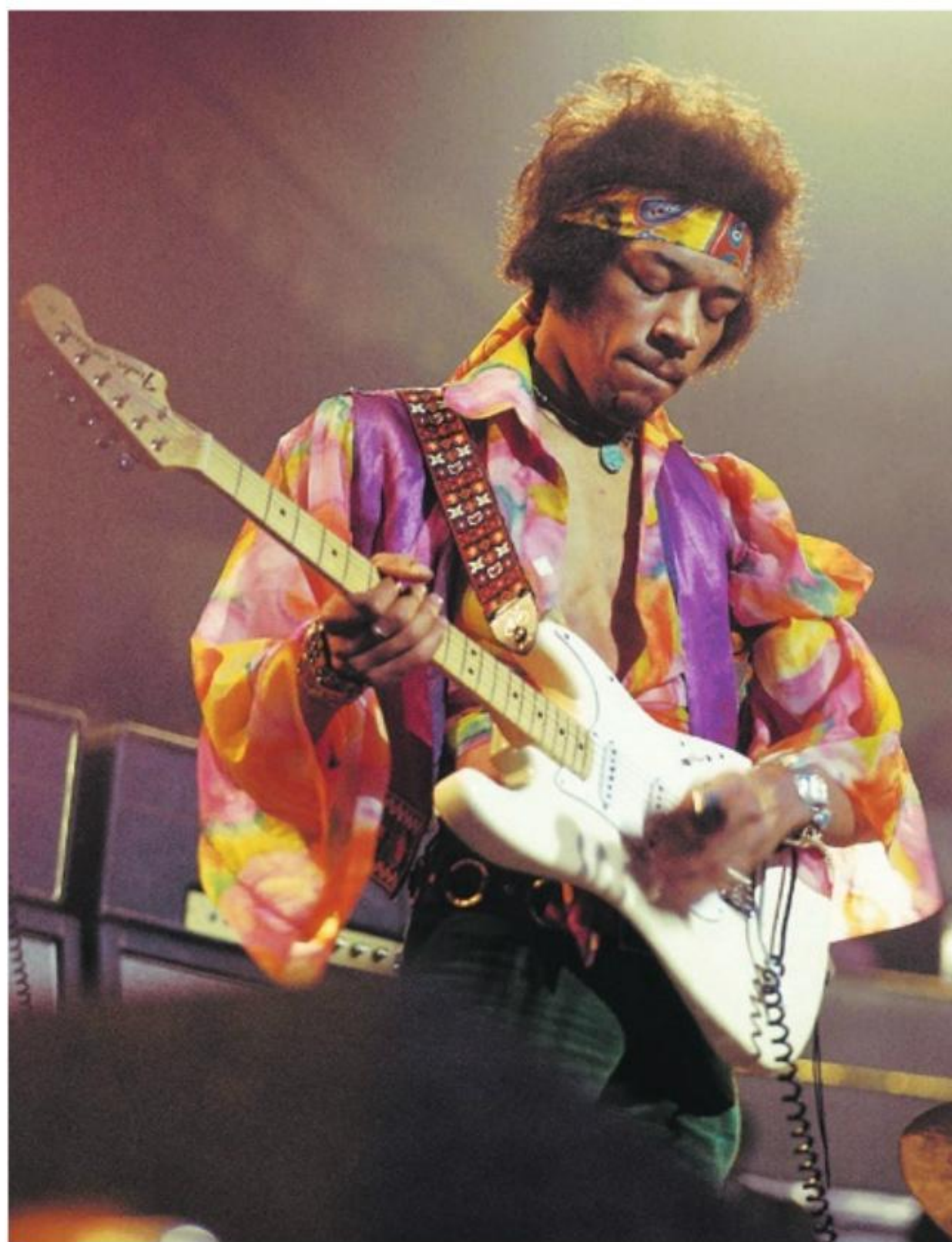
W latach trzydziestych XX wieku muzycy zaczęli poszukiwać różnych sposobów wzmocnienia dźwięku gitary. Jednym z nich było zastosowanie pod strunami elektromagnetycznych przystawek, które odbierały ich drgania i przesyłały do wzmacniacza. W ten sposób powstała gitara elektryczna.

Współczesne gitary elektryczne mają sześć strun i gryf z progami, podobnie jak gitara klasyczna. Nie muszą jednak posiadać pudła rezonansowego. Ich dźwięk jest wzmacniany elektrycznie, dlatego korpus instrumentu zbudowany jest z jednolitego materiału. Gitary elektryczne spotkać można niemal w każdym zespole grającym muzykę pop, jazz [czyt. dżez] czy rock [czyt. rok].

Legendarni gitarzyści rockowi to między innymi **Jimi Hendrix** [czyt. dżimi henriks], **Mark Knopfler** [czyt. mark nopfler], **Eric Clapton** [czyt. erik klapton]. W zespołach rockowych stałe miejsce zajęła gitara basowa, która zastąpiła brzmienie kontrabasu.

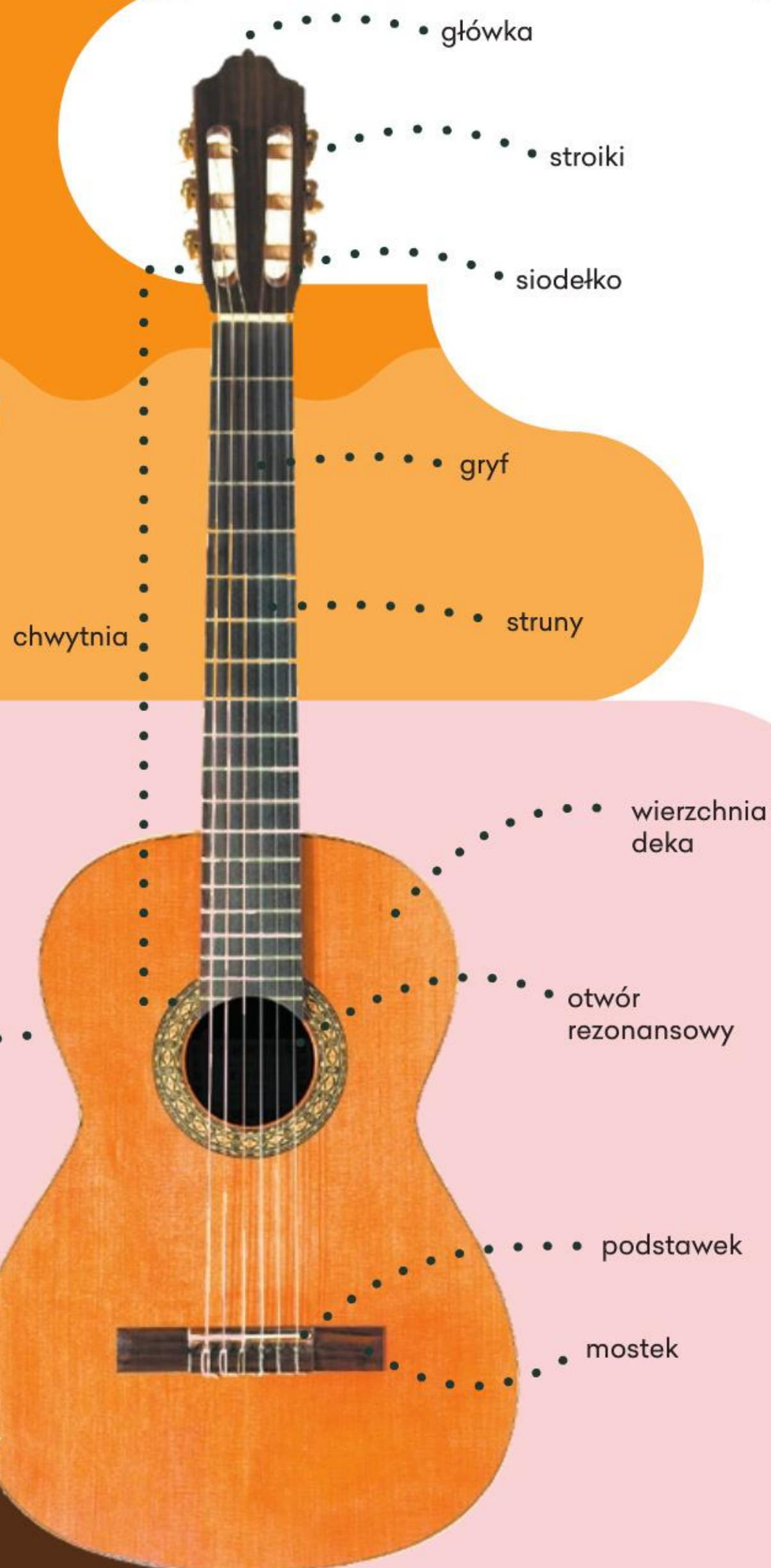
Muzyk rockowy grający na gitarze elektrycznej

Jimi Hendrix

NIECO O GITARZE

Gitare klasyczną zaprojektował hiszpański gitarzysta i lutnik Antonio de Torres Jurando. Miała większe pudło rezonansowe niż dotychczasowe gitary i 6 miękkich nylonowych strun wiązanych przy mostku węzełkiem. Jej dźwięk był jednak niezbyt głośny, dlatego częściej wykorzystywano ją w grze solowej niż zespołowej.

Schemat budowy gitary klasycznej

Z gitary klasycznej wywodzi się gitara akustyczna, która ma bardziej wzmocnioną konstrukcję ze względu na mocniejszy naciąg strun i silniejszy dźwięk. Struny są metalowe i naciągane na nowoczesne klucze.

Georg Friedrich Händel

**Koncert na harfę B-dur, op. 4
nr 6 HWV 294, część Andante-
-Allegro**

Spróbuj własnymi słowami opisać brzmienie harfy.

Ciekawe!

Delikatne brzmienie harfy często porównuje się do promieni księżyca padających na ziemię lub pluskających fal morskich. Taki efekt uzyskać można dzięki technice wykonawczej **glissando**, kiedy ręka harfisty prześlizguje się po strunach, i **arpeggio** [czyt. arpedzio], kiedy dźwięki akordów grane są po kolei.

Brzmienie banjo

Wsluchaj się w charakterystyczną barwę brzmienia instrumentu.

Banjo

Harfa znana była już 3000 lat p.n.e. w Mezopotamii i Egipcie. Przed fortepianem był to jeden z instrumentów akompaniujących do śpiewu. Od XIX wieku harfa na stałe znalazła swoje miejsce w instrumentarium orkiestry symfonicznej.

Współczesna harfa ma prawie 2 m wysokości i kształtem przypomina trójkąt. Jeden z jego boków opierany o ramię harfisty to pudło rezonansowe, z którego wychodzi 46 strun. Aby muzykowi było łatwiej je odróżnić, oznaczone są różnymi kolorami. W podstawie instrumentu znajduje się 7 pedałów, które służą do przestrajania strun.

Harfistka

Banjo [czyt. bandžo] pochodzi z zachodniej Afryki. W XVII wieku instrument przywędrował wraz z czarnymi niewolnikami do Stanów Zjednoczonych, a w XIX wieku był bardzo modny w Wielkiej Brytanii. Korpus instrumentu wykonany jest z metalu i drewna, ma okrągły kształt i z jednej strony okrywa go mocno napięta membrana (błona skórzana lub plastik). Przez gryf instrumentu przechodzi 5–8 strun. Charakterystyczny dźwięk banjo przyczynił się do jego popularności w zespołach grających jazz i muzykę ludową.

Czar ogniska

Muzyka: Zbigniew Piasecki

Słowa: Wojciech Fiwek

lento **p** **c** **f** **B** **Es**

Przy-ga - sa o - gni - sko _____, o - tu - la je mgła _____,
A więc wszys-cy ra - zem _____, za - wtó-ruj - my mu _____:

c **f** **G7** 1. **c** 2. **c**

świerszcz na swych skrzy - pe-czkach no-cny kon-cert gra _____.
do-bra-noc, do - bra - noc, po-god-ne-go snu _____.

B **mf** **Es** **f** **B** **Es** **G7**

Ref.: I za - to - czmy krę - giem ko - ło, rzu-ćmy czar w o - gni - sko,
Że - by ju - tro by - ło sło - ńce, ptak mógł w gnia-zdo wró - cić,

c **f** **G7** 1. **c** **B** 2. **c**

niech się speł - nią nam ma - rze - nia, niech się spe - łośni wszy - stko____.
że - by wierzba nie pła - ka - ła, prze-sta-ła się smu - cić.

1. Przygasa ognisko, otula je mgła,
świerszcz na swych skrzypkach
nocny koncert gra.
A więc wszyscy razem
zawtórujmy mu:
dobranoc, dobranoc,
pogodnego snu.

2. Wygaśło ognisko, jeszcze w oczach blask,
senne drzewa szumią,
więc my jeszcze raz.
Zanućmy cichutko,
powtórujmy im:
dobranoc, dobranoc
niech się dobrze śni.

Refren:

I zatoczmy kręgiem wkoło,
rzućmy czar w ognisko,
niech się spełnią nam marzenia,
niech się spełni wszystko.
Żeby jutro było słońce,
ptak mógł w gniazdo wrócić,
żeby wierzba nie płakała
i przestała smucić.

bis

Refren:

I zatoczmy kręgiem wkoło...

- 1.** Wykonajcie wspólnie płąs przy piosence *Czar ogniska*. Stańcie w półkolu, połóżcie ręce na ramiona kolegów i zatańczcie po obwodzie koła, śpiewając refren piosenki.

Oto przykład:

(Takt 1–7)

Na „raz” – krok skrzyżny prawą nogą w lewo z jednoczesnym lekkim ugięciem nóg w kolanach.

Na „dwa” – krok lewą nogą w lewo z jednoczesnym wyprostowaniem nóg.

Na „trzy” – krok skrzyżny prawą nogą w lewo z jednoczesnym ugięciem nóg w kolanach.

Na „cztery” – krok lewą nogą w lewo z jednoczesnym wyprostowaniem nóg itd.

(Takt 8)

Na ostatnią miarę taktu „na cztery” wykonujemy wymach lewą nogą w przód.

Następuje zmiana kierunku ruchu – w prawą stronę.

Teraz lewa noga na „raz” i na „trzy” wykonuje krok skrzyżny, a noga prawa na „dwa” i na „cztery” wykonuje krok w prawo.

- 2.** Powtórz wiadomości o instrumentach strunowych szarpanych, odpowiadając na następujące pytania:
- W jaki sposób wydobywa się dźwięk z instrumentów należących do grupy strunowych szarpanych?
 - Wymień przykłady instrumentów z grupy strunowych szarpanych.
 - Co zastępuje w gitarze elektrycznej działanie pudła rezonansowego?
- 3.** Zaśpiewaj piosenkę *Czar ogniska* z akompaniamentem gitary nagrany na płycie CD.

1.8 Listopadowe tradycje

Podejmij temat

- Powiedz, w jaki sposób można podkreślić muzyką uroczysty charakter Narodowego Święta Niepodległości.

Zanim nadszedł dla Polaków upragniony 11 listopada 1918 roku – dzień odzyskania niepodległości, nasz kraj znajdował się sto dwadzieścia trzy lata pod zaborami: rosyjskim, pruskim i austriackim. Choć zaborcy próbowali narzucić Polakom swoją kulturę, język, obyczaje i religię, nasi rodacy nie poddawali się i wytrwale walczyli o wolność. Ducha walki dodawała im pieśń, która była częstą towarzyszką żołnierskiej doli i niedoli. Jej tekst dokumentował karty historii naszego kraju, ale również opisywał osobiste przeżycia żołnierzy, tęsknotę za domem rodzinnym czy ukochaną dziewczyną. Poznajcie kilka pieśni śpiewanych w tym trudnym dla naszego kraju czasie. *Pierwsza kadrowa*¹ była najpopularniejszą pieśnią Legionów Polskich.

Wojciech Kossak *Apoteoza Wojska Polskiego* (fragment)

¹Pierwsza Kompania Kadrowa utworzona została w 1914 roku przez Józefa Piłsudskiego i stała się zalążkiem polskiego wojska, które brało udział w I wojnie światowej

Pierwsza kadrowa

Melodia ludowa

Słowa: Tadeusz Oster-Ostrowski

marszowo, wesoło

mf C F C

Ra - du - je się ser - ce, ra - du - je się du - sza, gdy pierw -

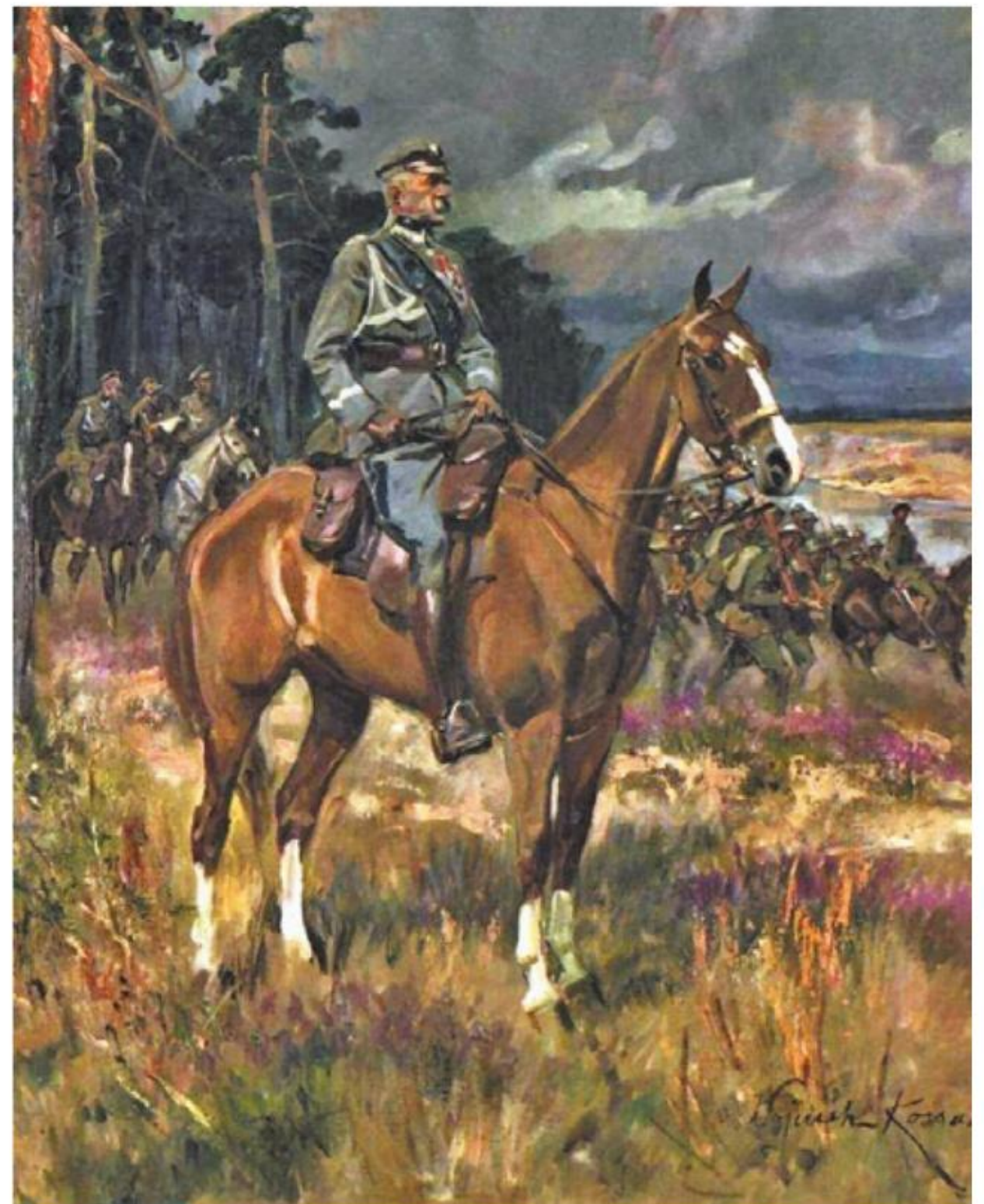
F C

sza ka - dro - wa na wo - jen - kę ru - sza. Oj da, oj da da - na,

F C F

kom - pa - nio ko - cha - na, nie masz to jak pierw - sza, nie!

1. Raduje się serce, raduje się dusza,
Gdy pierwsza kadrowa na wojenkę rusza.
Oj da, oj da dana, kampanio kochana,
Nie masz to jak pierwsza, nie!
2. Chociaż do Warszawy długą mamy drogę,
Ale przejdziem migiem, byle tylko w nogę.
Oj da, oj da dana...
3. Chociaż w butach dziury, na mundurach łaty,
To pierwsza kadrowa pójdzie na armaty.
Oj da, oj da dana....
4. A gdy się szczęśliwie zakończy powstanie,
To pierwsza kadrowa gwardyją zostanie.
Oj da, oj da dana...

Wojciech Kossak Marszałek Józef Piłsudski
na Kasztance

Wojenko, wojenko

Melodia ludowa
Słowa: autor nieznany

marszowo

musical score for "Wojenko, wojenko" in G major (one sharp) and 4/4 time. The score consists of three staves of music with lyrics in Polish. Chords are indicated above the notes: A, E, A, fis, H7, E, E, A, D, A, E, A, E, A.

Wo - jen - ko, wo - jen - ko, có - żeś ty za pa - ni,
 że za to - bą i - dą, że za to - bą i - dą chło - pcy ma - lo - wa - ni?
 że za to - bą i - dą, że za to - bą i - dą chło - pcy ma - lo - wa - ni?

1. Wojenko, wojenko,
 cóżeś ty za pani,
 że za tobą idą,
 że za tobą idą } bis
 chłopcy malowani?
2. Chłopcy malowani,
 sami wybierani,
 wojenko, wojenko, } bis
 wojenko, wojenko,
 cóżeś ty za pani?
3. Na wojence ładnie,
 kto Boga uprosi,
 żołnierze strzelają, } bis
 żołnierze strzelają,
 Pan Bóg kule nosi.
4. Wojenko, wojenko,
 co za moc jest w tobie?
 Kogo ty pokochasz, } bis
 kogo ty pokochasz,
 w zimnym leży grobie.

Jerzy Kossak Wymarsz Pierwszej Kompanii Kadrowej z Oleandrów
6 sierpnia 1914

O mój rozmarynie

Melodia ludowa

Słowa: Wacław Denhoff-Czarnocki i autorzy nieznani

spokojnie

mp c f G7 c

O mój roz - ma - ry - nie, roz - wi - jaj się,

Es As B Es G

O mój roz - ma - ry - nie, roz - wi - jaj się,

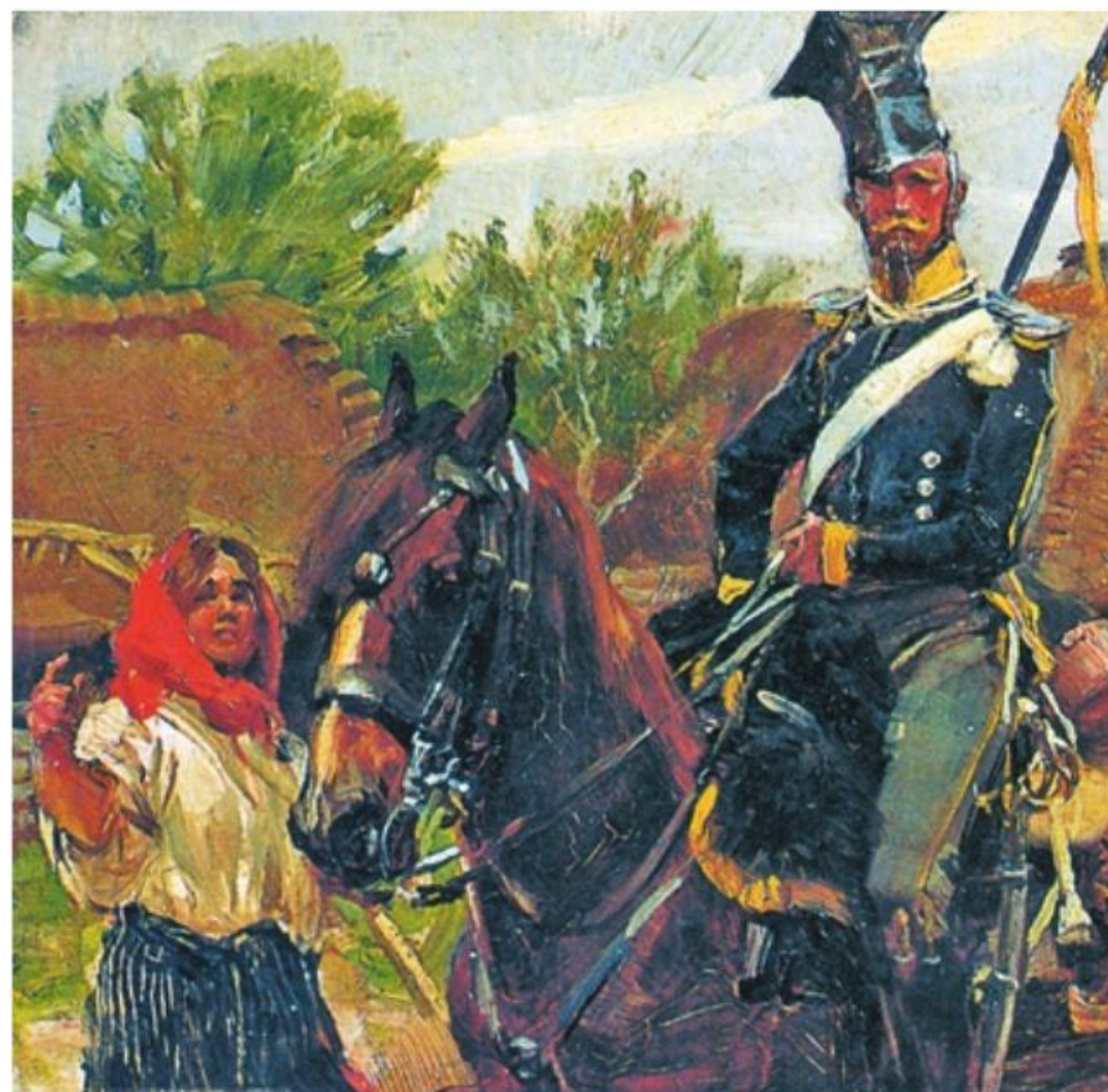
c f G7 f

Pó - jdę do dziew - czy - ny, pó - jdę do je - dy - nej,

1. G7 c 2. G7 c

za - py - tam się. za - py - tam się.

1. O mój rozmarynie, rozwijaj się,
O mój rozmarynie, rozwijaj się,
Pójdę do dziewczyny, pójdę do jedynej } bis
Zapytam się.
2. A jak mi odpowie – nie kocham cię.
A jak mi odpowie – nie kocham cię.
Ułani werbują, strzelcy maszerują, } bis
Zaciągnę się.
3. Dadzą mi konika cisawego,
Dadzą mi konika cisawego,
I ostrą szabelkę, i ostrą szabelkę } bis
Do boku mego.

Wojciech Kossak *Ułan i dziewczyna* (1929)

1.9 Deszczowa muzyka

Podejmij temat

- Jesienią często pada deszcz. Czy uważasz, że szum deszczu może relaksować, a nawet ułatwiać zasypianie? Spróbuj wsłuchać się w „deszczową muzykę”. Jest ona doskonałą inspiracją do podróży w świat fantazji i marzeń.

1. Przeczytaj w szybkim tempie, głośno i wyraźnie tekst wiersza Joanny Papuzińskiej *Zamawianki deszczowe*. Zorganizujcie konkurs na najlepsze wykonanie utworu, oceniając poprawną dykcję.

Zamawianki deszczowe

Jeszcze, jeszcze
Chmury, deszcze,
Lecz już idzie wyż.
Dmuchaj, wietrze,
Niech się przetrze.
Zbliź się, wyżu, zbliź!
Nad Wisłą się rozłóż,
Bo ruszamy w podróż.
Potrzebny nam wyż,
A ty, niżu, kysz!

Joanna Papuzińska

Fryderyk Chopin

Preludium Des-dur

Deszczowe, op. 28 nr 15

Czy, twoim zdaniem, muzyka wyzwala skojarzenia padającego deszczu?

Taniec w deszczu

Muzyka i słowa: Henryk Hampel

umiarkowanie
średnio głośno

mf C

a

F

G

E

G

a

a

Kie-dy sło-nko za o-błok się scho-wa, gdy za-cznie pa-dać deszcz, wte-dy

d

E

a

d

G7

wszy-scy lu - dzie bar-dzo smu-tni są, wszy - scy o - prócz mnie.

d

G

e

A7

d

G

C

A7

Ref.: Bo ja tań-czę, śpie-wam, gdy deszcz pa-da z nie-ba, cho-ciaż pła-cze ca - ły świat. pam, pam, pam...

Chord progression: d, G7, e, A7, d, G7, C.

Lyrics: Dzwonią krople deszczu, grają za oknami i dla tego śpiewam tak:

1. Kiedy słońko za obłok się schowa,
gdy zacznie padać deszcz,
wtedy wszyscy ludzie bardzo smutni są,
wszyscy oprócz mnie.

Refren:

Bo ja tańczę, śpiewam,
gdy deszcz pada z nieba,
choć płacze cały świat.
Dzwonią krople deszczu,
grają za oknami
i dlatego śpiewam tak:
pam, pam, pam...

2. Jak cudownie, że można się weselić,
nawet gdy ciągle pada deszcz,
więc spróbujcie ze mną, drodzy przyjaciele,
śmiać się wśród deszczowych łez.

Refren:

Bo ja tańczę, śpiewam...

2. Przyjrzyjcie się zapisowi muzycznemu trzeciego i piątego taktu piosenki *Taniec w deszczu*, następnie wystukajcie rytm. Zagrajcie akompaniament do melodii piosenki *Taniec w deszczu*. Dokonajcie podziału zespołu na grupy instrumentalne: grających na bębenkach, tamburynach, trójkątach i kołatkach. Obserwując uważnie partyturę muzyczną, włączcie się do gry we właściwym momencie.
3. Refren piosenki *Taniec w deszczu* zachęca do jesiennego tańca. Zaproś koleżanki i kolegów do wspólnej zabawy i zaimprovizujcie razem taniec przy jego melodii.

1.10 Wieczorna muzyka

Podejmij temat

- Podaj tytuły utworów muzycznych, które twoim zdaniem oddają nastrój i atmosferę pory wieczornej oraz nocy.

Vincent van Gogh *Gwiaździsta noc*

„Niebo i jego gwiazdy czynią w tobie muzykę” – taki napis widnieje na ścianie jednej ze starożytnych świątyń egipskich. Dla wielu kompozytorów wieczorna pora, księżyc, niebo i gwiazdy były inspiracją do napisania wspaniałych utworów oddających niepowtarzalny nastrój i klimat nocy. Wysłuchaj kilku przykładów tej „wieczornej muzyki”, której czar rozbrzmiewa w blasku księżyca.

Sonata księżycowa

(fragment)
Ludwig van Beethoven

Twórcą *Sonaty księżycowej* jest kompozytor epoki klasycyzmu Ludwig van Beethoven [czyt. ludwik wan betowen]. Tytuł jego utworu przypisuje się niemieckiemu poecie i krytykowi muzycznemu Ludwigowi Rellstabowi, który skojarzył melodię pierwszej części z tajemniczą atmosferą księżycowej nocy nad wybrzeżem szwajcarskiego jeziora. Wsłuchując się w brzmienie muzyki, można usłyszeć plusk wody, szum odpływu i przyptywu fal i wyobrazić sobie światło księżyca prześlizgujące się po tafli wody.

Edward Munch *Światło księżyca*

Ludwig van Beethoven
Sonata cis-moll Księżycowa,
op. 27, nr 2

Zinterpretuj plastycznie wysłuchany utwór muzyczny.

Claude Debussy
Światło księżyca

Światło księżyca – taki malowniczy tytuł nosi utwór orkiestrowy Claude'a Debussy'ego [czyt. kloda debisjego]. W jaki sposób kompozytor opisał muzyką piękny obraz spokojnej, księżycowej nocy? Rozpoznaj brzmienie instrumentu solowego i podaj jego nazwę.

Wolfgang Amadeusz Mozart
**Serenada G-dur *Eine kleine
Nachtmusik*, część *Allegro*,
KV 525**

Wsluchaj się w motyw muzyczny utworu i zagraj go na instrumencie lub zaśpiewaj na sylabie „la”.

Serenada *Eine kleine Nachtmusik* [czyt. aine klajne nachtmuzik], w polskim tłumaczeniu *Mała nocna muzyka*, jest to jeden z najbardziej znanych utworów Wolfganga Amadeusza Mozarta [czyt. mocarta], austriackiego kompozytora epoki klasycyzmu. W zamyśle artysty utwór miał być przeznaczony na kwartet smyczkowy, ale wykonuje go najczęściej orkiestra smyczkowa. Muzyka pełna wdzięku, lekkości i wesołego nastroju przeznaczona była do słuchania w godzinach wieczornych, często w plenerze. Już pierwsza jej część *Allegro* wprowadza słuchacza w nastrój magicznej nocy, a melodia rozpoczynająca utwór stanowi jeden z najbardziej rozpoznawalnych motywów muzycznych.

Eine kleine Nachtmusik

(fragment)

Wolfgang Amadeusz Mozart

allegro ***f*** G D7

G D7 G D7 G D G ***p*** G C

D e a D 1. G 2. G

Więcej na temat

Serenada od XVI wieku była pieśnią miłosną śpiewaną z akompaniamentem instrumentu zazwyczaj o zmroku pod balkonem ukochanej kobiety. Od XVIII wieku przybrała formę romantycznego utworu, zwykle na niewielki zespół instrumentalny.

PIEŚNI NOCY

Nokturn w muzyce (z łac. *nocturnus* – nocny) jest instrumentalną formą muzyczną o nastrojowym, lirycznym charakterze inspirowaną obrazami nocy. Kompozytorzy często poetycko odmalowują w nim dźwiękiem romantyczny i marzycielski klimat.

Nokturn w malarstwie to obraz przedstawiający nocną scenerię przyrody lub pejzaż miejski. Artyści wyrażali tajemniczość nocy i nastrojowość miejsca m.in. poprzez grę światła i cieni.

Fryderyk Chopin

Nokturn Des-dur, op. 27, nr 2

O nokturnach Fryderyka Chopina, wybitnego kompozytora polskiego, często mówi się, że są to „pieśni nocy”. Co, twoim zdaniem, może wpływać na taką nazwę utworów?

Barbara Bielecka-Woźniczko
*Wokół muzyki Chopina,
Nokturn I*

Małeńka gwiazdka

Muzyka: Andrzej Wolski
Słowa: Wiesław Andrzejewski

moderato

p

Na nie-bie wscho - dzi no-wa gwia - zda, by no - cą blask swój lu-dziom

dać. Nikt do - tąd je - szcze jej nie na - zwał, jest be - zi - mien - na

tak jak łza. Świe - tli-stą smu - gą gła-szcze cie - mność, do - ty - ka bla - dym świa-tłem

chmur. Jej sre-brny war - kocz lśni na - de mną, jak bły-szczą - cy

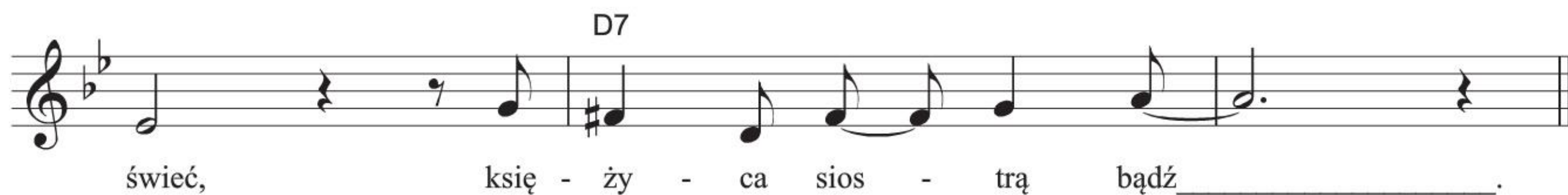
pe - reł sznur. Ref.: Ma - le-ńka gwiaz - dko, pro-wadź mnie, bądź prze-wo-dni - czką

ma. Po - każ dro - gę we mgle, że - gla - rzom do - bry ład

Ma - le - ńka gwiaz - dko, szu - kam cię w

ogro - dzie gwiez - dnych słońce. W noc bez - sen - ną nam

Chords: B, Es, C, F, g, D7, F, B, C

1. Na niebie wschodzi nowa gwiazda,
By nocą blask swój ludziom dać.
Nikt dotąd jeszcze jej nie nazwał,
Jest bezimienna tak jak łza.

Świetlistą smugą głaszcze ciemność,
Dotyka bladym światłem chmur.
Jej srebrny warkocz łśni nade mną,
Jak błyszczący pereł sznur.

Refren:

Maleńka gwiazdko, prowadź mnie,
Bądź przewodniczką mą.
Pokaż drogę we mgle,
Żeglarzom dobrym ląd.
Maleńka gwiazdko szukam cię,
W ogrodzie gwiazdnych słońc.
W noc bezsenną nam świeć,
Księżycyca siostrą bądź.

2. W szkarłatnej zorzy dzień zachodzi,
Ptaki wracają do swych gniazd.
Księżyc wypływa w srebrnej łodzi,
Zapala w mroku świece gwiazd.

W odwiecznym planet korowodzie,
Wracają noce, gasną dni.
W kryształach czasu tak jak w wodzie,
Życie odbija nasze sny.

Refren:

Maleńka gwiazdko...

1. Wysłuchaj piosenki *Maleńka gwiazdka* i spróbuj określić środki wyrazu artystycznego, którymi kompozytor ukazał liryczny, spokojny charakter piosenki.

Podsumowanie działu 1

1 Czy znasz te słowa?

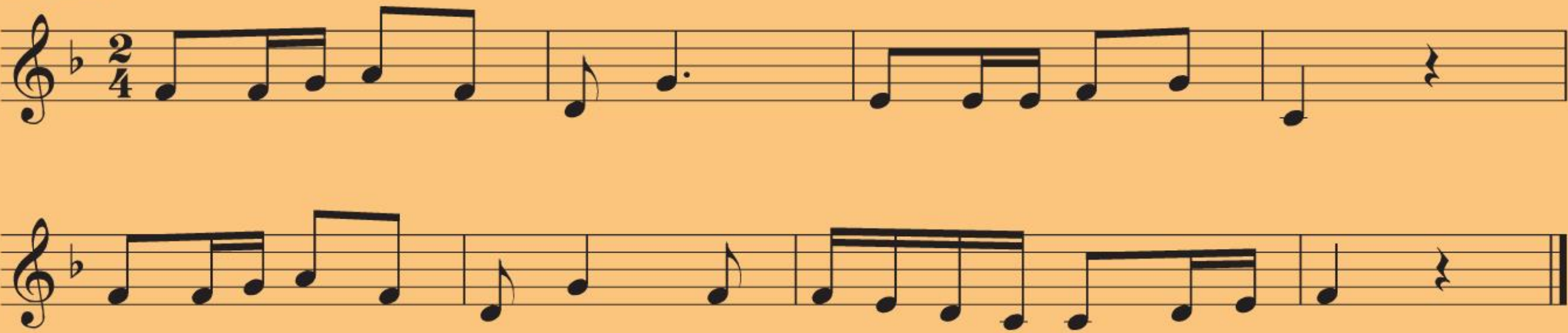
półton	znaki chromatyczne	duet	nokturn
solo	duo	chordofony	serenada

- 2 Wyjaśnij, jaka jest rola znaków chromatycznych w muzyce.
- 3 Co to znaczy śpiewać solo i śpiewać w duecie?
- 4 Wyjaśnij, w jaki sposób wydobywa się dźwięk z instrumentów strunowych szarpanych.
- 5 Przypomnij polskie tłumaczenie tytułu *Eine kleine Nachtmusik* i podaj nazwisko kompozytora tego utworu.
- 6 Wyjaśnij znaczenie słowa *nokturn* w muzyce.
- 7 Zagraj fragment arii *La ci darem la mano* z opery Wolfganga Amadeusza Mozarta *Don Giovanni*.

La ci darem la mano z opery Don Giovanni

(fragment)
Wolfgang Amadeusz Mozart

moderato

2. Cztery pory roku – zima

1. Wyjaśnij znaczenie słowa *meloman*.
2. Wymień kilka zasad *savoir-vivre*'u obowiązujących podczas udziału w koncercie symfonicznym.
3. Jaką rolę w orkiestrze pełni dyrygent?

2.1 Instrumenty smyczkowe

Podejmij temat

Johann Strauss
Pizzicato-Polka

- Na kubeczki po jogurcie załóżcie gumki recepturki i szarpiąc je palcami, spróbujcie zagrać rytm utworu Johanna Straussa *Pizzicato-Polka*.

Instrumenty smyczkowe należą do grupy **chordofonów smyczkowych**, z których dźwięk wydobywany jest ze strun za pomocą smyczka. Smyczek to sprężysty drewniany pręt, u góry zakończony tzw. główką, a u dołu żabką. Pomiędzy tymi częściami naciągnięte jest pasmo włosów końskiego. Aby nadać włosiu lepkość i zwiększyć jego tarcie po strunach, smaruje się go kalafonią (żywicą naturalną).

Do grupy instrumentów smyczkowych należą m.in. **skrzypce**, **altówka**, **wiolonczela**, **kontrabas**.

skrzypce

altówka

wiolonczela

kontrabas

Skrzypce to najwyższej brzmiały instrument smyczkowy. Jego konstrukcja wymaga bardzo starannego wykonania, precyzyjnej obróbki wszystkich części i właściwego doboru materiału, z którego są zbudowane. Instrument składa się z podłużnego pudła rezonansowego o charakterystycznych wycięciach na bokach, strunnika, szyjki zakończonej ślimakowatą główką oraz podbródka. Na wierzchniej płycie pudła rezonansowego skrzypiec wycięte są dwa otwory w kształcie litery „f”, tzw. „efy”, które przepuszczają fale głosowe z wnętrza pudła na zewnątrz. Do pudła rezonansowego mocuje się szyjkę, na której opiera się podstrunnica. W cztery wywiercone w szyjce otwory wprowadza się hebanowe kołki służące do strojenia strun.

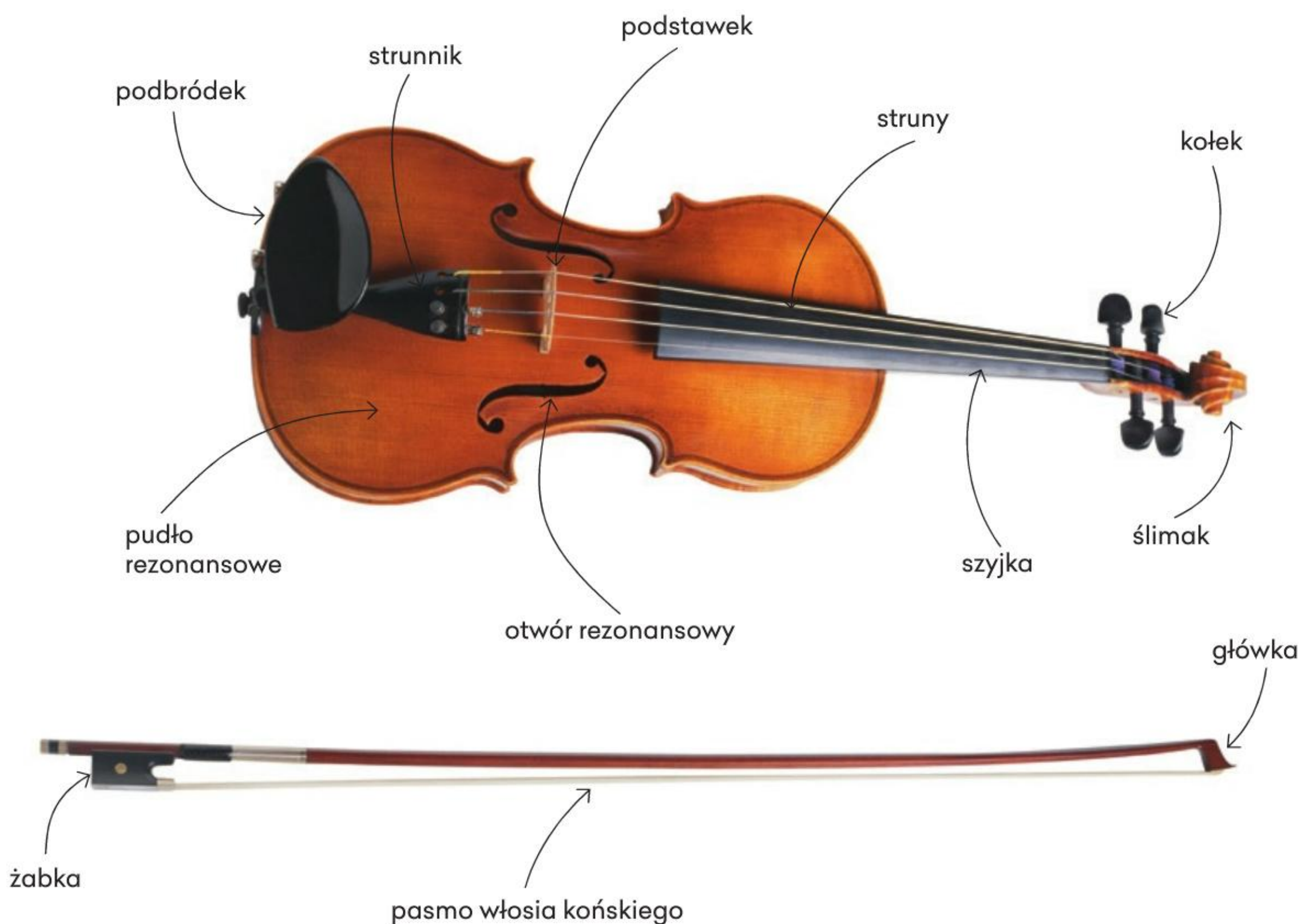
Skrzypce posiadają cztery struny różnej grubości (g, d¹, a¹, e²), z których dźwięk wydobywa się przez pocieranie smyczkiem, szarpanie palcami, tzw. pizzicato [czyt. picikato], lub uderzanie drewnianą częścią smyczka. Sztukę gry na skrzypcach nazywa się **wioliniistyką**.

Jan Sebastian Bach

Aria na strunie G z Suity D-dur nr 3

W tej kompozycji główny temat muzyczny wykonany jest na jednej strunie skrzypiec (g), która jest najniżej strojona w instrumencie. Wyszukaj informacje na temat strojenia pozostałych strun instrumentu.

Schemat budowy skrzypiec

Dzięki aksamitnej, czystej barwie dźwięku skrzypce stały się ulubionym instrumentem wielu kompozytorów. W utworach orkiestrowych skrzypcom przypada często pierwszoplanowa rola, są również jednym z głównych instrumentów solowych.

Gra na skrzypcach nie należy do łatwych umiejętności i wymaga od uczniów szczególnych predyspozycji słuchowych. Nauka gry na tym instrumencie rozpoczyna się bardzo wcześnie.

W historię muzyki wpisało się wielu wybitnych skrzypków. Wśród nich szczególne miejsce zajmują Niccolò Paganini [czyt. nikolo], Henryk Wieniawski, Yehudi Menuhin [czyt. jehudi], Wanda Wiłkomirska, Konstanty Andrzej Kulka, Nigel Kennedy [czyt. najdžel kennedi]. W ostatnich latach skrzypce zyskały popularność w zespołach wykonujących muzykę pop i jazz.

Każdy dobry instrument smyczkowy ma swój niepowtarzalny charakter. Jego wykonanie wymaga precyzyjnej obróbki szczegółów i niezwyklej staranności. Budowniczych tych instrumentów nazywamy **lutnikami**. Lutnik to nie tylko doskonały rzemieślnik, ale również i dobry artysta. Musi umieć posługiwać się wieloma narzędziami, posiadać zdolności manualne, mieć doskonały słuch i wyobraźnię muzyczną. Efektem jego pracy są instrumenty, których brzmienia posłuchać można w salach koncertowych.

Ciekawe!

Przez stulecia sztuka lutnicza wykształciła wielu mistrzów, jednak największymi z nich byli lutnicy włoscy z rodu Amaticch i Stradivari. Za najlepsze skrzypce na świecie uważa się te, które wykonał Antonio Stradivari, włoski lutnik z XVII wieku. Dziś cena jego jednego instrumentu sięga aż półtora miliona dolarów. Tajemnica pięknej barwy dźwięku podobno tkwi w specjalnym składzie lakieru, którym lutnik pokrywał instrument.

Edgar Bundy Antonio Stradivari wykonujący instrumenty smyczkowe we własnej pracowni

Muzycy grający na skrzypcach i altówkach

Altówka to instrument strunowy smyczkowy. Ma taką samą budowę jak skrzypce, lecz większe rozmiary i niższe brzmienie. Wchodzi w skład orkiestry symfonicznej, często też występuje jako instrument solowy. Muzyk grający na altówce to **altowiolista**.

Wiolonczela to instrument zbudowany na wzór skrzypiec, ale o dwukrotnie większym korpusie. Muzyk gra na wiolonczeli, trzymając ją w pozycji pionowej. Wysokość instrumentu reguluje za pomocą metalowego szpica umieszczonego w jego dolnej części. Wiolonczelę spotykamy w orkiestrze symfonicznej jako instrument grający wraz z kontrabasami głos basowy. W partiach solowych ciepła barwa instrumentu potrafi wyczarować niepowtarzalną, wspianą atmosferę.

Kontrabas to największy i najniżej brzmiący instrument strunowy smyczkowy. Z powodu dużych rozmiarów muzyk gra na nim, stojąc lub siedząc na wysokim stołku. Kontrabas charakteryzuje się silnym, głębokim brzmieniem, dlatego często wykorzystywany jest w zespołach muzycznych jako instrument basowy.

Wolfgang Amadeusz Mozart
**Symfonia koncertująca Es-dur
KV 364 na skrzypce i altówkę**

Słuchając utworu, zwróć uwagę na brzmienie altówki i skrzypiec. Instrumenty solowe grają w nim melodię na zmianę, powtarzają całe frazy muzyczne lub dzielą je między siebie.

Camille Saint-Saëns
**Łabędź z cyklu Karnawał
zwierząt**

Opisz słowami brzmienie wiolonczeli. W swojej wypowiedzi użyj określeń barwy dźwięku: aksamitna, melancholijna, śpiewna, soczysta.

1. Zagrajcie w dwóch grupach fragment utworu Johanna Straussa *Pizzicato-Polka*.

Pizzicato-Polka

Johann Strauss

allegro *mf*

p

Camille Saint-Saëns
**Słoń z cyklu Karnawał
zwierząt**

Muzycy grający na wiolonczelach i kontrabasach

2.2 Świąteczne melodie

Podejmij temat

- Muzyka związana ze świętami Bożego Narodzenia wywołuje szczególny nastrój. Pod jej wpływem wyzwala się w nas często potrzeba szczęścia, miłości i bezpieczeństwa. Kiedy jesteśmy daleko od domu, tęsknimy silniej za najbliższymi, a gdy przebywamy wśród nich, staramy się być lepsi i mili. W taki magiczny klimat możemy włączyć świąteczne melodie, zapraszając do ich wspólnego wykonania. Śpiewajmy i grajmy Mu...

Kolęda

Nasza mama kocha muzykę
i my także muzykę kochamy,
więc na gwiazdkę myśmy kupili
płytę dla naszej mamy.

Potem była Wigilia, choinka,
Pierwsza gwiazdka błysnęła z nieba,
Myśmy wszyscy siedzieli przy stole
I ta płyta zaczęła śpiewać.

Złotą świeczką mrugnęło drzewko,
Zatańczyły na ścianie cienie.
– Dobry wieczór... – szepnęła mama –
Dobry wieczór, panie Chopinie...

Płyta grała scherzo z kolędą,
Rozśpiewały się pięknie klawisze
I tak było, jakby naprawdę
Chopin do nas do domu, przyszedł.

Jakby wrócił z dalekich światów,
Jakby siedział przy naszym stole,
Jakby dzielił się z nami wszystkimi
Najpiękniejszą ze wszystkich kolęd.

Ukloniła się świeczką choinka,
Pochyliły się nasze cienie.
– Pan na zawsze już z nami zostanie,
prawda, panie Chopinie?

Wanda Chotomska

Fryderyk Chopin

Scherzo h-moll

(fragment z kolędą)

Kompozytor w utworze wykorzystał motyw melodyczny zaczerpnięty z polskiej kolędy. Wyraził w ten sposób swoją wielką tęsknotę za ojczyzną i domem rodzinnym. Na tle fragmentu utworu przeczytaj wiersz Wandy Chotomskiej *Kolęda*. Podaj tytuł kolędy, której motyw jest wyraźnie zaznaczony w utworze.

Wigilijna pastorałka

Muzyka: Mirosław Ziąber
Słowa: Jadwiga Koczanowska

moderato

mf C G4-3 C G4-3

O - to na - stał ten czas, wła - śnie są ta - kie dni,
Ser - ca grze - je nam blask gwia - zdy, któ - ra lśni tam,

F C/E G4/D 1. G 2. G

kie - dy z Nie - ba tak bli - sko na Zie - mię. Ref.: Po -
nad Jor - da - nem i mias - tem Be - tle - jem.

F e7 d7 F/G C G7/B

dziel - my się o - pła - tkiem bia - łym przy wi - gi - lij - nym sto - le, ob -
nie po - trze - ba wie - lu słów, kie - dy mi - łość łą - czy lu - dzi, wy -

F e7 A/Cis d7 F/G 1. C G7/B 2. C

darz - my się ra - do - ścią wiel - ką i do - brym, cie - płym sło - wem. Bo zbu - dź.
sta - rczy je - den czu - ły gest, a - by w nas na - dzie - ję

1. Oto nastał ten czas,
właśnie są takie dni,
kiedy z Nieba tak blisko na Ziemię.
Serca grzeje nam blask
gwiazdy, która lśni tam,
nad Jordanem i miastem Betlejem.

2. W taki czas, w takie dni,
każdy lepszym chce być,
kochać, współczuć, przebaczać i marzyć.
W taki czas, w takim dniu,
właśnie nam, właśnie tu
cud maleńki też może się zdarzyć.

Refren:

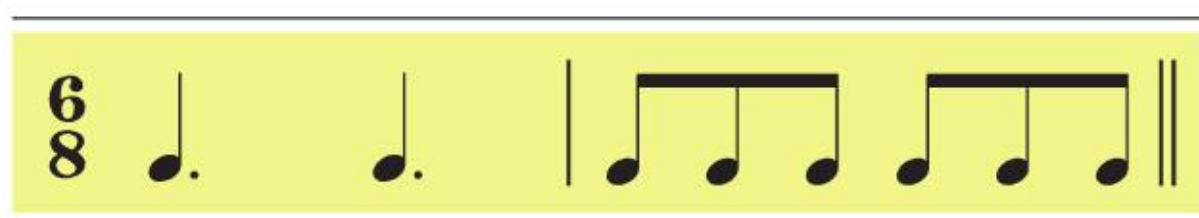
Podzielmy się opłatkiem białym
przy wigilijnym stole,
obdarzmy się radością wielką
i dobrym ciepłym słowem.
Bo nie potrzeba wielu słów,
kiedy miłość łączy ludzi,
wystarczy jeden czuły gest,
aby nadzieję zbudzić.

Refren:

Podzielmy się opłatkiem białym...

1. Określ nastrój, tempo i dynamikę *Wigilijnej pastorałki*. Na rytmie jakiego tańca oparta jest ta piosenka?
2. Zaśpiewaj piosenkę *Wigilijna pastorałka*, grając jednocześnie ostinato rytmiczne na trójkącie.

3. Zagraj świąteczną melodię *We Wish You a Merry Christmas*. Po opanowaniu melodii spróbuj wykonać ją ze śpiewem.

We Wish You a Merry Christmas

Melodia amerykańska

moderato
mf

We wish you a Me - rry Christ - mas, we wish you a Me - rry
Christ - mas, we wish you a Me - rry Christ - mas and a Ha - ppy New Year! Glad
ti - dings we bring to you and your King. We
wish you a Me - rry Christ - mas and a Ha - ppy New Year!

We wish you a Merry Christmas,
we wish you a Merry Christmas,
we wish you a Merry Christmas
and a Happy New Year!

Glad tidings we bring
To you and your King.
We wish you a Merry Christmas
and a Happy New Year!

¹dysonans – niezgodne współbrzmienie głosów

4. Zagrajcie w dwugłosie popularną kolędę *Wśród nocnej ciszy*. Pamiętajcie, że przed przystąpieniem do wspólnego muzykowania każdy powinien bardzo dobrze opanować swoją linię melodyczną, aby uniknąć muzycznych dysonansów¹.

Wśród nocnej ciszy

Kolęda polska

Opracowanie: Krzysztof Błoński

Głos 1 *andante*

C G C G C G C G7 G

Głos 2 *mf*

moderato

C d G C

d G C d G C G

2.3 Muzyczne rondo

Podejmij temat

- Forma muzyczna nadaje kształt i określa budowę utworu. Według ściśle narzuconych wzorów tworzy się większość dzieł w muzyce, literaturze, malarstwie, architekturze. Wymień nazwy znanych ci form muzycznych.

Rondo jest trochę jak piosenka
(choć bez słów – nie dla rapera),
bo jest coś w nim na kształt refrenu,
który powraca jak bumerang.

Michał Rusinek, *Mały Chopin* (fragment)

Rondo (z franc. *rondeau* – koło) jest formą muzyczną występującą w muzyce od wielu wieków. Historia rondo sięga czasów średnio-wiecznych trubadurów – wędrownych poetów i pieśniarzy, którzy często prezentowali swe popisy w formie rondo. Później forma ta znalazła stałe miejsce w twórczości wokalne i instrumentalnej wielu kompozytorów.

W budowie rondo występuje część stała, czyli **refren** i części zmienne zwane **kupletami** lub **epizodami**. Refren pojawia się na początku utworu, następnie powtarza się kilkakrotnie, jakby „w kółko”, po każdym nowym kupiecie. Budowę rondo można przedstawić za pomocą symboli literowych lub graficznie, używając dowolnych znaków.

A B A C A D A

refren kuplet 1 refren kuplet 2 refren kuplet 3 refren

Schemat budowy rondo

Ludwig van Beethoven

Rondo a capriccio G-dur
(Złość z powodu zgubionego
grosza), op. 129

Wysłuchaj utworu Ludwiga van Beethovena *Rondo a capriccio G-dur*. Kompozycja powstała pod wpływem opowieści o pewnym człowieku, który ciągle gubił grosz, a gdy go w końcu odnajdywał, znów go tracił. Przez podniesienie ręki zasygnalizuj część utworu, która się powtarza.

1. Spróbujcie ułożyć rondo rytmiczne *Cztery pory roku*. Jako refren ronda wykorzystajcie fragment rytmu piosenki *Rok* (sł. Edward Szymański, muz. Tadeusz Mayzner). Teksty wierszy o porach roku stanowić będą kuplety ronda. Zrytmizujcie je według własnej inwencji.

2
4

Wolfgang Amadeusz Mozart

Serenada G-dur

***Eine kleine Nachtmusik*,
część Rondo-Allegro**

Po wysłuchaniu utworu powiedz,
ile razy powtórzył się refren. Za-
graj na instrumencie fragment
refrenu ronda.

Pada śnieg, prósz śnieg,
wszędzie go nawiało.
Dachy są już białe.
Na ulicach biało.

Józef Czechowicz,
Zima
(fragment)

Spakowana walizka,
żagiel szumi na wietrze,
na akacjowych listkach
żeglujmy w przestrzeń...

Tadeusz Kubiak,
Wiersz prawie wakacyjny
(fragment)

Jeszcze w polu tyle śniegu,
jeszcze strumyk lodem ścięty,
a pierwiosnek już na brzegu
wyrósł śliczny, uśmiechnięty.

Władysław Broniewski,
Pierwiosnek
(fragment)

Kończy się lato w przepych bogate
I zmienia, zmienia piękną swą szatę.
Drzewa po świeżej bujnej zieleni
Wdziewają złote barwy jesieni.

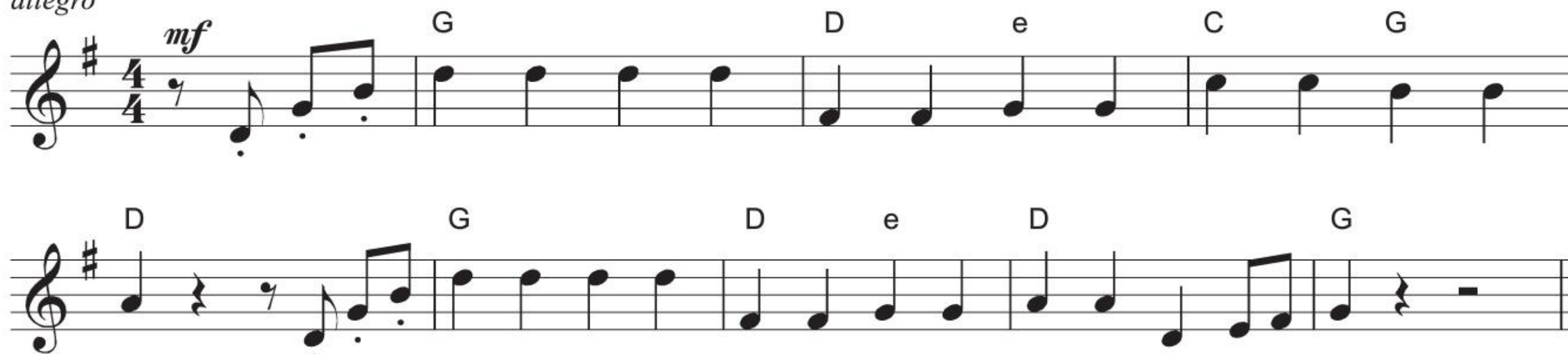
Leopold Staff,
Jesienne liście
(fragment)

Rondo z *Eine kleine Nachtmusik*

(fragment)

Wolfgang Amadeusz Mozart

allegro

Cztery pory roku

Muzyka: Stefan Gąsieniec

Słowa: Maria Możdziej

allegro

mf C d7 e7 a7 d7 F6 G7 C d7 e7

Ref.: Dla nas pięk-na jest zi - ma, ra-zem z nią No-wy Rok. Hu-cznie się roz-po-czy -

a7 d7 G7 C6 C F G C

na, ga - si smu-tki i mrok. Kuplet 1: Wio - sną bu-dzi się ży - cie,

F G C F G C D7

wszyst-ko śpie-wa i gra. Chęt-nie wsta-jesz o świ - cie chwy-tać szczęś-cie, co gna.

G7 C d7 e7 a7 d7 F6 G7

Ref.: Dla nas pięk-na jest zi - ma, ra - zem z nią No-wy Rok.

C d7 e7 a7 d7 G7 C6

Hu - cznie się roz - po - czy - na, ga - si smu-tki i mrok.

4 C G7 C

Kuplet 2: La - tem w słoń-ca pro-mie-niach za - nu-rzo-ny jest świat. Ka - żda

D7 G7 C d7 e7 a7

chwi-la jest barw - na, jes - teś wol-ny jak ptak. Ref.: Dla nas pięk-na jest zi - ma,

d7 F6 G7 C d7 e7 a7 d7 G7 C6

ra-zem z nią No-wy Rok. Hu-cznie się roz-po-czy - na, ga - si smu-tki i mrok.

2 C6 d7 G7 C6 C6 d7 G7 C6 d7

Kuplet 3: Je - sień nie - sie woń sa - dów, zło - te li - ście i wrzos, szkol-ne gór-skie wy-

G7 C6 D7 $\text{—} \text{3} \text{—}$ G7 C d7 e7 a7 d7 F6 G7

ciecz - ki, słod-ki ucz-nio-wski los. Ref.: Dla nas pięk-na jest zi - ma, ra-zem z nią No-wy Rok.

C d7 e7 a7 d7 G7 C6

Hu - cznie się roz - po-czy - na, ga - si smu-tki i mrok.

Refren:

Dla nas piękna jest zima,
razem z nią Nowy Rok.
Hucznie się rozpoczyna
gasi smutek i mrok.

Kuplet 1:

Wiosną budzi się życie,
wszystko śpiewa i gra.
Chętnie wstajesz o świcie
chwycić szczęście, co gna.

Refren:

Dla nas piękna jest zima...

Kuplet 2:

Latem w słońca promieniach,
zanurzony jest świat.
Każda chwila jest barwna,
Jesteś wolny jak ptak.

Refren:

Dla nas piękna jest zima...

Kuplet 3:

Jesień niesie woń sadów,
złote liście i wrzos,
szkolne, górskie wycieczki,
słodki uczniowski los.

Refren:

Dla nas piękna jest zima...

2.

Wykonajcie piosenkę *Cztery pory roku* skomponowaną w formie ronda. Podzielcie zespół klasowy na cztery grupy wokalne, które wykonają po jednym kupiecie, a refren zaśpiewajcie wspólnie.

Podejmij temat

- ## Motyw losu z V Symfonii c-moll

The first staff of music is in treble clef, key of B-flat major (two flats), and 2/4 time. It contains four measures: a quarter rest, a quarter note G4, a quarter note A4, and a half note Bb4 with a fermata. The second measure is a quarter rest, a quarter note G4, a quarter note A4, and a half note Bb4 with a fermata. The third measure is a quarter rest, a quarter note G4, a quarter note A4, and a half note Bb4 with a fermata. The fourth measure is a quarter rest, a quarter note G4, a quarter note A4, and a half note Bb4 with a fermata.

Wsluchaj się w czteronutowy
motyw losu i wystukaj jego rytm.

Wysłuchaj popularnej kompozycji i określ, z ilu składa się części. Czy rozpoznajesz formę tego utworu? Zapisz jego budowę za pomocą znaków graficznych.

Ludwig van Beethoven

**VI Symfonia F-dur Pastoralna,
op. 68, część Scena
nad strumykiem**

Natura była dla kompozytora źródłem muzycznych inspiracji. Wysłuchaj fragmentu VI Symfonii, pięknej sielankowej ilustracji dźwiękowej i powiedz, jakie odgłosy natury są naśladowane przez instrumenty w tym utworze. Wymień ich nazwy.

W Wiedniu artysta spotkał Wolfganga Amadeusza Mozarta, a nawet dostał od niego kilka cennych muzycznych wskazówek. Mistrz dostrzegł talent Beethovena i tak wyraził się o nim publicznie: *Zobaczycie, że o tym młodym człowieku wiele się jeszcze będzie mówiło...*

Niestety, wiadomość o śmiertelnej chorobie matki przerwała pobyt Ludwiga w Austrii. Po powrocie do domu musiał przejąć odpowiedzialność za młodsze rodzeństwo i zadbać o ich byt. Do Wiednia wyjechał po raz drugi dopiero w 1792 roku w wieku 22 lat. Listy polecające ułatwiły Beethovenowi kontakt z arystokratami. Dawał koncerty w wykwintnych salonach i udzielał lekcji gry na fortepianie. Szybko też zdobył sławę i uznanie jako pianista-wirtuoz. I wtedy los po raz kolejny okrutnie go doświadczył. Kompozytor odkrył u siebie początki postępującej głuchoty.

Świadomość choroby i jej konsekwencji doprowadziła go do głębokiej depresji, która spowodowała, że w umyśle Beethovena rodziły się myśli samobójcze. Na szczęście miłość do muzyki zwyciężyła. *Ona tylko, sztuka, powstrzymała mnie. Ach, nie mogę świata opuścić, zanim nie stworzę tego wszystkiego, do czego czułem się powołany (...).*

1. Zagraj temat z piątej części VI Symfonii F-dur Pastoralna, op. 68. Zwróć uwagę na łuk – łącznik występujący w 4 i 8 takcie.

Allegretto

Temat z piątej części VI Symfonii Pastoralnej
Ludwig van Beethoven

Łuk, który łączy dwie nuty na tej samej wysokości to **łuk łącznik**. Ma tę właściwość, że przedłuża wartość rytmiczną pierwszej nuty o wartość drugiej nuty. Gra się lub śpiewa tylko pierwszy dźwięk.

Beethoven pragnął ukryć przed ludźmi swoją chorobę. Obawiał się odrzucenia i litości. Wyjechał na wieś pełen wewnętrznego niepokoju. Nie mógł jednak żyć w odosobnieniu. Wkrótce powrócił do Wiednia i obwieścił światu swój osobisty dramat.

Początkowo porozumiewał się z otoczeniem, używając trąbki słuchowej, później za pomocą tzw. zeszytów konwersacyjnych. Rozmówcy mogli w nich zapisywać wszystko to, co chcieli powiedzieć lub kierowali w ten sam sposób pytania do kompozytora. Do dziś z 400 zeszytów zachowało się 140 i są one źródłem cennych wiadomości o życiu Beethovena.

Ludwig van Beethoven przy fortepianie

Kompozytor ukazał światu swój geniusz, tworząc wspaniałe dzieła o niezaprzeczalnej mocy, pomimo całkowitej utraty słuchu. Pomysły muzyczne powstawały w jego głowie w różnych okolicznościach, czasem robił zapiski na serwetkach, karteczkach, obrazach, a nawet na ścianie.

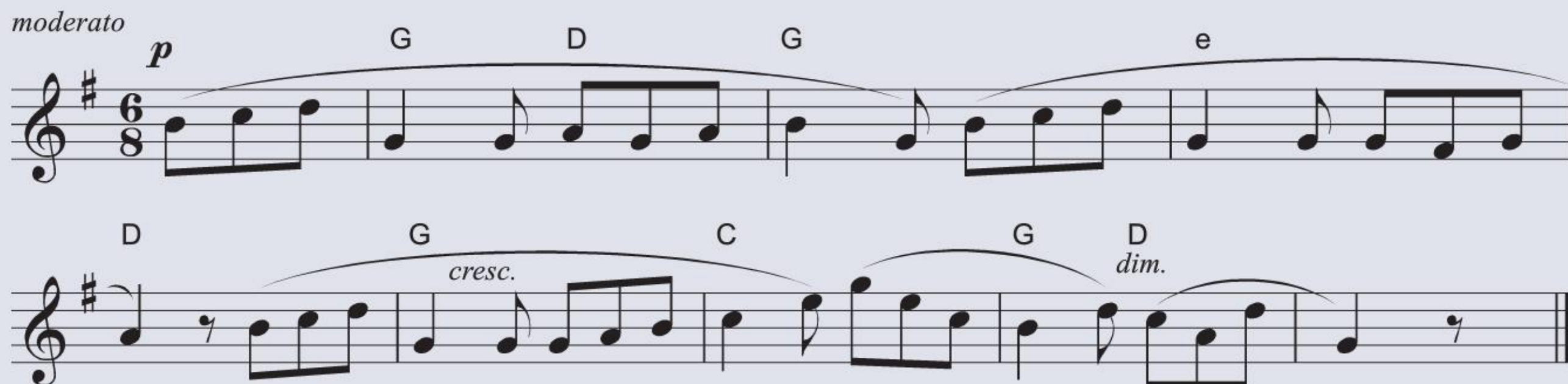
W dorobku Beethovena znalazły się między innymi symfonie, sonaty fortepianowe, kwartety smyczkowe, sonaty na skrzypce i fortepian, sonaty na wiolonczelę i fortepian, wariacje, koncerty fortepianowe, tria smyczkowe, uwertury, msze, oratorium, opera.

Ludwig van Beethoven zmarł w 1827 roku w Wiedniu. Do dziś jest uznawany za jednego z najdoskonalszych muzyków wszech czasów. Jego muzyka była zwiastunem nowego stylu – romantycznego.

2. Zagraj na instrumencie utwór Ludwiga van Beethovena *Romans* z *Sonatiny G-dur*. Zwróć uwagę na liryczną, płynną melodię i staraj się podkreślić te cechy podczas wykonania utworu.

Romans

(fragment)
Ludwig van Beethoven

Wielkanocny Festiwal Ludwiga van Beethovena

Znaczącym europejskim wydarzeniem muzycznym jest Wielkanocny Festiwal Ludwiga van Beethovena, który odbywa się przed świętami wielkanocnymi i organizowany jest z inicjatywy Krzysztofa Pendereckiego w Warszawie i innych miastach Polski. Biorą w nim udział znakomici soliści, zespoły kameralne, czołowe polskie i europejskie orkiestry oraz chóry. Festiwal popularyzuje twórczość Ludwiga van Beethovena i innych wybitnych kompozytorów. Towarzyszą mu kulturalne imprezy okolicznościowe, np. wystawy malarskie, ekspozycje rzeźb, kursy mistrzowskie dla instrumentalistów, które nawiązują do motta przewodniego festiwalu zmienianego w każdej edycji.

Ludwig van Beethoven
Koncert potrójny C-dur, op. 56,
część Rondo alla Polacca

Tradycją Wielkanocnego Festiwalu jest wykonanie utworu Ludwiga van Beethovena *Koncert potrójny C-dur*, op. 56 (na skrzypce, wiolonczelę i fortepian) zwieńczonego częścią *Rondo alla Polacca*, w której usłyszeć można rytm poloneza.

2.5 Zimowy koncert

Podejmij temat

- Wybierzcie instrumenty perkusyjne, których brzmieniem można naśladować odgłosy zimy, następnie ułóżcie ilustrację muzyczną *Zima*.

- Zagraj na instrumencie fragment drugiej części koncertu *Zima* z cyklu *Cztery pory roku* Antonia Vivaldiego. Postaraj się zastosować odpowiednią dynamikę, tempo i artykulację. Zwróć uwagę na znak fermaty.

Zima z cyklu Cztery pory roku

(fragment)
Antonio Vivaldi

The musical score is written for a single melodic line in treble clef, 4/4 time, marked *lento*. It consists of four staves of music. The first staff begins with a *p* (piano) dynamic and a *mp* (mezzo-piano) dynamic. The second staff continues the melody. The third staff includes a *mf* (mezzo-forte) dynamic. The fourth staff ends with a fermata over the final note. Chord symbols (G, D, D7, G, G7, C, F, d, G, e, d, F, G, C, G, G, C, G, C) are placed above the notes to indicate harmonic structure. The score is written in a simple, clear style suitable for educational purposes.

Fermata ♯ przedłuża czas trwania nuty lub pauzy o dowolną wartość rytmiczną, zgodnie z wyczuciem wykonawcy.

Zima

Muzyka: Mirosław Ziąber
Słowa: Jadwiga Koczanowska

allegro *mf* D A7/Cis D

Są na Zie - mi ta - kie kra - je, w któ-rych ni - gdy nie ma
Są na świe - cie ta - kie miej - sca, w któ-rych ni - gdy śnieg nie

A7/Cis h Fis/Ais

zi - my, sło - ŋce za - wsze jest w ze - ni - cie,
pa - da, ro - sną pal - my ko - ko - so - we,

1. G A 2. G A

my tam miesz - kać nie mu - si - my. lecz ten kli - mat nie jest

D D C G A

dla nas. Ref.: Bo my zi - mę lu - bi - my, my za zi - mą tę - skni-my, bia - ła
zi - mę cze - ka - my, zi - mną zi - mę ko - cha-my, zi - ma

1. D h e A 2. G A D

zi - ma to bia - łe sza-leń - stwa. My na nam jest po-trze-bna do szczę - ścia.

1. Są na Ziemi takie kraje,
w których nigdy nie ma zimy,
słońce zawsze jest w zenicie,
my tam mieszkać nie musimy.
Są na świecie takie miejsca,
w których nigdy śnieg nie pada,
rosną palmy kokosowe,
lecz ten klimat nie jest dla nas.

Refren:

Bo my zimę lubimy,
my za zimą tęsknimy,
biała zima to białe szaleństwa.
My na zimę czekamy,
zimną zimę kochamy,
zima nam jest potrzebna do szczęścia.

2. Są na świecie takie miejsca,
gdzie jest lato i jest zima.
Dobrze mieszkać właśnie tutaj,
bo to jest najlepszy klimat.
Śnieżna zima, świetna sprawa,
biały bałwan, narty, sanie,
nie ma nudy, jest zabawa,
takie zima ma przesłanie.

Refren:

Bo my zimę lubimy,
my za zimą tęsknimy (...)

2. Melodia refrenu piosenki *Zima* napisana jest w dwugłosie. Przyjrzyj się uważnie zapisowi linii melodycznej pierwszego i drugiego głosu. Co zauważyłeś? Przypomnij, jak nazywa się w muzyce odległość trzech stopni między dźwiękami.
3. Zaśpiewajcie refren piosenki *Zima* w następujący sposób: za pierwszym razem melodię głównego głosu, a po raz kolejny melodię głosu drugiego, wyżej o odległość tercji. Podzielcie zespół na dwie grupy i spróbujcie wykonać refren w dwugłosie.
4. Śpiewając piosenkę *Zima*, postaraj się zastosować różne środki wyrazu artystycznego, aby ukazać jej żartobliwy, wesoły charakter.
5. Spróbujcie ułożyć melodię do wybranego przysłowia o zimie. Powstałe kompozycje wykorzystajcie do budowy utworu w formie AB i ABA.

*Jeśli mokra, mroźna zima, to przez długi czas potrzyma.
Kiedy luty pofolguje, marzec zimę zreperuje.
Gdy mróz w lutym ostro trzyma, wtedy jest niedługa zima.
Od świętego Marcina zima się zaczyna.*

Tercja to odległość trzech stopni gamy między dwoma dźwiękami.

2.6 Wielkie bale w karnawale

Podejmij temat

- Zagraj utwór *Karnawał wenecki* oparty na włoskiej melodii ludowej. Postaraj się zachować wesoły nastrój i taneczny rytm melodii.

Karnawał wenecki

(fragment)

Włoska melodia ludowa

moderato
mf

C G G7 C C A7 d G7 C G G7 C A7 d G7 C

Karnawał w krajach europejskich trwa około sześć tygodni. W tym okresie można zobaczyć uliczne koro-wody, roztańczonych przebierańców, prowadzonych przez królową i króla balu. Zwyczaj przebierania sięga XI wieku. Miał za zadanie niwelować różnice społeczne, aby wszyscy uczestnicy zabawy byli sobie równi.

Karnawał zrodził się w Wiecznym Mieście – Rzymie (Włochy) i sięga odległych czasów starożytnych. Choć współcześnie nie przypomina już świątecznej festy ku czci boga Saturna, to wciąż pozostaje w Rzy-mie w charakterze kilkudniowej masowej zabawy ulicznej. Otwiera ją Wielka Parada, na której można

podziwiać przebierańców ubranych w historyczne kostiumy, pokazy strojnie przybranych wierzchowców i różnego rodzaju zaprzęgi konne nawiązujące do dawnych tradycji wyścigów konnych. Imprezie towarzyszy wiele wystaw, koncertów oraz uliczne przedstawienia.

Karnawałowy klimat rzymskiej zabawy muzycznie oddał w swoim dziele francuski kompozytor Hektor Berlioz. Jego uwertura koncertowa *Karnawał rzymski*, op. 9 uważana jest za jedno z najlepszych dzieł artysty.

Największa w Europie uliczna zabawa karnawałowa odbywa się w Wenecji we Włoszech. Wielu uczestników przebiera się wtedy w stroje charakterystyczne dla postaci historycznych i baśniowych oraz zakłada oryginalne maski, prezentowane w licznych paradach. Karnawał wenecki rozpoczyna się pochodem ulicznym, a początek zabawy obwieszcza zjazd na linach Anioła z dzwonnicy San Marco [czyt. san marko]. Imprezie często towarzyszą spektakle ulicznych teatrów, występy zespołów muzycznych oraz huczne bale.

W czasie spaceru po weneckich uliczkach można spotkać osobę w masce. Zwyczaj nakazuje pozdrowić ją skinieniem głowy.

Atmosferę karnawału weneckiego odmalował muzycznie Niccolò Paganini [czyt. nikolo], wybitny włoski kompozytor i wirtuoz skrzypiec. Jego wariacje *Karnawał wenecki* są wielkim wyzwaniem dla wykonawców ze względu na ogromną trudność techniczną.

Hektor Berlioz

Uwertura koncertowa

Karnawał rzymski, op. 9

Czy nastrój i charakter melodii może kojarzyć się z hucznymi zabawami i balami?

Ciekawe!

Karnawał pochodzi najprawdopodobniej od włoskiego *carne avaler* – połykać mięso, *carne levamen* – z mięsa się oczyszczać lub *carnevale* – mięso, żegnaj. Znajdowano też polskie pochodzenie tego słowa, od *na-wału kar*, które przyniesie post dla odpokutowania grzechów.

Jean-Baptiste Arban

Karnawał wenecki

– fantazja z wariacjami

W utworze kompozytor przetwarzał muzycznie motyw popularnej włoskiej melodii. Wysłuchaj fragmentu kompozycji i spróbuj określić, jakie nastąpiły zmiany w głównych elementach muzyki.

Ciekawe!

Będąc pod wrażeniem techniki skrzypcowej, ukazanej w utworze Niccolò Paganiniego, francuski muzyk Jean-Baptiste Arban skomponował dzieło w podobnym charakterze. Powierzył w nim partię solową kornetowi – instrumentowi w kształcie trąbki.

Robert Schumann

Karnawał wiedeński, op. 26

Wsluchaj się w taneczny i radosny temat główny utworu. Czy nawiązuje on klimatem do karnawałowych wiedeńskich bałów?

¹fanfary – krótki motyw melodyczny wykonywany na czyjąś cześć, grany na instrumentach dętych blaszanych, np. trąbce sygnałowej

Wiedeń (Austria), co roku stara się zyskać miano stolicy europejskiego karnawału. W całym mieście organizuje się ponad czterysta imprez, na których bawią się miłośnicy tańca ze wszystkich stron świata. Za wielkie wydarzenie kulturalno-towarzyskie uznaje się Opernball. Ten nadzwyczajny bal odbywa się w Operze Wiedeńskiej, która w ostatni czwartek karnawału zamienia się w pięknie udekorowaną kwiatami i lśniąca złotem salę taneczną. Na specjalnie przygotowanym parkiecie bawi się tam ponad siedem tysięcy gości, z których część przybywa tu na specjalne zaproszenia. Wszyscy uczestnicy balu ubrani są w obowiązujący strój wieczorowy – panie w długich sukniach, panowie w czarnych frakach. Rozpoczęcie balu celebrować się na miarę czasów panowania cesarza Franciszka Józefa. Przy dźwiękach fanfar¹ ukazuje się w dawnej loży cesarskiej głowa państwa i rządu, grany jest hymn narodowy i hymn Europy, po czym następuje prezentacja pokazów tanecznych. Dopiero na hasło *Wszyscy do walca!* pary ruszają w tan, a przygrywa im na kilku scenach ponad 120 muzyków. Ważnym punktem balu jest taniec młodych debiutantów wybieranych z nadesłanych z całego świata zgłoszeń. Przed zgromadzoną publicznością tańczą oni walca wiedeńskiego – panie w śnieżnobiałych sukniach, a ich partnerzy we frakach i w białych rękawiczkach.

Bal w Operze Wiedeńskiej

Jeden z najbardziej znanych i barwnych karnawałów odbywa się w Rio de Janeiro [czyt. rijo de żanejro] w Brazylii. Zabawa trwa cztery dni i biorą w niej udział mieszkańcy miasta oraz tysiące turystów, którzy przyjeżdżają z całego świata specjalnie na ten czas. Jej forma opiera się na wielkiej paradzie, która pulsuje rytmem brazylijskiej samby, a tancerki licznych szkół samby walczą o tytuł królowej tego tańca. Kolorowy i roztańczony korowód przemierza ulice rozbawionego miasta.

SZKOŁA SAMBY

W czasie karnawału w Rio de Janeiro na Sambodromie, specjalnie wybudowanym stadionie, prezentują się brazylijskie szkoły samby. Podzielone są one, podobnie jak drużyny piłkarskie, na ligi. Każda szkoła ma swoją flagę i klubowe barwy oraz grono wielbicieli. Występy tancerzy oceniają sędziowie w różnych kategoriach, np. technika taneczna, kostiumy, platformy, a całą prezentację transmitują stacje telewizyjne.

Tancerka samby

Sambodrom w Rio do Janeiro

Ognista samba

Muzyka: Mirosław Ziąber
Słowa: Jadwiga Koczanowska

allegro

f d d A

Zro - dzo - na w bla-sku słoń - ca, Bra - zy - lia to jej dom, ry -

A7 A7 d

tmem jest i mu - zy - ką, to sam - ba - tak ją zwa. I

d D7 g

nie ma ka - rna - wa - łu, by tam nie by - ło jej, czy

g A7 d

w Rio, czy w Po - zna - niu kró - lo - wą ba - łu jest. Ref.: Bo

d C F

sa - mba jest we - so - ła, sza - lo - na tro - chę też. Do
sa - mba jest o - gnis - ta, roz - pa - ła pło - mień w nas. Sam -

1. g d H0 A7

ta - ńca nas za - pra - sza i ka - żdy tań - czyć chce. Bo

2. g d A7 d

ba, sam - ba ma - gi - czna, kar - na - wał to jej czas.

1. Zrodzona w blasku słońca,
Brazylia to jej dom,
rytmem jest i muzyką,
to samba – tak ją zwa.
I nie ma karnawału,
by tam nie było jej,
czy w Rio, czy Poznaniu
królową balu jest.

2. Zwinna jak czarna mamba,
szybka jak dziki kot,
taka jest właśnie samba,
za to kochamy ją.
Zatańczyć może każdy,
choć nie umie nic,
bo liczy się energia
i naszej samby rytm.

Refren:

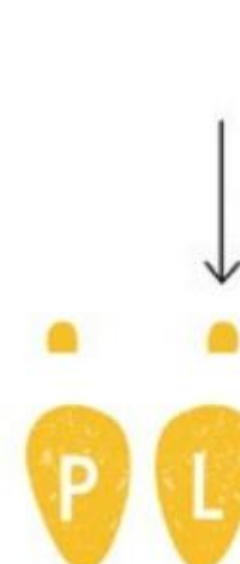
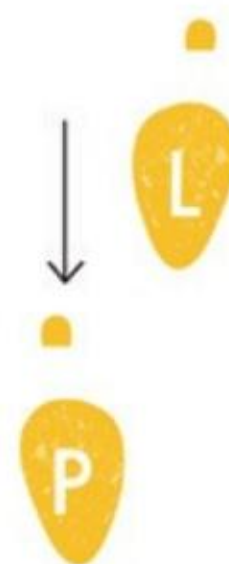
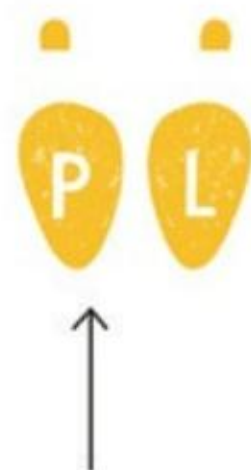
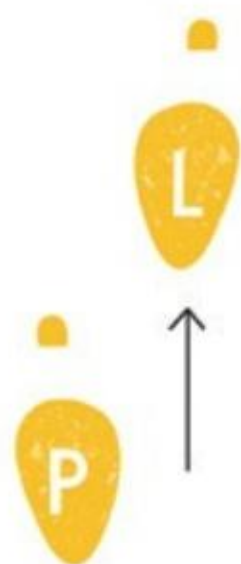
Bo samba jest wesoła,
szalona trochę też.
Do tańca nas zaprasza
i każdy tańczyć chce.
Bo samba jest ognista,
rozpala płomień w nas,
samba, samba magiczna,
karnawał to jej czas.

Refren:

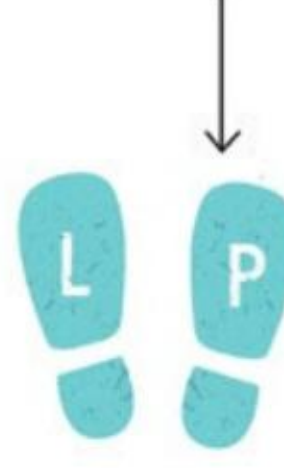
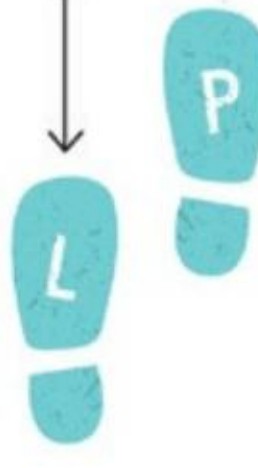
Bo samba jest wesoła...

Samba to popularny ludowy taniec brazylijski w rytmie parzystym, tańczony w szybkim tempie. Krok samby charakteryzuje się sprężystym ruchem uginania i prostowania kolan. Krok podstawowy samby składa się z czterech elementów ruchowych. W jednym takcie muzycznym samby wykonuje się dwa kroki z ugięciem i prostowaniem kolan przy każdym ruchu.

krok partnerki

krok partnera

1. Zaśpiewaj piosenkę *Ognista samba*. Zwróć uwagę na jej rytm, tempo, charakter i na tej podstawie spróbuj określić główne cechy samby.
2. Spróbuj zatańczyć krok samby do melodii refrenu piosenki *Ognista samba*.

2.7 Pod batutą dyrygenta

Podejmij temat

- Opowiedz o swoich wrażeniach, które towarzyszyły ci podczas pobytu w filharmonii.

Orkiestra to wieloosobowy zespół instrumentalny wykonujący utwory muzyczne pod kierunkiem dyrygenta. Początkowo zespół orkiestrowy towarzyszył tylko śpiewom operowym. Wkrótce jednak kompozytorzy zaczęli tworzyć utwory czysto instrumentalne, co pozwoliło ukazać słuchaczom potęgę brzmienia dużego zespołu wykonawczego. Od tego czasu orkiestra przechodziła dynamiczny rozwój i podlegała ciągłym przeobrażeniom. Zmiany te dotyczyły przede wszystkim składu instrumentalnego zespołu i liczby grających muzyków. Nowe instrumenty z coraz bardziej udoskonalonymi mechanizmami i lepszymi możliwościami brzmieniowymi wypierały tradycyjne. Tak na przykład zniknęły z orkiestry szałamaja, pomort, serpent, gdyż zostały zastąpione przez obój i fagot.

Współczesna orkiestra symfoniczna składa się z czterech grup instrumentalnych:

- instrumentów smyczkowych** (I skrzypce, II skrzypce, altówki, wiolonczele, kontrabasy),
- instrumentów dętych drewnianych** (flety, oboje, róg angielski, klarnety, fagoty),
- instrumentów dętych blaszanych** (trąbki, rogi, puzony, tuba),
- instrumentów perkusyjnych** (kotły, talerze, werbel, bęben, ksylofon, trójkąt, gong i inne).

W orkiestrze występują często instrumenty dodatkowe, np. harfa, fortepian, oraz inne instrumenty perkusyjne.

Orkiestrę może tworzyć różna liczba muzyków, np. wielka orkiestra symfoniczna liczy od 80 do 120 osób. Taka grupa artystów wymaga dużej sceny i odpowiedniego rozmieszczenia instrumentów.

Wielka orkiestra symfoniczna

Dyrygent podczas koncertu

Przed zespołem znajduje się miejsce dla **dyrygenta** – kierownika całej orkiestry. Dyrygent jest odpowiedzialny za przygotowanie i prowadzenie koncertu. Stojąc naprzeciwko muzyków, za pomocą umownych ruchów rąk i batuty, wskazuje wejście kolejnych instrumentów, tempo i dynamikę utworu, a ekspresją ruchów ciała i mimiką twarzy przekazuje charakter wykonywanego dzieła muzycznego. Dyrygent podczas koncertu korzysta z partytury – nut z rozpisanymi głosami wszystkich instrumentów grających w utworze.

Inną ważną osobą w orkiestrze jest **koncertmistrz**, zazwyczaj pierwszy skrzypek, który reprezentuje muzyków całej orkiestry. Koncertmistrz wprowadza muzyków na scenę, a na jego ręce dyrygent składa podziękowanie orkiestrze po skończonym koncercie.

Siedzibą orkiestry symfonicznej jest **filharmonia**. Tu odbywają się próby i koncerty muzyków. Główną instytucją życia muzycznego w Polsce jest Filharmonia Narodowa w Warszawie.

W filharmonii muzycy pod batutą dyrygenta wprowadzają słuchaczy w świat dźwięków, wyobraźni i marzeń. Tylu przeżyć jednocześnie dostarczyć może tylko muzyka wykonywana „na żywo”. Dlatego warto wybrać się do filharmonii, aby doznać wielu pięknych, niepowtarzalnych wrażeń.

Ludwig van Beethoven

VI Symfonia F-dur Pastoralna, część 5

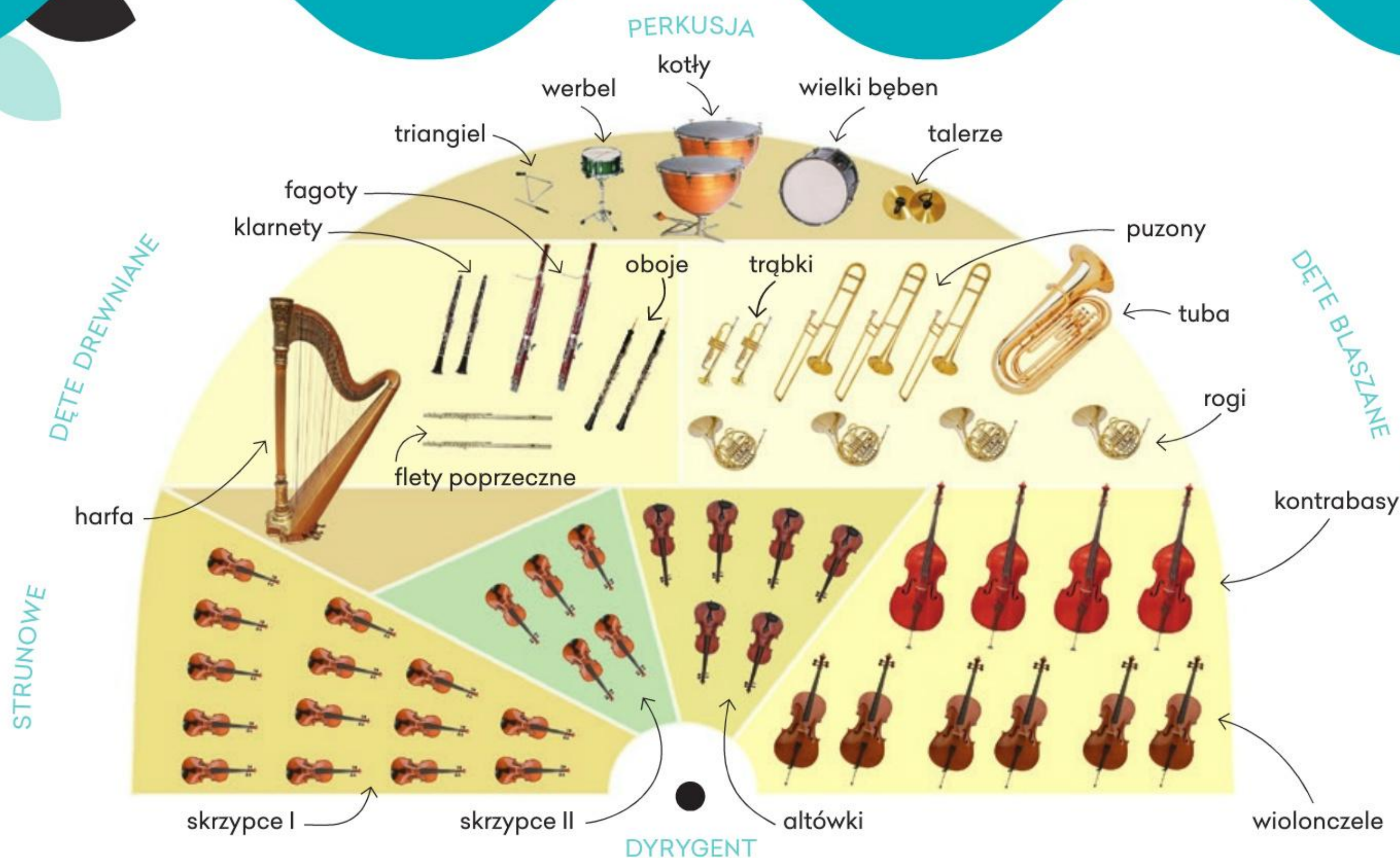
Wysłuchaj fragmentu kompozycji i spróbuj określić, jakie instrumenty powtarzają melodię tematu głównego.

Ciekawe!

Często słyszy się wyrażenie *orkiestra pod batutą...*, co oznacza orkiestrę kierowaną przez danego dyrygenta. Ale batuta nie zawsze była atrybutem dyrygenta. W XVII i XVIII wieku tempo i rytm utworu dyrygent utrzymywał, grając na klawesynie lub organach, dyrgował rulonem nut lub stukał laską o podłogę. Za pierwszego kierownika orkiestry, który poprowadził zespół batutą, uznaje się Louisa Spohra [czyt. luisa szpora], znakomitego niemieckiego muzyka z XVIII wieku.

WIELKA ORKIESTRA SYMFONICZNA

Savoir-vivre¹ młodego melomana

- Spotkanie z muzyką jest wyjątkowym wydarzeniem. Pamiętaj o odświeżnym stroju.
- Na koncert przychodź zawsze punktualnie.
- Zapoznaj się wcześniej z repertuarem, np. na stronach WWW filharmonii, lub zakup program koncertu.
- Przed wejściem na widownię pamiętaj o wyłączeniu telefonu komórkowego i innych nośników dźwięku.
- Przywitaj oklaskami wchodzących na scenę muzyków i dyrygenta.
- W czasie koncertu zachowaj ciszę i skupienie.
- Artystów nagradzaj brawami dopiero po wykonaniu przez nich całego utworu. Nie klaszcz między częściami kompozycji, aby nie rozpraszać uwagi muzyków.

¹Savoir-vivre [czyt. sawuar wiwr] – znajomość zwyczajów i form towarzyskich, reguł grzecznościowych

Wieczór w filharmonii

Muzyka: Mirosław Ziąber
Słowa: Jadwiga Koczanowska

moderato

mf Es

Fil - har - mo - nia wie - czo - rem ja - śnie - je świa - tła - mi

The first staff of music is in treble clef with a key signature of two flats (B-flat and E-flat). It contains a sequence of notes: a quarter note G4, an eighth note A4, a quarter note B-flat4, an eighth note C5, a quarter note D5, an eighth note E-flat5, a quarter note F5, and an eighth note G5. This is followed by a quarter rest, a half note G4, a quarter note F5, and a half note E-flat5. The staff ends with a double bar line.

i goś - cin - nie za - pra - sza w swe pro - gi

As

f

The first staff of music is written in treble clef with a key signature of two flats (Bb and Eb). It begins with a sequence of eighth notes: B4, A4, G4, F4, E4, D4, C4. This is followed by a quarter note B3, a quarter rest, and then a repeat sign. After the repeat sign, there is a quarter note B3, followed by eighth notes A4, G4, F4, E4, D4, C4, and a quarter note B3, ending with a quarter rest.

tych, co pra - gną się wy - brać do świa - ta mu - zy - ki,

As

B

The first staff of music is in treble clef with a key signature of two flats (B-flat and E-flat). It contains 12 measures. The notes are: Measure 1: B-flat (quarter), E-flat (quarter), B-flat (quarter), E-flat (quarter). Measure 2: B-flat (quarter), E-flat (quarter), B-flat (quarter), E-flat (quarter). Measure 3: B-flat (quarter), E-flat (quarter), B-flat (quarter), E-flat (quarter). Measure 4: B-flat (quarter), E-flat (quarter), B-flat (quarter), E-flat (quarter). Measure 5: B-flat (quarter), E-flat (quarter), B-flat (quarter), E-flat (quarter). Measure 6: B-flat (quarter), E-flat (quarter), B-flat (quarter), E-flat (quarter). Measure 7: B-flat (quarter), E-flat (quarter), B-flat (quarter), E-flat (quarter). Measure 8: B-flat (quarter), E-flat (quarter), B-flat (quarter), E-flat (quarter). Measure 9: B-flat (quarter), E-flat (quarter), B-flat (quarter), E-flat (quarter). Measure 10: B-flat (quarter), E-flat (quarter), B-flat (quarter), E-flat (quarter). Measure 11: B-flat (quarter), E-flat (quarter), B-flat (quarter), E-flat (quarter). Measure 12: B-flat (quarter), E-flat (quarter), B-flat (quarter), E-flat (quarter).

słu - chać dźwię - ków po - tę - żnych i bło-gich.

Es

C

As

B

Ref.: Wie - czór w fil - har - mo - nii, u - ro - czy - ste chwi - le

Es

C

f

B

[illegible]

w kra - i - nie mu - zy - ki, w świe-cie zło - tych nut,

Es

C

f

B

[illegible]

wie - czór w fil - har - mo - nii, no - wych wra - żeń ty - le,

As

B

Es

ty - le no - wych do - znań, że bra - ku - je słów.

1. Filharmonia wieczorem jaśnieje światłami
i gościnnie zaprasza w swe progi
tych, co pragną się wybrać do świata muzyki,
słuchać dźwięków potężnych i błogich.

Refren:

Wieczór w filharmonii, uroczyste chwile
w krainie muzyki, w świecie złotych nut,
wieczór w filharmonii, nowych wrażeń tyle,
tyle nowych doznań, że brakuje słów.

2. Pan dyrygent we fraku unosi batutę,
a na scenie orkiestra gotowa,
wnet symfonia tu zabrzmí, a cudowne jej dźwięki
będą dla nas jak uczta duchowa.

Refren:

Wieczór w filharmonii, uroczyste chwile...

3. Skrzypce, flety, altówki, puzony, waltornie,
werble, dzwonki i trąbki złociste,
grają dla nas mistrzowsko cudowną muzykę,
za to dla nich oklaski rżęsiste.

Refren:

Wieczór w filharmonii, uroczyste chwile...

1. Postaraj się zebrać informacje o najbliższym w twojej okolicy ośrodku kultury. Poznaj działalność, którą popularyzuje.
2. Wyszukaj na stronach WWW program koncertu muzycznego wybranej filharmonii.

2.8 Melodie z różnych stron świata

Podejmij temat

- Zdarza się często, że melodie charakterystyczne dla danego kraju zyskują również popularność w innych stronach świata. Czy znasz taki utwór? Podaj jego tytuł.

Jednym z najbardziej znanych utworów pochodzących z Rosji jest wdzięczna pieśń *Kalinka* oparta na rosyjskiej melodii ludowej. Początek utworu wykonywany jest wolno, następnie coraz szybciej, aż do bardzo żywego tempa. Zaśpiewajcie fragment pieśni, stosując opisane zmiany tempa.

Kalinka

Rosyjska piosenka ludowa

wolno, przyspieszając

wolno, przyspieszając

mf **A7** **d** **A7**

Ka - lin - ko, ka - lin - ko, ka - lin - ko mo - ja! W sa-dzie ja - go - do, ma -

d **A7**

lin - ko, ma - lin - ko mo - ja! Ka - lin - ko, ka - lin - ko, ka - lin - ko mo -

d **A7** 1. 2. **C7**

ja! W sa-dzie ja - go - do, ma - lin - ko, ma - lin - ko mo - ja! Ka - ja.

Kalinko, kalinko, kalinko moja!
W sadzie jagodo, malinko, malinko moja!

W Stanach Zjednoczonych na początku XX wieku powstała **country music** [czyt. kantry mju-zik], wiejska muzyka związana z kulturą i tradycją amerykańskiego narodu. Muzyka przybrała formę prostych piosenek, których teksty opowiadały o sprawach dnia codziennego i wykonywane były przez wędrownych grajków przy akompaniamencie np. gitary, banjo lub skrzypiec. Muzyka country ma wielu fanów nie tylko w Ameryce Północnej. W naszym kraju, co roku, odbywa się międzynarodowy Piknik Country w Mragowie, gdzie zbierają się sympatycy tej muzyki.

1. Zagraj popularną amerykańską melodię *Zuzanna*, którą często wykonuje się w stylu muzyki country. Zwróć uwagę na przedtakt rozpoczynający utwór.

Zuzanna

Popularna melodia amerykańska

dość żywo
mf

C G7

C G7 C F

C G7 C G7 C

2. Zagrajcie słowacką melodię ludową *Tańcuje, tańcuje*. Ułóżcie do niej akompaniament na instrumentach perkusyjnych.

Tańcuje, tańcuje

Słowacka melodia ludowa

żywo
mf

G E7 a7 D D7 G

e a D

G G a D7

G 1. 2.

Podsumowanie działu 2

1 Czy znasz te słowa?

rondo muzyczne

country music

kuplety/epizody

partytura

koncertmistrz

dyrygent

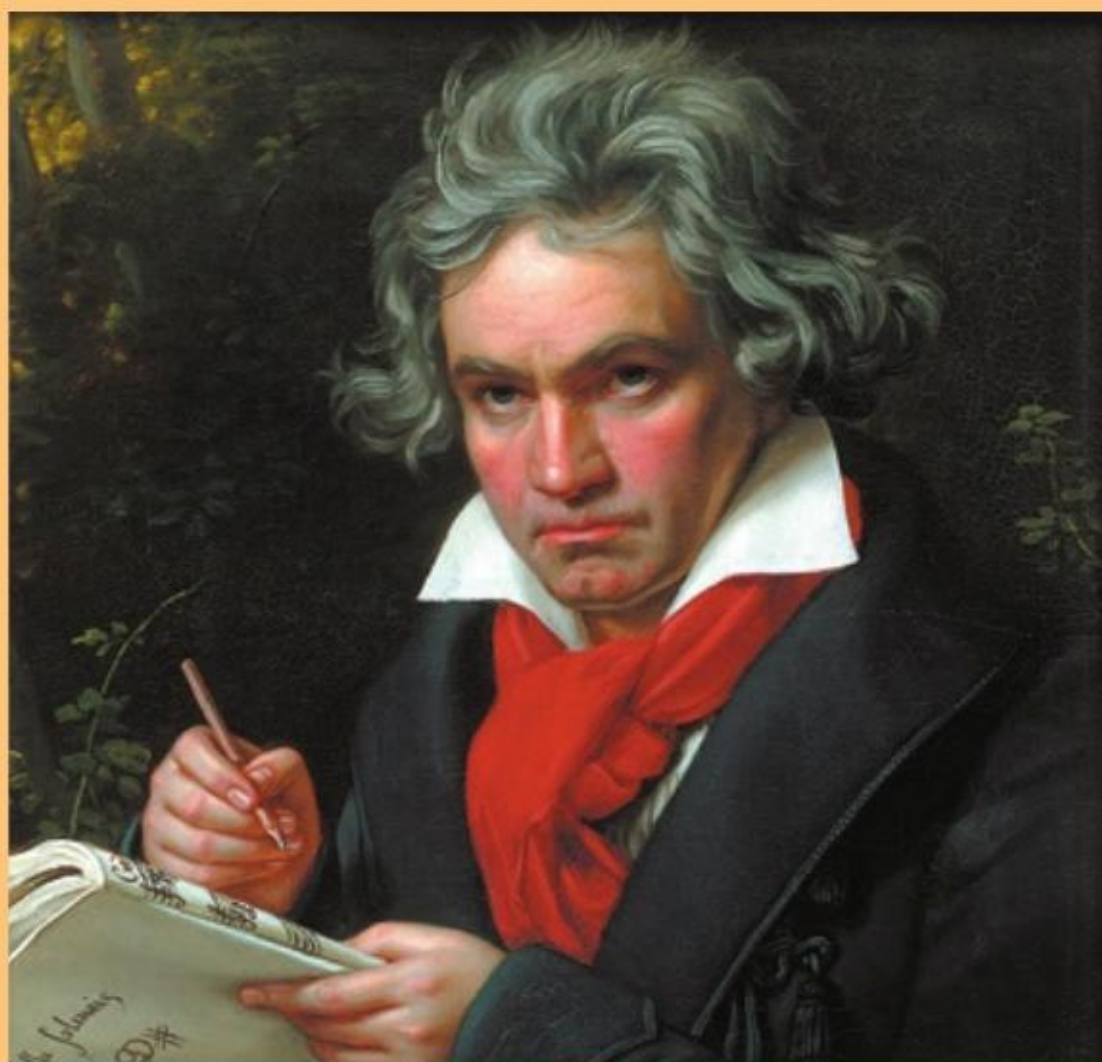
batuta

filharmonia

2 Nazwij przedstawione instrumenty smyczkowe.

3 Opowiedz o twórczości Ludwiga van Beethovena.

4 Wybierz właściwą definicję ronda.

- Rondo to forma muzyczna, która składa się z części stałej – refrenu, części zmiennych – kupletów/epizodów.
- Rondo składa się ze zwrotek i refrenu, który występuje między nimi.

5 Wyjaśnij, dlaczego orkiestra potrzebuje dyrygenta.

3. Cztery pory roku – wiosna

1. W jaki sposób wydobywa się dźwięk z instrumentów strunowych uderzanych?
2. Jak nazywa się muzyk grający na fortepianie?
3. Co to jest opera?

3.1 Raz wesoło, raz smutno

Podejmij temat

- Wysłuchaj melodii piosenki *Wiosenne przebudzenie* i powiedz, w której jej części melodia brzmi weselej.

Wiosenne przebudzenie

Muzyka: Mirosław Ziąber
Słowa: Jadwiga Koczanowska

allegro *mf* d G B C7

Co ro - ku zda - rza się ten cud,
Nie-zmie-nnie dzi-wi nas ten fakt

po-wra - ca do nas wio-sna,
i w za-chwyt wpra - wia szcze-ry,

F G B 1. d

na - tu - ra bu - dzi się ze snu,
że wio-sną ła - twiej do-brym być,

na-dzie-je no - we ro - sną.
przy-ja-źnią się po -

2. D *mf* D G A D h e

dzie - lić. Ref.: Ra-do - ścią prze-peł-nie-ni, w wio-se-nnym bla-sku słoń-ca, tań-czy-my ta-niec szczę-ścia

G A D G A D

na tur - ku - so - wej łą - ce. Ra - do - ścią prze-peł - nie - ni, w wio-sen-nym bla-sku słoń - ca,

h e G A h

tań - czy - my ta-niec szczę - ścia na tur - ku - so - wej łą - ce.

1. Co roku zdarza się ten cud,
powraca do nas wiosna,
natura budzi się ze snu,
nadzieje nowe rosną.

Niezmiennie dziwi nas ten fakt
i w zachwyt wprawia szczerzy,
że wiosną łatwiej dobrym być,
przyjaźnią się podzielić.

Refren:

Radością przepełnieni,
w wiosennym blasku słońca,
tańczymy taniec szczęścia
na turkusowej łące.

Często mówi się, że utwór muzyczny utrzymany jest w jakiejś tonacji, np. G-dur (G major). Oznacza to, że materiałem dźwiękowym danego utworu jest gama G-dur (G major). Nazwy tonacji durowych (majorowych) zapisujemy wielką literą, np. C-dur (C major), D-dur (D major), F-dur (F major). Tonacje molowe (minorowe) zapisujemy małą literą, np. a-moll (a minor), g-moll (g minor), c-moll (c minor). Melodie utrzymane w tonacji molowej (minorowej) brzmią smutniej niż te grane w tonacji durowej (majorowej).

2. Co roku zdarza się ten cud,
wiosenne przebudzenie,
wyrasta trawa, kwitnie kwiat,
kiełkują nam marzenia.

Rozkwita wiosną cały świat,
uczucia są cieplejsze,
dlatego łatwiej dobrym być
i myśli mieć jaśniejsze.

Refren:

Radością przepełnieni...

1. Zagraj na instrumencie dwie gamy. Na ich dźwiękach zbudowana jest melodia piosenki *Wiosenne przebudzenie*. Powiedz, która gama brzmi smutniej, a która weselej.

re	re
mi	mi
fa	fa
sol	sol
la	la
si	si
do	do
re	re
d ¹	d ¹
e ¹	e ¹
fis ¹	f ¹
g ¹	g ¹
a ¹	a ¹
h ¹	b ¹
cis ²	c ²
d ²	d ²

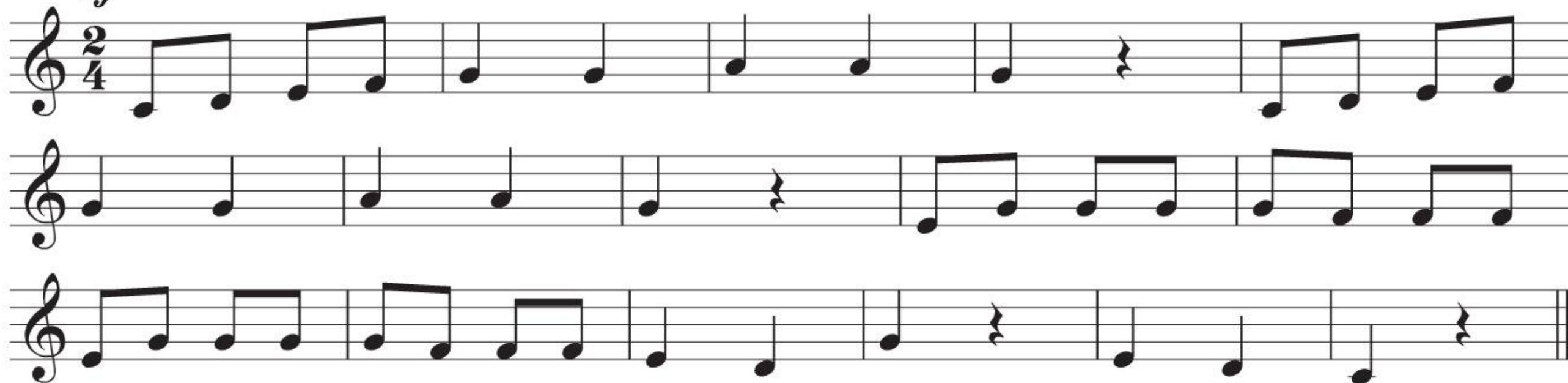
2. Zagraj na dzwoneczkach chromatycznych dwie wersje melodii *Siedzi sobie zając* i powiedz, która z nich utrzymana jest w tonacji molowej (minorowej), a która w tonacji durowej (majorowej)?

Siedzi sobie zając

Wersja I

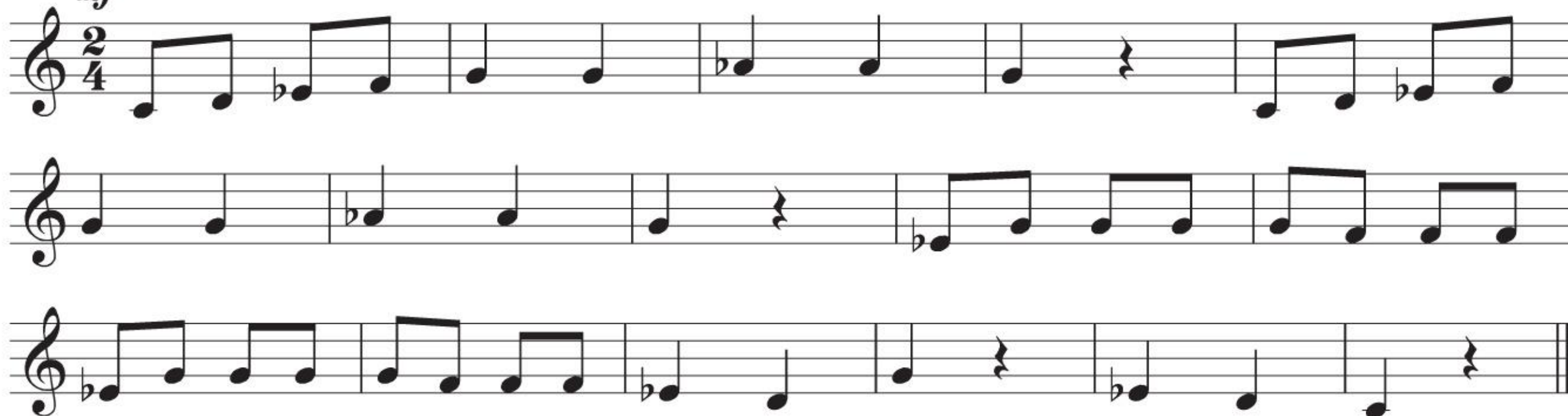
Kompozytor nieznany

allegro
mf

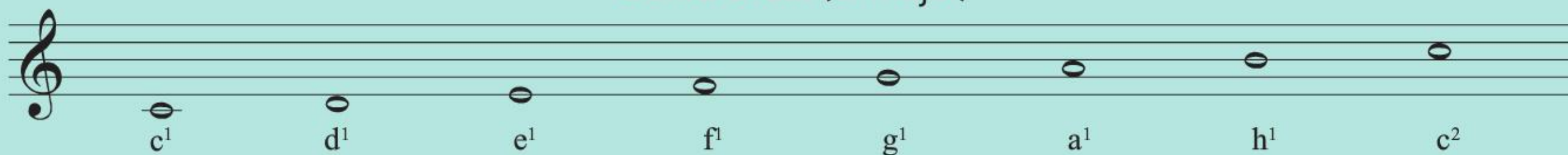
Wersja II

allegro
mf

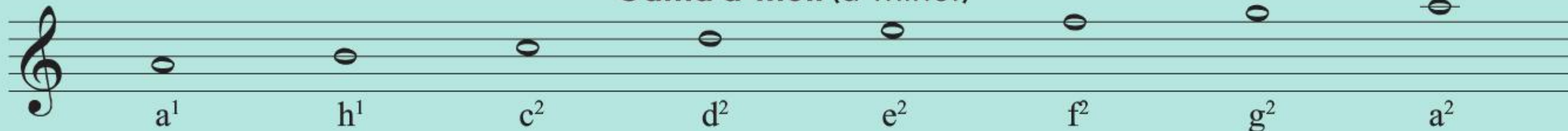

Podstawą muzyki są dwie skale muzyczne: **skala majorowa** (durowa) i **minorowa** (molowa). Skalę muzyczną rozpoczynającą się od określonego dźwięku nazywamy **gamą**.

Gama C-dur (C-major)

Gama a-moll (a-minor)

3.2 Muzyczne niespodzianki

Podejmij temat

- Twórcy muzyki, pisząc swoje utwory, zazwyczaj kierują się ustalonymi zasadami kompozycji, przestrzegają reguł budowy utworu i używają różnych środków kompozytorskich dla określenia danej formy muzycznej. Zdarza się jednak, że zaskakują słuchaczy ciekawymi pomysłami, które zapisują się w literaturze muzycznej jako dzieła z „muzycznymi niespodziankami”. Czy znasz utwór muzyczny, w którym występują muzyczne zaskoczenia?

Koncertowe pożegnanie

Kwartet smyczkowy

Joseph Haydn

Symfonia fis-moll nr 45

**Pożegnalna, część Presto
i Adagio**

Wysłuchaj fragmentu IV części symfonii *Pożegnanej* i powiedz, którzy instrumentalisci zagrali ostatnie takty utworu.

Twórcą symfonii *Pożegnanej* jest Józef Haydn [czyt. hajdn], austriacki kompozytor epoki klasycyzmu. Tytuł kompozycji związany jest z pewnym wydarzeniem z życia artysty. Haydn przez wiele lat pełnił funkcję kapelmistrza orkiestry księcia Esterhazego. Pewnego dnia poprosił go o udzielenie muzykom należnego im urlopu. Jego prośba nie spotkała się z przychylnością. Kompozytor przygotował zatem dla księcia „muzyczną niespodziankę”. W czasie jednego z koncertów, któremu przysłuchiwał się książę Esterhazy, nastąpił nieoczekiwany finał ostatniej części nowej symfonii Haydna. Wesoła melodia zmienia swój nastrój na smutny, a po chwili muzycy zaczęli kolejno wstawać ze swych miejsc i ciężkim, powłóczystym krokiem opuszczać scenę. Utwór z wielkim trudem zakończyło ostatnich dwóch muzyków.

Książę Esterhazy zrozumiał ukrytą aluzję i wyraził im zgodę na wypoczynek członków orkiestry, symfonia zaś zyskała miano *Pożegnanej*.

Johann Strauss

Feuerfest-Polka
(polka z kowadłem)

Po wysłuchaniu utworu określ jego nastrój i tempo. Na czym polega żartobliwy charakter kompozycji?

Leroy Anderson

Maszyna do pisania

Ciekawe!

Wybitny współczesny polski kompozytor Krzysztof Penderecki (ur. 1933) w swoim utworze *Fluorescencje* na wielką orkiestrę symfoniczną również wykorzystał dźwięki pochodzące z oryginalnych instrumentów, takich jak budzik, syrena alarmowa, maszyna do pisania, piła do cięcia drewna pobudzana do drgań smyczkiem.

Nie tylko instrumenty

Wielu kompozytorów eksperymentowało z różnymi efektami brzmieniowymi i włączało do swoich utworów nietypowe instrumenty, które mogły je wywołać. Na przykład Johann Strauss [czyt. johan sztrałs] w utworze *Polka kowadło* wykorzystał stukot kowalskiego młota, a *Koncert G-dur* Maurycego Ravela rozpoczyna strzał z bicia wywołany przez frustę, instrument perkusyjny bardzo rzadko wykorzystywany w orkiestrze.

Współczesny amerykański kompozytor Leroy Anderson [czyt. li-roj anderson] skomponował wiele miniatur orkiestrowych pełnych elementów humoru i nieoczekiwanych zmian. Szczególną sympatię słuchaczy zdobył utwór *Maszyna do pisania*, w którym artysta połączył w mistrzowski sposób dźwięki terkoczącej maszyny z brzmieniem orkiestry.

Orkiestra symfoniczna podczas próby utworu *Maszyna do pisania*

Muzyczne zaskoczenia

Józef Haydn w *Symfonii G-dur nr 94* ukazał swoje poczucie humoru. W spokojnej, cichej części *Andante* wprowadził mocne uderzenie w kocioł, które niespodziewanie rozlega się podczas koncertu, budząc znużonych melomanów. Symfonia nosi nazwę *Z uderzeniem w kocioł*, a w Anglii do dziś określa się ją mianem *Niespodzianka*.

Muzyk grający na kotłach

Więcej na temat

Józef Haydn (1732–1809), austriacki kompozytor epoki klasycyzmu. Tworzył symfonie, oratoria, msze, opery, koncerty na różne instrumenty solowe. Przez 30 lat był nadwornym kapelmistrzem i kompozytorem na dworze wpływowego węgierskiego rodu Esterhazych, zyskując tam sławę i uznanie. Haydn wprowadzał do swoich dzieł eksperymenty muzyczne, czyniąc je tym samym nowoczesnymi, jak na owe czasy, i niepowtarzalnymi.

Joseph Haydn

Symfonia 94 G-dur **Z uderzeniem w kocioł,** **część Andante**

Wysłuchaj fragmentu II części symfonii. Spróbuj zapamiętać powtarzający się muzyczny temat główny i zaimprovizuj jego melodię do tekstu wiersza Danuty Wawiłow *Dziwny pies*.

Dziwny pies

Jeden, dwa,
jeden, dwa,
pewna pani
miała psa.
Trzy i cztery,
trzy i cztery,
pies ten dziwne
miał maniere.
Pięć i sześć,
pięć i sześć,
wcale lodów
nie chciał jeść.
Siedem, osiem,
siedem, osiem,
wciąż o kości
tylko prosił.
Dziewięć, dziesięć,
dziewięć, dziesięć,
kto z nas kości
mu przyniesie?
Może ja?
Może ty?
Licz od nowa –
raz, dwa, trzy.

Danuta Wawiłow

1. Zagrajcie w dwóch grupach fragment utworu Józefa Haydna *Andante* z *Symfonii G-dur nr 94* *Z uderzeniem w kocioł*. Zwróćcie uwagę na artykulację staccato i legato oraz znaki dynamiczne umieszczone w utworze.

Symfonia G-dur nr 94 Z uderzeniem w kocioł

(fragment)
Józef Haydn

andante

The musical score is written for a piano and consists of four systems of staves. The first system shows the beginning of the piece with a piano (*pp*) dynamic. The second system shows a fortissimo (*ff*) dynamic. The third and fourth systems show the continuation of the melody and accompaniment, with various articulations and dynamics.

3.3 Uderz w strunę, a rozlegnie się muzyka

Podejmij temat

- Czy miałeś/miałaś kiedyś okazję posłuchać koncertu fortepianowego? Jeśli tak, opowiedz o swoich muzycznych wrażeniach.

Fortepian należy do instrumentów z grupy chordofonów uderzanych. Za pierwszego konstruktora fortepianu uważany jest Bartolomeo Cristofori [czyt. krystofori] z Padwy, który w 1711 roku wynalazł i zastosował w instrumencie mechanizm młoteczkowy. Naciśnięcie klawisza uruchamia mały drewniany młoteczek, który uderza w strunę, następnie szybko od niej odskakuje. Struna, wprowadzona w ten sposób w drganie, może swobodnie wibrować, wydając pożądaną dźwięk, aż do momentu zdjęcia palca z klawisza. Wówczas do drgającej struny dotyka tłumik, który wycisza jej brzmienie. Współczesne fortepiany mają 88 klawiszy, co daje skalę $7 \frac{1}{4}$ oktawy. Konstruowane są też większe fortepiany koncertowe, które posiadają aż 97 klawiszy. Istnieją cztery typy fortepianów: gabinetowy, salonowy, koncertowy i wielki koncertowy o długości 3,1 m. Choć nazwa instrumentu wiąże się z dwoma określeniami dynamicznymi: forte – piano (głośno – cicho), to wydobywać można z niego dźwięki o zróżnicowanej głośności. Kompozytorzy potrafią wykorzystać to w utworach, podkreślając na przykład ich nastrój.

Utwory na ten instrument tworzyli niemal wszyscy kompozytorzy, a wielu pianistów stworzyło własny, niepowtarzalny styl gry. Wśród wirtuozów – pianistów są nazwiska wielu Polaków, między innymi Fryderyk Chopin, Artur Rubinstein [czyt. rubinsztajn], Halina Czerny-Stefańska, Krystian Zimerman [czyt. cimerman], Piotr Paleczny.

Fryderyk Chopin

Preludium As-dur nr 17, op. 28

Fryderyk Chopin jest niewątpliwie jednym z najznakomitszych kompozytorów i wirtuozów fortepianu. Wysłuchaj utworu kompozytora, który wspaniale oddaje możliwości techniczno-brzmieniowe instrumentu.

Ludwig van Beethoven

Sonata fortepianowa nr 17 op. 31/2, część Allegretto

Wysłuchaj utworu fortepianowego wykonanego na „cztery ręce” i zwróć uwagę na jego harmoniczne brzmienie.

Pianino to odmiana fortepianu, w którym płyta rezonansowa i struny ustawione są pionowo. Dzięki znacznie mniejszym rozmiarom i sile brzmienia instrument ten często wykorzystuje się w domowym muzykowaniu, gdyż nie wymaga – jak fortepian – dużego pomieszczenia.

Cymbały to instrument pochodzenia wschodniego. Do Europy przywędrował w czasach średnio-wieczna. Zbudowany jest z płaskiej drewnianej skrzynki w kształcie trapezu, stanowiącej korpus pudła rezonansowego. Wzdłuż dłuższego boku instrumentu naciągnięte są na dwóch podstawkach metalowe struny.

Na cymbałach gra się, uderzając drewnianymi pałeczkami zwanymi palcatkami. Dziś instrument ten najczęściej można spotkać w węgierskich kapelach ludowych.

Adam Mickiewicz w arcydziele *Pan Tadeusz* tak opisał koncert Jankiela na cymbałach:

(...) Było cymbalistów wielu,
ale żaden z nich nie śmiał zagrać przy Jankielu...
Wiedzą wszyscy, że mu nikt na tym instrumencie
Nie wyrówna w biegłości, w guście i w talencie.
Proszą, ażeby zagrał, podają cymbały (...)
Mistrz zawsze patrzył w niebo, czekając natchnienia.
Spojrzał z góry, instrument dumnym okiem zmierzył,
Wzniósł ręce, spuścił razem, w dwa drążki uderzył,
Zdumieli się słuchacze...
Razem ze strun wiele
Buchnął dźwięk, jakby cała janczarska kapela¹
Ozwała się z dzwonkami, zelami², z bębenki.

¹janczarska kapela – zespół instrumentalny na wzór tureckiego, złożony z hałaśliwych instrumentów perkusyjnych i dętych.

²zele (lub żele) – instrument perkusyjny składający się z dwóch metalowych talerzy; czynele

Jan Czesław Moniuszko *Koncert Jankiela*

Dostojny fortepian

(...) Wylądował fortepian z Hawany,
za chwilę wylądują następne fortepiany!
Fortepian z Rzymu, z Oslo, z Paryża,
Z Nowej Zelandii, z Grecji, ze Stanów –
na własnych skrzydłach wszystkie leciały
i przyleciało sto fortepianów.

Całe lotnisko teraz wygląda
jak jedna wielka muzyczna scena.

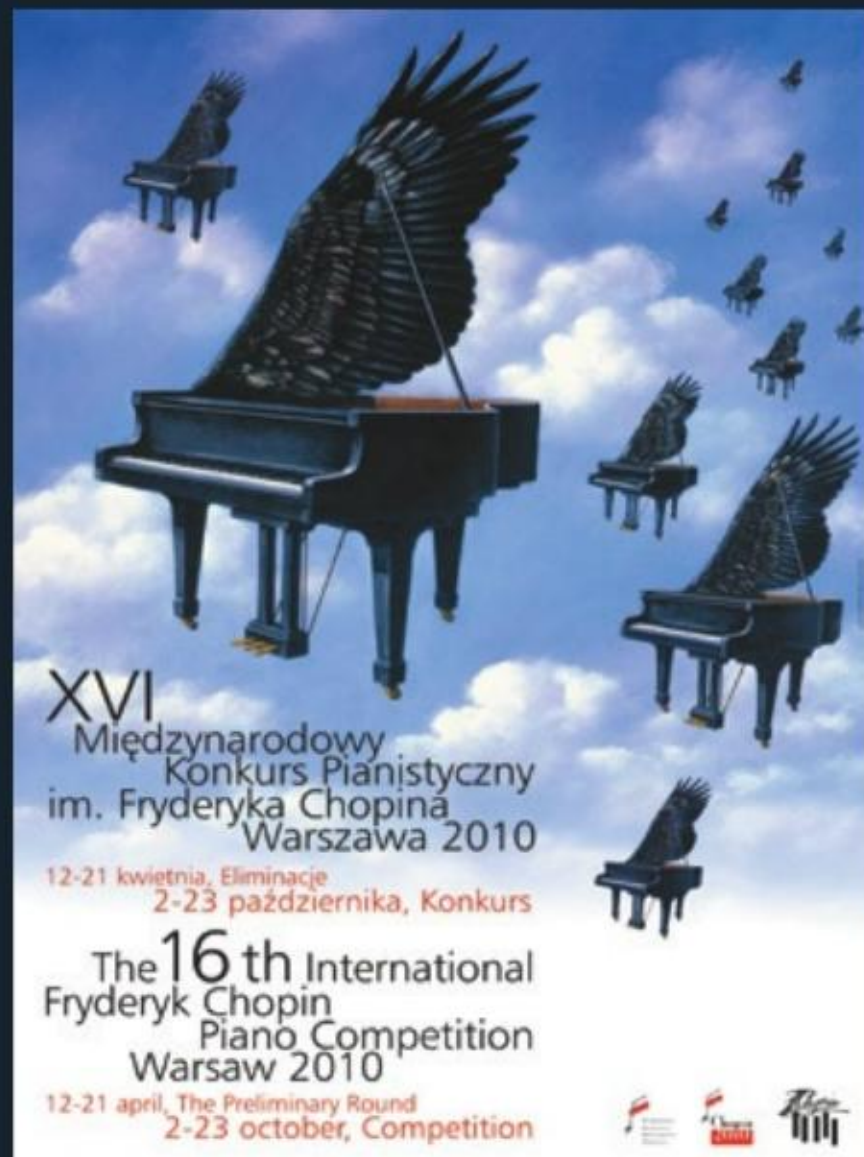
– A gdzie piloci?

– Przy fortepianach

i wszyscy grają koncert Chopina!

Wanda Chotomska,
Muzyka Pana Chopina (fragment)

W Filharmonii Narodowej w Warszawie,
co pięć lat odbywa się Międzynarodowy
Konkurs Pianistyczny im. Fryderyka
Chopina, zwany popularnie Konkursem
Chopinowskim. Jest to jeden z najstarszych
i najbardziej znanych konkursów
muzycznych, do którego przygotowują
się wybitnie uzdolnieni młodzi pianiści
z całego świata. Zmagania konkursowe
transmitowane są przez radio, telewizję
i łącze internetowe. W czasie
kilkuetapowych przesłuchań prestiżowe
jury wyłania laureatów konkursu, którzy
oprócz nagród zyskują światowy rozgłos
i uznanie melomanów.

Plakat XVI Konkursu Pianistycznego
im. F. Chopina z 2010 roku

Rafał Blechacz, zwycięzca XV Międzynarodowego Konkursu
Pianistycznego im. Fryderyka Chopina w 2006 roku

3.4 Zaproszenie do tańca

Podejmij temat

- Wysłuchaj kompozycji Carla Marii Webera [czyt. karla] *Zaproszenie do tańca*, następnie powiedz, jakie elementy muzyki mają wpływ na taneczny charakter tego utworu.

Carl Maria Weber

Zaproszenie do tańca

Taniec od wieków stanowi rodzaj ulubionej rozrywki człowieka. Nie tylko dostarcza ogromnej przyjemności, ale również zbliża ludzi, wyraża ich uczucia. Pochodzenie tańców i ich zasięg społeczny bywa bardzo różny. Istnieją tańce ludowe, dworskie, narodowe, artystyczne (pantomima, balet) i towarzyskie.

Edward Munch *Taniec życia*

Aram Chaczaturian

Walc z baletu Maskarada

Johann Strauss

Annen – Polka

Wysłuchaj dwóch utworów opartych na rytmach tanecznych i określ charakterystyczne cechy polki i walca.

Moda taneczna zmieniała się wraz z upływającymi wiekami, np. **menuet** – francuski taniec dworski wyparty został przez **walca**, ten z kolei ustąpił miejsca **polce** i **galopowi**. W XX wieku zaczęły królować na parkietach **fokstrot** i **charleston** [czyt. czarlston], a zaraz po nich **jive** [czyt. dzajf], **twist** [czyt. tlist] i **rock and roll** [czyt. rok end rol]. Nowoczesne tańce towarzyskie to **tango**, **quick-step** [czyt. kłik step), **passo doble**, **cza-cza**, **samba**.

1. Zagraj melodię Jana Sebastiana Bacha *Menuet*.

Menuet

Jan Sebastian Bach

moderato *mf*

D G D A D A D D

Menuet

Ciekawe!

Menuet to francuski taniec ludowy w metrum trójdzielnym, za panowania Ludwika XIV trafił na dwór królewski, gdzie zdobył popularność jako taniec towarzyski.

Luigi Boccherini

Menuet z Kwintetu

smyczkowego E-dur, op. 11, nr 5

1. Zaśpiewajcie piosenkę *Eko cza-cza*, opartą na rytmie tańca pochodzącego z gorącej wyspy Kuby. O czym opowiada jej tekst? Wyjaśnij tytuł piosenki.

Eko cza-cza

Muzyka: Mirosław Ziąber
Słowa: Jadwiga Koczanowska

allegretto
mf

F d7 g7 B/C F d7

Już nie ma-rudź czło-wie - ku, nie na - rze - kaj, zam-knij smut-ki na kłód - ki, spójrz na
się już czło-wie - ku, cza-su szko-da, świat ba - je- cznych ko-lo - rów wciąż cię

g7 C g C F B

nie - bo, tam ko - sma - te o - bło - ki na błę - ki - cie głę - bo - kim
wo - ła, tam na łą - kach zie - lo - nych rój mo - ty - li tę - czo - wych

1. g g7 C 2. g g7

tań - cza cza - cza - cza. Nie smuć tań - czy cza - cza - cza.

C F B F

Ref.: Pię - kny świat nas o - ta - cza - cza - cza - cza. Cza - ry

d 1. C F 2. C F

swo - je roz - ta - cza - cza - cza. Bar - wny cza - cza - cza.

1. Już nie marudź człowieku, nie narzekaj,
zamknij smutki na kłódki, spójrz na niebo,
tam kosmate obłoki na błękitie głębokim
tańczą cza-czę.
Nie smuć się już człowieku, czasu szkoda,
świat bajecznych kolorów wciąż cię woła,
tam na łąkach zielonych rój motyli tęczyowych
tańczy cza-czę.

Refren:

Piękny świat nas otacza – cza-cza-cza
Czary swoje roztacza – cza-cza-cza
Barwny świat nas otacza – cza-cza-cza
Czary swoje roztacza – cza-cza-cza

2. Już się nie martw człowieku, nie narzekaj,
zamknij smutki na kłódki, spójrz na drzewa,
wśród konarów i liści wiatr wesoło szeleści,
tańczy cza-czę.
Śmieć się głośno, człowieku – to metoda,
która pecha każdego wnet pokona,
bo na smutki i żale wciąż najlepszy jest taniec,
zatańcz cza-czę.

Refren:

Piękny świat nas otacza – cza-cza-cza...

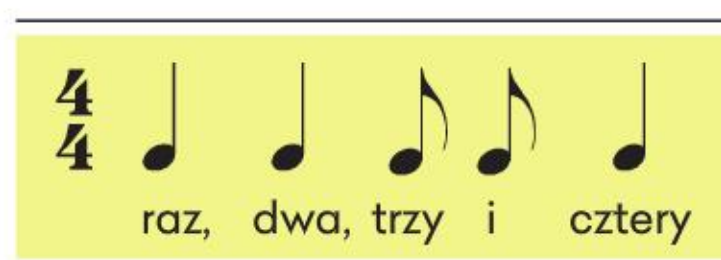

Tańczymy cza-czę

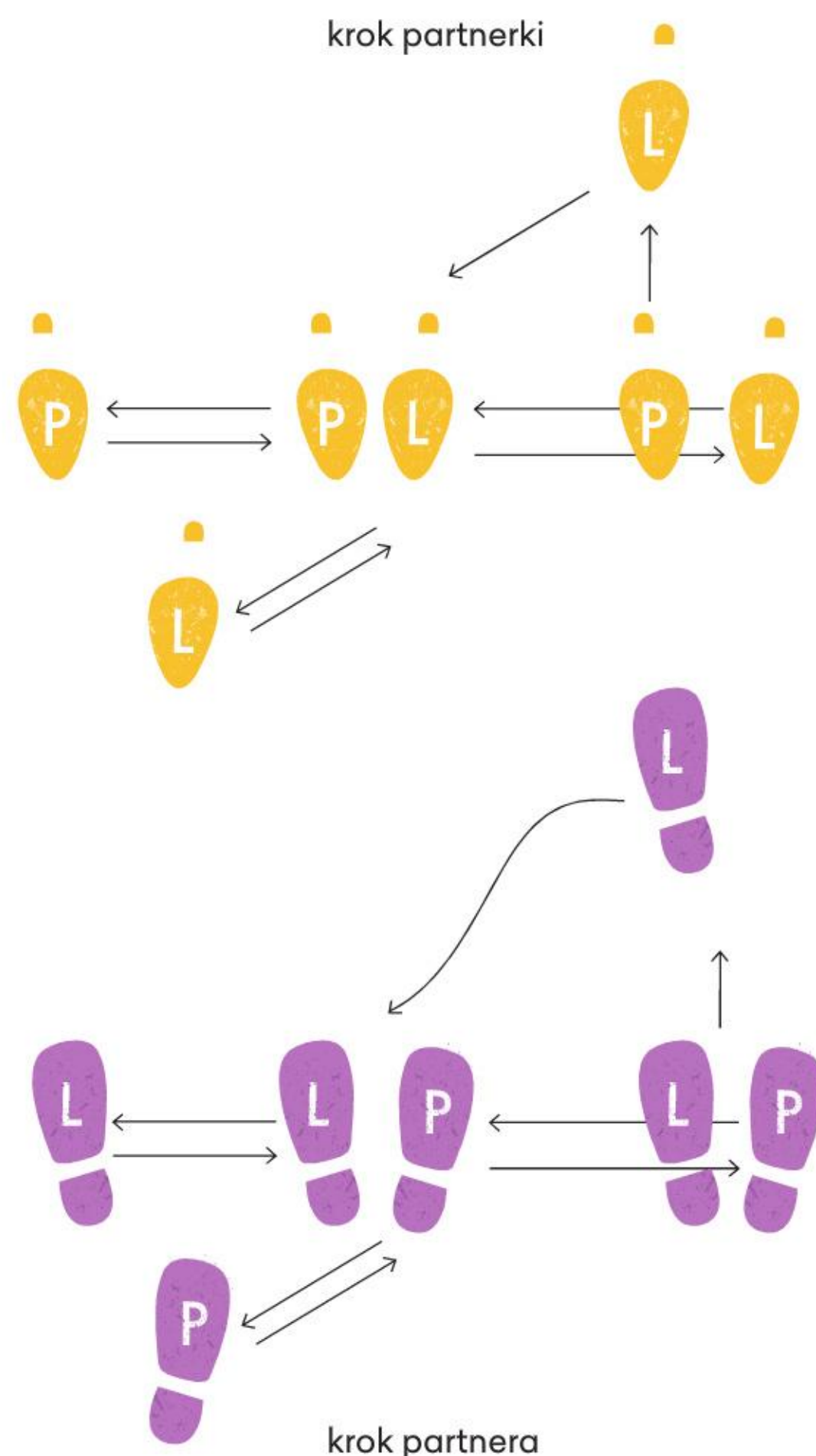
Każdy taniec posiada własne charakterystyczne kroki i figury taneczne, a jego ruchowa struktura związana jest zawsze z rytmem i melodią. Poznaj dziś **cza-czę** – popularny taniec kubański, o wesołym młodzieńczym charakterze. Tańczy się go w parach, w takcie $\frac{4}{4}$, w dość żywym tempie. Kroki i figury taneczne nie wymagają dużej przestrzeni, ale wykonywane są ekspresyjnie. Charakterystyczną cechą tańca jest ruch bioder tancerzy.

Krok podstawowy

Krok podstawowy cza-czy mieści się w dwóch taktach. Przy ćwiczeniu kroków tanecznych rozliczamy ruch w następujący sposób:

Para tańcząca cza-czę

Kroki wykonywane przez chłopca

(takt 1)

- Na „raz” – zrób krok lewą nogą w przód.
 Na „dwa” – przenieś ciężar ciała na prawą nogę (w tył).
 Na „trzy” – wykonaj lewą nogą mały krok w bok.
 Na „i” – dosuń prawą nogę do lewej na mniej więcej połowę odległości.
 Na „cztery” – zrób mały krok lewą nogą w bok.

(takt 2)

- Na „raz” – wykonaj prawą nogą krok w tył.
 Na „dwa” – przenieś ciężar ciała na lewą nogę (w przód).
 Na „trzy” – zrób mały krok prawą nogą w bok.
 Na „i” – dosuń lewą nogę do prawej na około połowę odległości.
 Na „cztery” – zrób prawą nogą mały krok w bok.

Kroki wykonywane przez dziewczynkę

(takt 1)

- Na „raz” – zrób krok prawą nogą w tył.
 Na „dwa” – przenieś ciężar ciała na lewą nogę (w przód).
 Na „trzy” – wykonaj mały krok prawą nogą w bok.
 Na „i” – dosuń lewą nogę do prawej na około połowę odległości.
 Na „cztery” – zrób mały krok prawą nogą w bok.

(takt 2)

- Na „raz” – wykonaj krok lewą nogą w przód.
 Na „dwa” – przenieś ciężar ciała na prawą nogę (w tył).
 Na „trzy” – zrób mały krok lewą nogą w bok.
 Na „i” – dosuń prawą nogę do lewej na około połowę odległości.
 Na „cztery” – zrób mały krok lewą nogą w bok.

Po przetańczeniu dwóch taktów znajdziesz się znowu w pozycji wyjściowej.

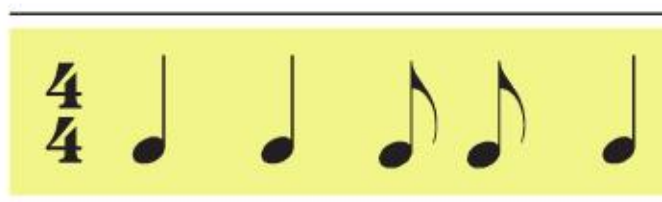
Zatańczcie w parze

Tancerze stoją naprzeciwko siebie w niewielkiej odległości.

Chłopiec obejmuje partnerkę prawym ramieniem, a lewą dłonią chwyta prawą dłoń dziewczynki. Połączone ręce należy teraz unieść na wysokość głowy niższej osoby w parze. Dziewczynka swoją lewą dłoń opiera na prawym ramieniu chłopca.

Pierwszy krok partner rozpoczyna lewą nogą w przód, partnerka – prawą nogą w tył.

2. Powiedz w rytmie cza-czy poniższy tekst.

*Raz, dwa, cza, cza, cza,
 Tańczymy ty i ja.
 Już zabawa trwa
 W rytmie cza, cza, cza.*

3. Zatańczcie w parach krok podstawowy cza-czy przy melodii piosenki *Eko cza-cza*.

3.5 Muzycznie o wiosnie

Podejmij temat

- Inspirując się obrazem, ułóż kilkutaktowy wiosenny motyw melodyczny. Zanuć go lub zaśpiewaj na sylabie „la”.

Claude Monet *Irisy w ogrodzie Moneta*

Robert Schumann

**Symfonia B-dur nr 1,
op. 38 Wiosenna, część IV
Allegro animato**

Wysłuchaj finału kompozycji określanego przez krytyków muzycznych mianem „harmonijnego akordu szczęścia, miłości i wesela”. Czy ty również podzielasz takie zdanie? Uzasadnij swoją wypowiedź.

Wiosna to wspaniała pora roku, tętniąca radością i życiem. Nic dziwnego, że fascynowała wielu kompozytorów. Feliks Mendelssohn-Bartholdy [czyt. mendelson-bartoldi], niemiecki kompozytor epoki romantyzmu w miniaturze fortepianowej *Pieśń wiosenna* opisał melodią jej nastrój, piękno i koloryt barw.

Pieśń wiosenna z cyklu Pieśni bez słów

Feliks Mendelssohn-Bartholdy

Pięknym hymnem ku czci wiosny można nazwać *Symfonię Wiosenną* Roberta Schumanna [czyt. szumana]. Utwór wyróżnia się jasną barwą, pogodą i poetyckim liryzmem, przeważa w nim nastrój bez troski i szczęścia. W liście do dyrygenta, który miał kierować orkiestrą wykonującą dzieło, kompozytor napisał takie wskazówki: *Chciałbym, żeby od razu pierwsze wejście trąbek brzmiało jak sygnał przebudzenia – wstęp ma ukazywać, jak wszystko zaczyna się zielenić, a Allegro – jak ciągle i ciągle przybywa wszystkiego, co należy do wiosny...*

Johann Strauss [czyt. johan sztraus] w utworze *Odgłosy wiosny* w taneczny rytm walca wplótł szelest liści, trele ptaków i odgłosy rogów myśliwskich, które miały ilustrować budzący się do życia świat przyrody. Kompozycja początkowo miała formę pieśni, ale popularność zyskała dopiero w układzie orkiestrowym.

Józef Haydn też uległ urokowi wiosny i skomponował utwór na kwartet smyczkowy, który zatytułował *Skowronek*.

Natura zachwycała również wybitnego kompozytora Fryderyka Chopina. Takim przykładem może być pieśń *Wiosna*, op. 74 nr 2, do której ułożył piękną melodię.

1. Spróbujcie zilustrować brzmieniem instrumentów i głosem treść wiersza Ludmiły Marjańskiej *Muzyka*. Postarajcie się zastosować jak najwięcej efektów dźwiękonaśladowczych.

W złoty gąszcz
wleciał chrząszcz,
buczy.
Słowik śpiewać się uczy.
W stawie ochoczo
żaby rechoczą,
nad nimi komar bzyka...
I oto jest właśnie
muzyka.

2. Czy pamiętasz, jakie wiosenne zjawiska natury „namalowali” muzycznie kompozytorzy w zaprezentowanych utworach? Wymień je i określ, na których instrumentach ze szkolnego instrumentarium można je naśladować.
3. Zaśpiewaj piosenkę *Żyj do przodu*, podkreślając różnymi środkami wykonawczymi radosny, optymistyczny charakter melodii i tekstu.

Johann Strauss

Odgłosy wiosny

Wysłuchaj fragmentu utworu i określ jego nastrój, tempo i charakter. Czy potrafisz rozpoznać taniec, na którego charakterystycznym rytmie kompozytor oparł melodię utworu?

Józef Haydn

Kwartet smyczkowy D-dur nr 5 Skowronek, op. 64 część 1

Wysłuchaj wiosennej rozmowy czterech instrumentów: dwoje skrzypiec, altówki i wiolonczeli. Jakie brzmienie instrumentu imituje śpiew skowronka?

Fryderyk Chopin

Wiosna, op. 74 nr 2

Wysłuchaj utworu i powiedz, czy twoim zdaniem melodia oddaje spokojny nastrój wiosennego poranka?

Ludwig van Beethoven

Sonata na skrzypce i fortepian F-dur Wiosenna, op. 24

Żyj do przodu

Muzyka: Jarosław Piątkowski

Słowa: Marek Sochacki

allegro *mf* D e A D

Po co mar-twić, smu-cić się bez koń - ca _____, gdy przed to - bą tań-czy no - wy dzień.

H e G G0 A

Wpuść przez o - kno zło - ty pro-mień słoń - ca _____, za próg prze-goń wszy-stkie my-śli złe.

H e A D

Op - ty-mi-zmem za - raż czar-ne ko - ty _____, a go - łą - biom sy - pnił śmie-chu garść.

G A Ges h G G0 A

Po - czuj ży - cia rytm, u-wierz w do-bre sny. Po - zy - ty - wnie żyj do przo - du, żyj. Ref.: Bo

D h G A

świat trze - ba dusz - kiem pić, szan - sę wpu - szczać w drzwi na co dzień. Bo

D h G A fis H

świat ma wspa-nia - ły smak, wy - pij go tak. Świat ma wspa-nia-ły, świat ma wspa-nia-ły,

G G/A D h

świat ma wspa-nia - ły smak. Bo świat trze - ba du - szkiem pić, szan-sę wpu - szczać

G A D h

w drzwi na co dzień, bo świat ma wspa-nia - ły, smak, wy - pij go tak.

1. Po co martwić, smucić się bez końca,
gdy przed tobą tańczy nowy dzień.
Wpuść przez okno złoty promień słońca,
za próg przegoń wszystkie myśli złe.
Optymizmem zaraż czarne koty,
a gołębiom sypnij śmiechu garść.
Poczuj życia rytm, uwierz w dobre sny.
Pozytywnie żyj, do przodu żyj.

Refren:

Bo świat trzeba duszkiem pić,
szansę wpuszczać w drzwi na co dzień.
Bo świat ma wspaniały smak,
wypij go tak.
Świat ma wspaniały,
świat ma wspaniały,
świat ma wspaniały smak.

2. Czasem los pod nogi rzuca kłody,
wyboistą drogą trzeba iść.
I jak chmury kłębią się kłopoty,
i deszczowe wróżą przyszłe dni.
Lecz pamiętaj znowu będzie słońce,
więc się śmiej, a ciepłej zrobi się.
Znów cię porwie rytm, wróć do dobrych sny.
Pozytywnie żyj, do przodu żyj.

Refren:

Bo świat trzeba duszkiem pić...

3.6 Pokochać operę

Podejmij temat

- Zaśpiewaj solmizacją fragment melodii duetu Don Giovanniego [czyt. dziowanniego] i Zerliny z opery *Don Giovanni* Wolfganga Amadeusza Mozarta, następnie zagraj go na instrumencie.

Duet Don Giovanniego i Zerliny z opery Don Giovanni

(fragment)

Wolfgang Amadeusz Mozart

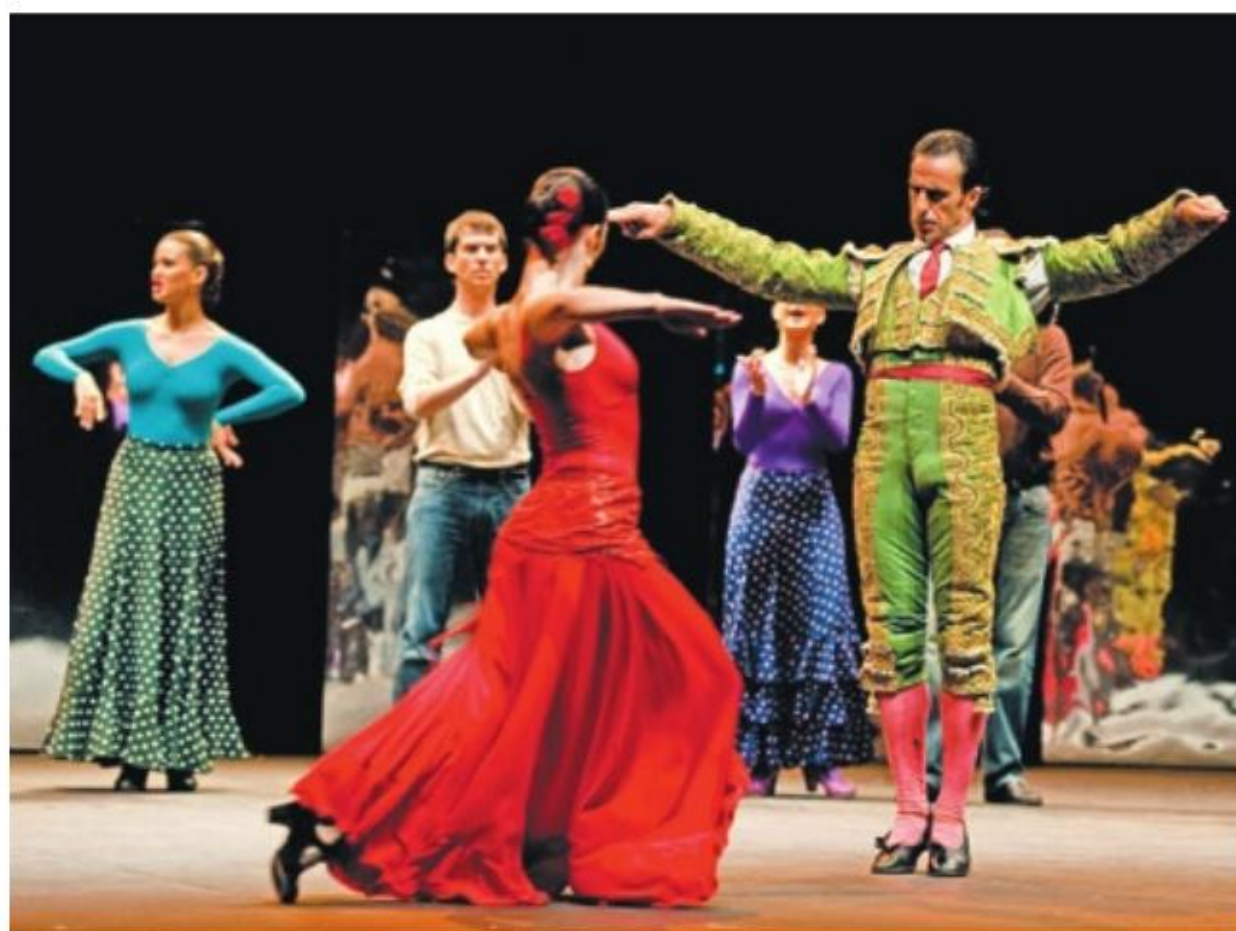
moderato

Wnętrze opery La Scala w Mediolanie

Opera to duże widowisko muzyczno-sceniczne, w którym treść literacka przedstawiona jest śpiewem i muzyką instrumentalną. Gatunek ten powstał pod koniec XVI wieku we Włoszech i początkowo tworzony był przede wszystkim z myślą o arystokracji, która posiadała prywatne sceny teatralno-operowe. Pierwszą operą, na którą publiczność mogła kupić bilety, była *Andromeda* Francesco Manellego [czyt. franczesko]. Dzieło zostało wystawione w Wenecji w 1639 roku i wzbudziło ogromne zainteresowanie. Odtąd w bardzo szybkim tempie zaczęły powstawać w Europie teatry operowe.

Opery pisał wielu kompozytorów. Do czołowych twórców tego gatunku należą: Wolfgang Amadeusz Mozart, Giuseppe Verdi [czyt. dziuseppe werdi], Gioacchino Rossini [czyt. dziakino rossini], Karol Maria Weber, Ryszard Wagner, a w Polsce Karol Kurpiński, Stanisław Moniuszko. Zanim kompozytor napisze muzykę do opery, sięga po temat literacki.

Scena taneczna z opery Georges'a Bizeta *Carmen*

Scena z opery Wolfganga Amadeusza Mozarta *Wesele Figara*

Libretto (treść opery) tworzy librecista, przystosowując akcję do możliwości wykonawczych na scenie. Scenograf i kostiumolog poprzez dekorację i stroje przybliżają widzom czas i miejsce wydarzeń opery, a samą treść przekazują śpiewem soliści i chór z towarzyszeniem orkiestry.

Przed odsłonięciem kurtyny orkiestra zaczyna grać **uwerturę**. Ten instrumentalny wstęp do opery wprowadza widza w jej nastrój.

Innym ważnym elementem opery jest **aria** – popisowa pieśń solowa, wykonywana z towarzyszeniem orkiestry. Wiele arii operowych stało się muzycznymi przebojami, a ich wykonanie do dziś budzi żywą reakcję publiczności. W operze usłyszeć można też partie wokalne wykonywane przez kilku śpiewaków, np. przez dwie osoby (duet) i w czasie scen zbiorowych, które określa się mianem **ansamblu**.

Główne kobiece głosy śpiewacze to **sopran**, **mezzosopran** [czyt. mezosopran] i **alt**, męskie – **tenor**, **baryton** i **bas**. Zazwyczaj partie głosów głównych bohaterów opery pisane były na sopran i tenor.

W operze obok partii wokalnych śpiewaków – solistów, chóru i orkiestry – kompozytor wprowadza sceny taneczne. Opracowaniem ruchu scenicznego i tańców w operze zajmuje się **choreograf**.

Na sukces opery pracuje wielu artystów, ale pamiętajmy, że najważniejsza w niej jest muzyka. I choć nie zawsze mamy możliwość wysłuchania dzieła w teatrze operowym, warto sięgnąć po nagrania płytowe, zapoznając się wcześniej z librettem opery. W tym celu warto skorzystać z *Przewodnika operowego* lub informacji zamieszczonych na stronach WWW.

Wolfgang Amadeusz Mozart

**Uwertura do opery
Czarodziejski flet**

Wysłuchaj fragmentu uwertury i opisz słowami swoje wrażenia. W wypowiedzi wykorzystaj wyrażenia: *zróżnicowanie tempa, zmiana dynamiki, śpiewność melodii, bogata kolorystyka brzmienia.*

Wolfgang Amadeusz Mozart

**Aria Figara *Non piu andrai farfallonne amoroso*
z opery *Wesele Figara***

Określ rodzaj głosu śpiewaka operowego wykonującego arię.

3.7 Piękno muzyki Stanisława Moniuszki

Podejmij temat

Stanisław Moniuszko
Krakowiaczek

- Wysłuchaj pieśni Stanisława Moniuszki *Krakowiaczek*. Czy rytm krakowiaka podkreśla żywiołowy charakter utworu?

Krakowiaczek

Wesoł i szczęśliwy krakowiaczek ci ja,
A mój konik siwy rażno się uwija.
Uwijaj się, rażno bież,
Podkówkami ognia krzesz...

Stanisław Moniuszko
(1819–1872)

Stanisław Moniuszko jest najwybitniejszym – po Chopinie – twórcą polskiego stylu narodowego w muzyce XIX wieku. Początkowo muzyki uczyła go matka, później kształcił się pod kierunkiem wybitnych profesorów, a w 1837 roku podjął studia w Berlinie. Po założeniu rodziny zamieszkał w Wilnie, gdzie pełnił funkcję organisty w kościele św. Jana, był również dyrygentem wileńskiego teatru i nauczycielem gry na fortepianie.

Lata, w których żył Moniuszko, to trudny okres w historii Polski. Zaborcy niszczyli dzieła naszej kultury narodowej, zamykali teatry, a wszystkie utwory poddawali ostrej cenzurze (kontroli).

Moniuszko jako wielki patriota postanowił za wszelką cenę popularyzować ojczystą muzykę. Jednym ze sposobów dotarcia do rodaków było wydanie serii zeszytów zawierających zbiory polskich pieśni do śpiewania w domu.

Tak pisał autor *Śpiewników domowych*:

Śpiewnik mój zawierać będzie zbiór śpiewów na jeden głos z towarzyszeniem fortepianu. Wiersze starałem się wybrać z najlepszych poetów.

Kompozytor pisał muzykę do tekstów wybitnych artystów, takich jak Adam Mickiewicz, Józef Ignacy Kraszewski, choć narażał się tym samym na kłopoty ze strony władz. Moniuszce udało się za życia wydać 6 zeszytów pieśni pod wspólnym tytułem *Śpiewnik domowy*. Kolejnych 6 zeszytów ukazało się już po śmierci kompozytora. Zbiór *Śpiewnik domowy* zawierał ok. 300 pieśni. Wśród nich najbardziej znane to m.in.: *Dziad i baba*, *Krakowiaczek*, *Pieśń wieczorna*, *Prząśniczka*, *Kozak*, *Świtezianka*, *Chochlik*, *Znasz-li ten kraj*.

Prząśniczka

Muzyka: Stanisław Moniuszko

Słowa: Jan Czeczot

allegro *mf* *c*

U przą - śni - czki sie - dzą jak a - nioł dzie - we - czki,

G7 *c* *G7* *c*

przę - dą so - bie, przę - dą, je - dwa - bne ni - te - czki.

Es *B* *Es*

Kręć się, kręć, wrze - cio - no, więc się to - bie, więc!

G7 *c* *f* *G* *c*

Ta pa - mię - ta le - piej, czy - ja dłu - ższa nić!

1. U prząśniczki siedzą jak anioł dziewczeczki,
przędą sobie, przędą jedwabne niteczki.
Kręć się, kręć, wrzeciono, więc się tobie, więc!
Ta pamięta lepiej, czyja dłuższa nić!
2. Poszedł do Królewca młodzieniec z wiciną,
łzami się zalewał, żegnając z dziewczyną.
Kręć się, kręć, wrzeciono, więc się tobie, więc!
Ta pamięta lepiej, czyja dłuższa nić!
3. Gładko idzie przędza wesołej dziewczynie,
pamiętała trzy dni o wiernym chłopczynie.
Kręć się, kręć, wrzeciono, więc się tobie, więc!
Ta pamięta lepiej, czyja dłuższa nić!
4. Inny się młodzieniec podsuwa z ubocza
i innemu rada dziewczyna ochocza.
Kręć się, kręć, wrzeciono, przysła wąta nić,
wstydem dziewczę płonie, wstydz się, dziewczę, wstydz!

1. Wysłuchaj pieśni Stanisława Moniuszki *Prząśniczka* i określ jej budowę. Jak myślisz, czy muzyka i akompaniament są związane z tekstem pieśni? Co w akompaniamencie naśladuje ustawiczny ruch szesnastek?
2. Zaśpiewaj pieśń *Prząśniczka* z towarzyszeniem fortepianu. Pamiętaj o prawidłowej dykcji i czystym intonowaniu dźwięków.

Stanisław Moniuszko

Prząśniczka

(parafraza na flet W. Popp)

Porównaj utwór z melodią pieśni *Prząśniczka*. Jakie dostrzegasz podobieństwa i różnice?

Scena z opery Stanisława Moniuszki *Halka*

Stanisław Moniuszko był od dzieciństwa zafascynowany teatrem. Uważał operę za najbogatszą formę muzycznej wypowiedzi. Mając 28 lat, ukończył komponowanie muzyki do dwuaktowej opery *Halka*, opartej na librecie Włodzimierza Wolskiego. Historia góralskiej dziewczyny, porzuconej przez szlachcica Janusza, wzruszyła wileńską publiczność, gdyż poruszała problem różnic klasowych społeczeństwa. Podczas premiery opera wystawiona była bez dekoracji i kostiumów.

Prawdziwy tryumf *Halki* nastąpił dopiero po 10 latach. Na warszawską premierę kompozytor rozszerzył operę do czterech aktów, dodając np. słynnego mazura na zakończenie I aktu. Tym razem operę wystawiono w pełnej scenografii. Publiczność z zachwytem przyglądała się polskim tańcom i słuchała ze wzruszeniem przepięknych arii głównych bohaterów.

Stanisław Moniuszko

Aria Halki *Gdybym rannym słońkiem* z II aktu opery *Halka*

Wysłuchaj arii Halki *Gdybym rannym słońkiem*. Określ rodzaj głosu, jakim śpiewaczka operowa wykonuje ten utwór.

Gdybym rannym słońkiem wzlecieć mi skowronkiem,
Gdybym jaskółeczką bujać mi po niebie!
Gdybym rybką w rzece płynąć tu do ciebie,
Jaśku mój do ciebie! (...)

Kiedy umilkły ostatnie dźwięki opery, oklaskom nie było końca, a scena tonęła w kwiatkach. *Halkę* okrzyknięto pierwszą polską operą narodową.

Teatr Wielki w Warszawie w 1900 roku

Dzień wczorajszy 1 I 1858 roku stał się dniem historycznym w dziejach muzyki polskiej. Tego dnia na scenę weszła pierwsza znakomita opera narodowa. Dziękujemy Ci, Stanisławie Moniuszko – napisał recenzent po spektaklu.

Po sukcesie opery *Halka* Moniuszko wraz ze swoją rodziną osiadł na stałe w Warszawie, gdzie objął stanowisko dyrygenta orkiestry Teatru Wielkiego.

Kolejne jego opery powstawały już w stolicy. Były to: *Flis*, *Hrabina*, *Verbum nobile*, *Straszny dwór*, *Paria*.

Wszystkie te dzieła operowe podkreślały polską tożsamość narodową. Przedstawiały tradycje i obyczaje różnych stanów społecznych, dodawały otuchy w tragicznych momentach naszej historii. Stanisław Moniuszko w pełni zasłużył na miano twórcy polskiej opery narodowej.

1. Pomyśl i spróbuj wyjaśnić, dlaczego Stanisława Moniuszkę nazywa się twórcą polskiej opery narodowej.
2. Wymień tytuły najslynniejszych oper Stanisława Moniuszki.
3. Jaką rolę społeczną w czasach zaborów spełniał *Śpiewnik domowy* Stanisława Moniuszki?

Stanisław Moniuszko

Uwertura koncertowa *Bajka*

Wsluchaj się w melodyjne tematy utworu i wymyśl do nich baśniową historię, rozpoczynając opowieść słowami: *Dawno, dawno temu...*

Stanisław Moniuszko

Polonez z III aktu opery *Hrabina*

Stanisław Moniuszko
Dziad i Baba

3.8 Nie taki straszny ten dwór

Podejmij temat

- Poznaj piękną operę Stanisława Moniuszki *Straszny dwór*. Kompozytor pisał ją w czasach zaborów, ale – mimo trudnej dla kraju sytuacji politycznej i złych nastrojów – udało mu się wpleść w utwór komediowe i romantyczne wątki, a u swoich bohaterów podkreślić postawę patriotyzmu i odwagi. Powiedz rytmicznie tekst początkowego fragmentu *Mazura* z opery Stanisława Moniuszki *Straszny dwór*.

Stanisław Moniuszko

Spod igiełek kwiatki rosną z II aktu opery *Straszny dwór*

Wysłuchaj pieśni śpiewanej przez dziewczęta zamieszkujące dwór w Kalinowie. Postaraj się określić metrum pieśni.

Ciekawe!

Gdy na premierze opery *Straszny dwór* publiczność usłyszała śpiew Miecznika:

*Mieć w miłości kraj ojczysty,
Być odważnym jako lew,
Dla swej ziemi macierzystej
Na skinienie oddać krew...*

plakała ze wzruszenia, a po przedstawieniu owacje dla Moniuszki zamieniły się w gorącą manifestację patriotyczną.

Opera *Straszny dwór* opowiada o losach dwóch szlachciców – braci Zbigniewa i Stefana. Po skończonych wyprawach wojennych młodzieńcy wracają do domu, a na pożegnanie z towarzyszami broni składają przyrzeczenie pozostania w stanie kawalerskim do końca życia. Zbigniew i Stefan mogą dzięki temu w każdej chwili służyć ukochanej ojczyźnie i oddać życie za jej bezpieczeństwo i wolność. Los kieruje jednak ich przeznaczeniem zupełnie inaczej. Kiedy bracia odwiedzają dwór przyjaciela ojca, szlachcica Miecznika, zostają oczarowani urodą jego pięknych córek Hanny i Jadwigi.

Scena z opery Stanisława Moniuszki *Straszny dwór*

Na nic zdały się podstępne knowania zazdrosnego Damazego i stryjenki Cześnikowej, którzy za wszelką cenę chcą wypłoszyć ze dworu zakochanych młodzieńców. Ani duchy, ani niesamowite opowieści o klątwie rzuconej na dom Miecznika nie skłaniają Zbigniewa i Stefana do wyjazdu. Bracia wkrótce poznają prawdę o strasznym dworze: pradziad Miecznika miał dziewięć córek, które najszybciej w okolicy znalazły sobie kandydatów na mężów. Zazdrosne matki dorastających panienek z sąsiedztwa w rozpaczy nazwały posiadłość szlachcica „strasznym dworem”. Opera kończy się szczęśliwie. Zbigniew i Stefan oświadczają się swoim wybrankom serca i otrzymują zgodę Miecznika na ślub z jego córkami.

Premiera opery *Straszny dwór* odbyła się w Teatrze Wielkim w Warszawie w 1865 roku. Utwór okrzyknięto najdoskonalszym dziełem Stanisława Moniuszki, urzekającym piękną polską muzyką i niezapomnianą atmosferą XVIII-wiecznego dworu polskiego.

Aria Skołuby z III aktu opery *Straszny dwór*

(fragment)

Muzyka: Stanisław Moniuszko

Słowa: Jan Chęciński

moderato

Ten ze - gar sta - ry, gdy - by świat, ku - ra - nty ciął jak

z nut. Ze - psu - ty wsza - kże od stu lat, na - krę - cać pró - żny

trud. Lecz je - śli nie - spo - dzia - nie ktoś o - bcy tu - taj sta - nie, to

ze - gar ten, gdy pie - je kur, dmie w rząd prę - dę - tych rur.

1. Postaraj się zaprojektować dekorację sceniczną do jednego z aktów opery *Straszny dwór*.

Stanisław Moniuszko

Mazur z IV aktu opery

Straszny dwór

Na rytmie jakiego polskiego tańca narodowego oparta jest melodia utworu? Przypomnij charakterystyczne cechy tego tańca.

Stanisław Moniuszko

Aria Skołuby z III aktu opery

Straszny dwór

Wysłuchaj utworu w wykonaniu śpiewaka operowego, określ rodzaj głosu, jakim operuje, następnie postaraj się zaśpiewać zamieszczony niżej fragment.

Pan Moniuszko

Muzyka: Miroslaw Ziaber
Słowa: Jadwiga Koczanowska

moderato

Kim jest dla nas Pan Mo - niu - szko, ka - żdy wie - dzieć mu - si,
bo Po - la - kiem był wy - bit - nym, mu - zy - ką nas wzru - szał.
Two - rzył pie - śni i o - pe - ry, kan - tat zbiór nie - ma - ły,
pol - skie nu - ty, pol - skie ryt - my w je - go ser - cu gra - ły.

1. Kim jest dla nas Pan Moniuszko,
każdy wiedzieć musi,
bo Polakiem był wybitnym,
muzyką nas wzruszał.
2. Tworzył pieśni i opery,
kantat zbiór niemały,
polskie nuty, polskie rytmy
w jego sercu grały.
3. Mazur brzmiący w *Strasznym Dworze*,
dumny i ognisty,
to nasz taniec narodowy,
polskim sercom bliski.
4. W *Halce* szumią smukłe jodły
na gór stromych szczycie,
aria ta jest bardzo znana,
słuchana w zachwycie.
5. A w *Śpiewnikach*, tych *Domowych*
wiele pieśni mamy,
jakże pięknych, melodyjnych,
tak chętnie śpiewanych.
6. Nie przeminie ta muzyka,
bo jest nasza, swojska,
taką Pan Moniuszko tworzył,
to muzyka polska.

2. Zaśpiewaj piosenkę o Stanisławie Moniuszce. Wymień dzieła kompozytora, które zostały przedstawione w tekście utworu. Na rytmie jakiego polskiego tańca narodowego oparł kompozytor melodię piosenki *Pan Moniuszko*? Przypomnij charakterystyczne cechy tego tańca.

3. Zorganizujcie w klasie konkurs wiedzy o życiu i twórczości wybitnego kompozytora polskiego Stanisława Moniuszki.

3.9 Polskie pieśni i tańce regionalne

Podejmij temat

- Zaintonuj znaną ci pieśń regionalną, następnie zaimprovizuj taniec charakterystyczny dla regionu, w którym żyjesz. Poznaj wybrane pieśni i tańce regionalne, które cieszą się dużą popularnością nie tylko na swoim obszarze.

Skarbnicą dorobku każdego narodu jest kultura ludowa, określana mianem **folkloru**. Na folklor składają się na między innymi wytwory sztuki, pieśni, tańce, gwara, zwyczaje, obrzędy, tradycje mieszkańców wsi. Folklor nie jest jednolity w całym naszym kraju i ma na niego wpływ wiele czynników, np. geograficzne ukształtowanie terenu. Obszar różniący się od sąsiednich warunkami geograficznymi, kulturą, obyczajami i sposobem życia mieszkańców nazywamy regionem. W Polsce wyróżnia się wiele regionów, a wśród nich są między innymi: Pomorze, Wielkopolska, Kaszuby, Kujawy, Podlasie, Mazowsze, Śląsk, Małopolska, Podhale.

Kaszubskie nuty

Wśród tańców kaszubskich znajdziemy takie, które ilustrują pracę ludzi i obyczaje. Przykładem jest zabawa taneczna **Szewc**, w której pary w rytm muzyki naśladują czynności związane z pracą szewca i wykonują różne figury taneczne. Taniec składa się z trzech części. Rozpoczyna się od ustawienia parami w dwa szeregi na obwodzie koła i uklęknieniem tancerzy na prawe kolano. W tym ustawieniu tańczący naśladują ruch nawijania dratwy (krążenia dłoni wokół siebie), wyciąganie dratwy (wyprost ramion w bok) i po powtórzeniu tych czynności, w części 2, naśladują wbijania gwoździ do butów (uderzenia na przemian w kolano partnera i własne). Następnie w 3 części podnoszą się z klęku i wszyscy tańczą w chwycie zamkniętym polkę w obrotach po obwodzie koła.

Szewc

Melodia z Kaszub

Melodia A G D D7

Melodia B G G D D7 G

Melodia C G D7 G C G

D7 G E7 a D7 G E7 a D7 G D7 G

1. Posługując się opisem tańca Szewc, odtwórzcie w parach ruch taneczny.

Pieśń *Ty pójdziesz górą* oparta jest na rytmie kujawiaka – najpopularniejszego tańca regionu Kujaw. Tańczony jest w parach po linii koła, w metrum trójdzielnym, w wolnym tempie. Krok podstawowy kujawiaka (trójkrok chodzony) mieści się w jednym takcie i składa się z trzech kroków chodu na lekko ugiętych nogach.

Ty pójdziesz górą

Melodia i słowa ludowe

w tempie kujawiaka

Ty pój-dziesz gó - rą, ty pój - dziesz gó - rą, a ja do - li - ną.

Ty za - kwi-tniesz ró - żą, ty za - kwi - tniesz ró - żą, a ja ka - li - ną.

Ty pójdziesz górą,
ty pójdziesz górą,
a ja doliną.
Ty zakwitniesz różą,
ty zakwitniesz różą,
a ja kaliną.

Ty pójdziesz polem,
ty pójdziesz polem,
a ja lasami.
Ty się zmyjesz wodą,
ty się zmyjesz wodą,
ja mymi łzami.

Ty pójdziesz drogą,
ty pójdziesz drogą,
a ja gościńcem.
Ty będziesz panną,
ty będziesz panną,
a ja młodzieńcem.

Zofia Stryjeńska Kujawiak

2. Zaśpiewajcie pieśń *Ty pójdziesz górą*, tańcząc w parach krokiem podstawowym kujawiaka po obwodzie koła.

Na Podhalu **Zbójnickiego** tańczą tylko mężczyźni. Po wspólnym odśpiewaniu *muzicki* (to po góralsku *melodia*) przy dźwiękach góralskiej kapeli maszerują po obwodzie koła, wymachując i potrząsając ciupagami. Potem podchodzą do muzykantów, intonują i śpiewają inną pieśń i znów tworzą koło. Teraz następuje główna część tańca – górale wrzucają ciupagi do środka koła i rozpoczynają popisy taneczne, np. w przysiadzie wyrzucają na przemian raz jedną, raz drugą nogę, krzyżują je, wyrzucają obie nogi w bok itp. Co jakiś czas dla odpoczynku maszerują po kole, podchodzą do kapeli i śpiewają pieśni. Zbójnicki kończy się podniesieniem przez tańczących ciupag i wspólnym tańcem w parach w chwycie pod łokcie.

W murowanej piwnicy

Melodia z Podhala

allegro
mf C

W mu - ro - wa - nej piw - ni - cy tań - co - wa - li zbój - ni - cy,
ka - za - li se pię - knie grać i na nó - żki spo - zie - rać.

3. Zaśpiewajcie melodię z regionu Podhala *W murowanej piwnicy*, wystukując jednocześnie rytm:

4. Zapoznaj się z opisem tańca zbójnickiego oraz jego poetycką interpretacją w wierszu Wandy Chotomskiej *Zbójnicki*. Zaimprovizuj taniec lub przedstaw ruchem treść wiersza.

Zbójnicki

W murowanej piwnicy
tańcowali zbójnicy.
Jak ten pierwszy skoczył w górę –
to w suficie wybił dziurę.
Jak ten drugi tupnął nogą –
to się znalazł pod podłogą.
Jak ten trzeci się zawinął –
wyleciały drzwi z futryną.

Jak się czwarty rozweselił –
cztery ściany diabli wzięli.
Jak ciupagą rąbnął piąty –
poszły w drzazgi wszystkie gonty.
Jak ten szósty zaczął tupać –
zawaliła się chałupa.
A ten siódmy to był baca –
skoczył w górę i nie wraca.
Pewnie siedzi na Giewoncie –
i rozmyśla o remoncie...

Wanda Chotomska

Konik – to żywy i skoczny taniec kurpiowski tańczony zespołowo. Chłopcy i dziewczęta ustawiają się w tzw. wężyk (stoją obok siebie i trzymają się za ręce) i w rytm muzyki poruszają się za pierwszym tancerzem. Ten prowadzi korowód po sali zygzakiem lub po obwodzie koła. W dowolnym momencie przeprowadza tańczących pod wzniesionymi rękami ostatniej pary, co jest sygnałem do zmiany kierunku tańca. Wówczas prowadzenie korowodu przejmuje ostatni tancerz.

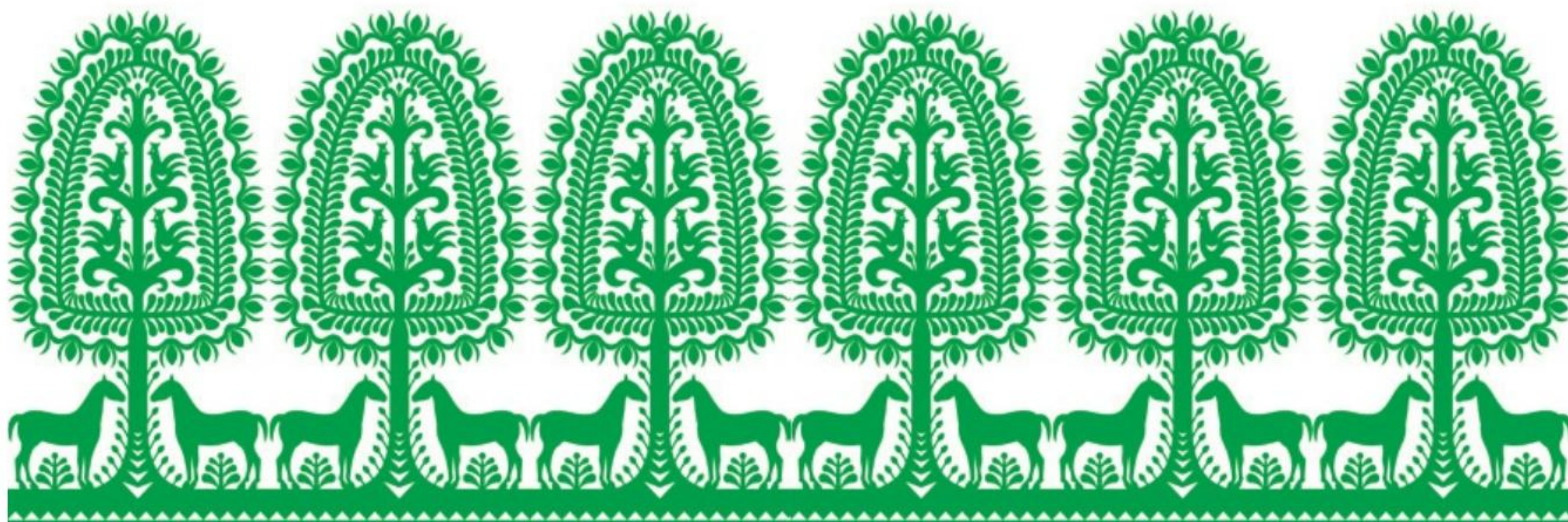
Konik

Melodia kurpiowska

Drepce konik, drepce,
Do stajenki nie chce.
Gdyby do dziewczyny,
Podskoczyłby jeszcze (bis).

Parska konik, parska,
Kopytkami strzela.
Gdyby do dziewczyny,
To i do wesela (bis).

5. Wykonajcie w dwóch grupach taniec kurpiowski *Konik*, grupa 1. zagra na dzwonkach lub flecte melodię do tańca, grupa 2. zatańczy zgodnie z opisem.
6. Zbierz informacje o pieśniach i tańcach ludowych wywodzących się z twojego regionu.
7. Zorganizujcie w klasie „kącik regionalny”, w którym możecie wyeksponować różne wytwory sztuki ludowej, albumy i książki związane z kulturą ludową.

Podsumowanie działu 3

1 Czy znasz te słowa?

skala majorowa	opera	libretto	skala minorowa
uwertura	aria	choreograf	
cza-cza	cymbały	folklor	region

2 Nazwij instrument przedstawiony poniżej. Do jakiej grupy instrumentów on należy?

3 Spośród wymienionych utworów Stanisława Moniuszki wskaż tytuły pieśni i oper.

- *Prząśniczka*
- *Dziad i baba*
- *Halka*
- *Straszny dwór*
- *Krakowiaczek*
- *Hrabina*

4 Rozpoznaj taniec regionalny przedstawiony na zdjęciu i go nazwij. Z jakich stron naszego kraju on pochodzi? Wymień nazwy popularnych tańców z innych regionów Polski.

4. Cztery pory roku – lato

1. Jakie utwory powstały pod wpływem fascynacji kompozytorów naturą i krajobrazem?
2. Czy słowa piosenki mogą być mottem dla wakacyjnych dni?

4.1 Muzyczne pejzaże

Podejmij temat

- Artyści malarze, szukając inspiracji dla swoich dzieł, często wybierają się w plener. Rozkładają pod gołym niebem warsztat pracy: sztalugi, farby, pędzle i malują na płótnie roztaczające się przed ich oczami pejzaże. Środkiem wyrazu artystycznego dla kompozytorów są dźwięki, dlatego za ich pomocą opisują piękno natury lub scenki rozgrywane w jej scenerii. Słuchając tych kompozycji, oczami swojej wyobraźni możemy „ujrzeć” muzyczne obrazy. Postaraj się zilustrować na instrumentach różne odgłosy przyrody, np. szum morskich fal, śpiew ptaków, odgłosy owadów, deszcz i burzę.

Obrazki z wystawy

Modest Musorgski, rosyjski kompozytor, wspaniale utrwalał dźwiękami różnorodne pejzaże i scenki rozgrywane na świeżym powietrzu. Na przykład w swoim dziele *Obrazki z wystawy* przedstawił muzycznie między innymi rynek w Limoges [czyt. limoż], zabawy dzieci w paryskich alejach parku czy tajemniczy zamek nad jeziorem.

Tuileries¹ z cyklu *Obrazki z wystawy*

Modest Musorgski

Allegretto non troppo capriccioso

¹Tuileries [czyt. tiuliri] – dzielnica w centrum Paryża

Modest Musorgski

Tuileries

z cyklu *Obrazki z wystawy*

Czy, twoim zdaniem, udało się kompozytorowi zilustrować atmosferę miejskiego ogrodu i sprzeczkę dzieci w czasie zabawy?

Sceny leśne

Robert Schumann [czyt. szuman], niemiecki kompozytor, bardzo lubił przyrodę i uważał ją za źródło artystycznego natchnienia. Kiedy znajdował się w gwarnym mieście, ubolewał: *Nie ma tam ani doliny, ani góry, ani lasu, gdzie tak dobrze można było dawać upust swoim myślom. Brak miejsca, w którym mógłbym pobyc sam.* Wśród jego dzieł inspirowanych naturą na uwagę zasługuje cykl dziewięciu miniatur pod wspólnym tytułem *Sceny leśne* opisujących muzycznie przechadzkę po lesie. Znalazły się tam takie obrazy jak: *Wejście do lasu, Myśliwy na łowach, Samotny kwiat, Wyklęte miejsce, Przyjazny pejzaż, W gospodzie, Ptak prorokiem, Pieśń myśliwego, Pożegnanie.* Schumann pisał ten cykl w dość trudnym momencie swojego życia. Nowe kompozycje stały się dla niego ucieczką od problemów i zmartwień. Mawiał: *Człowiek nie jest tak nieszczęśliwy, jak sądzi, ma serce odnajdujące w naturze najpiękniejsze echo.*

Jan Brueghel starszy *Myśliwi w lesie*

Opowieści Lasku Wiedeńskiego

Utwór austriackiego kompozytora Johanna Straussa *Opowieści Lasku Wiedeńskiego* przedstawia muzyczny obraz życia mieszkańców podwiedeńskich wiosek. Melodia oparta na rytmie walca ukazuje np. lokalne obyczaje, ludowe zabawy pod gołym niebem, a ptasie trele podkreślają malowniczość okolicy. W instrumentarium utworu odnaleźć można partię cytry, charakterystycznego dla Austrii instrumentu ludowego. Żywa muzyka kompozycji oddaje radosną, sielankową atmosferę zachęcającą do odwiedzenia tego miejsca i wspólnej zabawy. Nic więc dziwnego, że utwór Johanna Straussa to jeden z najbardziej popularnych walców.

Robert Schumann

Wejście do lasu

z cyklu *Sceny leśne*, op. 82

Wysłuchaj muzycznego obrazu, następnie powiedz, jak wyobrazasz sobie spacer w leśnej scenerii? Zilustruj utwór, wykorzystując dowolną technikę plastyczną.

Johann Strauss

Opowieści Lasku

Wiedeńskiego, op. 325

Słuchając utworu, postaraj się taktować „na trzy” w rytm muzyki.

Ciekawe!

Las Wiedeński posiada unikalny naturalny krajobraz z bogatą fauną i florą. Przechodzi przez niego wiele szlaków wędrownych i tras spacerowych cieszących się popularnością wśród turystów. Przytulne gospody i zaciszne ogródki w wiejskich osadach, jak za dawnych wieków, rozbrzmiewają tu wiedeńską muzyką oraz zapraszają do odpoczynku przy jedzeniu i piciu.

Maurice Ravel

Czarodziejski ogród

4.2 Z piosenką na wakacje

Podejmij temat

- Zaśpiewaj piosenkę *Wakacje już tuż-tuż* zapowiadającą nadejście wakacji.

Wakacje już tuż-tuż

Muzyka: Andrzej Wolski
Słowa: Jadwiga Koczanowska

allegro

mf A fis

Słoń - ce za - glą - da do o - kien, u - par - cie pu - ka do drzwi,

D E D E

tru - dno u - sie - dzieć jest w szko - le, gdy o wa - ka - cjach się śni.

A fis

Brzo - zy już gra - ją w zie - lo - ne, ja - śmi - nem pa - chnie i bzem, i

D E D E

je - dną myśl ma - my w gło - wie: wa - ka - cje zbli - ża - ją się. Ref.: Wa -

fis cis fis cis

ka - cje już tuż-tuż la - to na nas cze - ka,

D E D E

juz za pa - rę chwil ciesz się, nie na - rze - kaj.

La - to już tuż-tuż, wa - ka - cje przed na - mi,
je - szcze pa - rę chwil, szko - łę po - że - gna - my.
Ple - cak go - to - wy i bu - ty że - by wy - ru - szyć na szlak,
La - to nas wzy - wa i ku - si, cze - ka - my na la - ta znak.
Z wia - trem zie - lo - nym we wło - sach w nie - zna - ny ru - szy - my świat. Na
szczy - ty gór i brzeg mo - rza, by po - znać przy - go - dy smak. Wa -

1. Słońce zagląda do okien,
uparcie puka do drzwi,
trudno usiedzieć jest w szkole,
gdy o wakacjach się śni.
Brzozy już grają w zielone,
jaśminem pachnie i bzem,
i jedną myśl mamy w głowie:
wakacje zbliżają się.

Refren:

Wakacje już tuż-tuż, lato na nas czeka,
Już za parę chwil, ciesz się, nie narzekaj.
Lato już tuż-tuż, wakacje przed nami,
Jeszcze parę chwil, szkołę pożegnamy.

2. Plecak gotowy i buty,
żeby wyruszyć na szlak.
Lato nas wzywa i kusi,
czekamy na lata znak.
Z wiatrem zielonym we włosach
w nieznany ruszymy świat,
na szczyty gór i brzeg morza,
by poznać przygody smak.

Refren:

Wakacje już tuż-tuż...

1. Do podanych rytmów dobierz teksty przysłów, następnie powiedz je rytmicznie. Zaimprovizuj melodie do rytmów.

Co się latem rodzi, zimą się przygodzi.

Czerwiec daje dni gorące, kosa brzęczy już na łące.

2. Ułóż rytm do przysłowia. Spróbuj zapisać go znakami graficznymi nut i pauz.

Co lato uzbiera, to zima pożera.

3. Przeczytaj wiersz Ireny Suchorzewskiej *Letnia ulewa*. Zwróć uwagę na opisane w nim odgłosy natury i naśladuj je przy pomocy instrumentów perkusyjnych.

Przed chwilą słońce,
Nagle ulewa!
Bije o ziemię,
Bije o drzewa,
Na dachu dudni
I w rynnach śpiewa,
Na szybach dzwoni
Letnia ulewa!

I znowu słońce,
Piękna pogoda.
W całym ogrodzie
Kałuże, woda,
Po ścieżkach płyną
Srebrne strumyki...

4. Zorganizujcie konkurs *Klasowy meloman*, wykorzystując, jako hasła do odgadnięcia, terminy ze słowniczka muzycznego (s. 134–135) oraz nazwiska kompozytorów, których poznaliście na lekcjach, i tytuły ich dzieł.

Mazurek Dąbrowskiego

Melodia ludowa
Słowa: J. Wybicki

żywo *f*

Je - szcze Pol - ska nie zgi - nę - ła, Kie - dy my ży - je - my.
Co nam o - bca prze - moc wzię - ła, Sza - blą od - bie - rze - my.
Marsz, marsz , Dą - bro - wski, Z zie - mi wło - skiej do Pol - ski.
Za two - im prze - wo - dem Złą - czym się z na - ro - dem.

1. Jeszcze Polska nie zginęła,
Kiedy my żyjemy.
Co nam obca przemoc wzięła,
Szablą odbierzemy.

Refren:

Marsz, marsz, Dąbrowski,
Z ziemi włoskiej do Polski.
Za twoim przewodem
Złączym się z narodem. } bis

2. Przejdziem Wisłę, przejdziem Wartę,
Będziem Polakami,
Dał nam przykład Bonaparte,
Jak zwyciężać mamy.

Refren:

Marsz, marsz, Dąbrowski...

3. Jak Czarniecki do Poznania
Po szwedzkim zaborze,
Dla ojczyzny ratowania
Wrócim się przez morze.

Refren:

Marsz, marsz, Dąbrowski...

4. Już tam ojciec do swej Basi,
Mówi zapłakany:
„Słuchaj jeno, pono nasi
Biją w tarabany”.

Refren:

Marsz, marsz, Dąbrowski...

Słowniczek

alt	niski głos żeński
altowiolista	muzyk grający na altówce
ansambl	w operze partie wokalne śpiewane przez kilku śpiewaków
aria	pieśń solowa z towarzyszeniem orkiestry, stanowiąca część opery
bas	1) najniższy głos męski; 2) potocznie kontrabas
baryton	niski głos męski, wyższy od basu
batuta	pałeczka do dyrygowania
bemol	znak chromatyczny obniżający dźwięk o pół tonu
big-band	duży zespół jazzowy
charleston	taniec ludności afroamerykańskiej o żywym tempie, takcie $\frac{4}{4}$ i synkopowanym rytmie
chordofon	instrument muzyczny, w którym źródłem dźwięku są napięte, drgające struny
choreograf	twórca układów tanecznych i opracowań ruchu scenicznego w operze lub balecie
cza-cza	taniec kubański w metrum $\frac{4}{4}$ o wesołym, młodzieńczym charakterze
dur (łac. <i>durus</i> – twardy)	rodzaj skali, gamy, tonacji, trójdźwięku
dyrygent	muzyk kierujący orkiestrą lub chórem, odpowiedzialny za przygotowanie koncertów muzycznych, prowadzenie i wyraz artystyczny utworów
fanfary	krótki motyw melodyczny wykonywany na czyjś cześć, grany na instrumentach dętych blaszanych, np. trąbce sygnałowej
fermata	przedłuża czas trwania nuty lub pauzy o dowolną wartość rytmiczną, zgodnie z wyczuciem wykonawcy
filharmonia	1) budynek, w którym odbywają się koncerty muzyczne; 2) instytucja organizująca koncerty symfoniczne
fokstrot	amerykański taniec towarzyski w parzystym metrum, szybkim tempie i synkopowanym rytmie
galop	taniec pochodzenia francuskiego w takcie parzystym, szybkim tempie, z charakterystycznymi krokami naśladowczymi cwał
gryf (podstrunnica)	drewniana deseczka, do której grający przyciska struny; w niektórych instrumentach szarpanych, np. gitarze, gryf posiada metalowe progi ułatwiające znalezienie właściwego dźwięku
interwał muzyczny	różnica wysokości między dwoma dźwiękami
jive	taniec towarzyski o zróżnicowanym tempie, takcie $\frac{4}{4}$ z akcentami na słabych częściach taktu
kasownik	znak chromatyczny, który likwiduje znaczenie krzyżyka i bemola, przywraca pierwotne brzmienie dźwięku
koncert	publiczne wykonanie utworu muzycznego
koncertmistrz	w orkiestrze symfonicznej pierwszy instrumentalista w grupie smyczkowej, tzw. pierwszy skrzypek, pierwszy altowiolista lub wiolonczelista; przewodzi grupie instrumentów i wykonuje partie solowe
krzyżyk	znak chromatyczny, który podwyższa dźwięk o pół tonu
kuplet	część runda, zwana też epizodem, występująca między kolejnymi powrotami refrenu
libretto	tekst słowny scenicznego utworu muzycznego, np. opery, baletu

lutnik	rzemieślnik budujący instrumenty smyczkowe
meloman	miłośnik muzyki
mezzosopran	średni głos żeński o skali pośredniej między altem i sopranem
moll	(łac. <i>mollis</i> – miękki) minor, odmiana trybu, rodzaj skali, gamy, tonacji, trójdźwięku
oktawa	interwał występujący między I a VIII stopniem gamy
opera	duże dzieło muzyczno-sceniczne, w którym akcja przekazywana jest śpiewem i muzyką
orkiestra symfoniczna	duży zespół instrumentalny, w skład którego wchodzi 4 grupy instrumentów: smyczkowe, dęte drewniane, dęte blaszane, perkusyjne
partytura	nuty z rozpisanymi głosami wszystkich instrumentów orkiestry
passo doble	taniec pochodzenia hiszpańskiego nawiązujący akcją do hiszpańskiej corridy, utrzymany w żywym tempie, w takcie $\frac{2}{4}$ $\frac{6}{8}$ czasami $\frac{3}{4}$
pizzicato	sposób wydobywania dźwięków z instrumentów smyczkowych polegający na szarpaniu strun palcami
polka	czeski taniec wirowy, w szybkim tempie i dwudzielnym metrum
półton	najmniejsza odległość między dźwiękami
prapremiera	pierwsze w historii wykonanie utworu
premiera	nowe wystawienie dzieła operowego, baletowego lub dramatycznego
programowa muzyka	muzyka inspirowana dziełem literackim, obrazem malarskim, zjawiskami natury itp.
refren	powtarzający się odcinek formy muzycznej ronda; powtarzająca się część piosenki
rock and roll	taniec w szybkim tempie z wieloma figurami akrobatycznymi, takimi jak podrzucanie partnerki, owijanie jej wokół tułowia partnera. W Europie zdobył popularność w latach sześćdziesiątych XX wieku
rondo	rodzaj utworu złożonego z powtarzającego się refrenu przedzielonego kontrastującymi wstawkami zwanymi kupletami
samba	ludowy taniec brazylijski w szybkim tempie, w parzystym takcie. Charakterystyczny ruch taneczny polega na ciągłym zginaniu i prostowaniu kolan
smyczek	sprężysty, drewniany pręt z naciągniętym wzdłuż niego włosiem końskim, służy do wydobywania dźwięku przez pocieranie strun, np. skrzypiec
sopran	wysoki głos żeński
tango	współczesny taniec towarzyski w wolnym tempie i parzystym metrum; wywodzi się z afrokubańskich, następnie argentyńskich tradycji tanecznych
tenor	wysoki głos męski
tercja	interwał muzyczny określający odległość pięciu stopni między dźwiękami
tonika	I stopień gamy durowej i molowej
tremolo	szybkie powtarzanie jednego lub kilku dźwięków
trójdźwięk	akord zbudowany z trzech dźwięków
twist	amerykański taniec towarzyski w szybkim tempie i parzystym metrum
uwertura	utwór instrumentalny wykonywany przez orkiestrę na początku dzieła scenicznego, np. opery, baletu, operetki
walc	niemiecki taniec wirowy w takcie $\frac{3}{4}$ i umiarkowanym tempie; odmiany tańca to m.in.: walc wiedeński, francuski, angielski – różniące się rytmem, tempem i charakterem
violinistyka	sztuka gry na skrzypcach

Wykaz dysponentów praw autorskich do obrazów i zdjęć zamieszczonych w publikacji:

Schutterstock.com: Dmytro Vietrov (dziewczynka w słuchawkach, s. 10); Photobank gallery (chłopiec odrabiający lekcje, s. 11); (chłopiec słuchający muzyki, s. 12); 26kot (muzyk rockowy grający na gitarze, s.36); Vereshchagin Dmitry (banjo, s. 38); (kontrabas ze smyczkiem, s. 56); Boris Medvedev (wiolonczela ze smyczkiem, s. 65); Ivan Ponomarev Ferenc Szelepcsenyi (muzycy grający na skrzypcach i altówkach, s. 59, muzycy grający na wiolonczelach i kontrabasach, s. 60); LifeInCaption (Pałac Schönbrunn w Wiedniu, s. 69); Simone Padovani (karnawał wenecki, s. 77); T photography (karnawał w Rio de Janeiro, s. 79); CP DC Press (tancerka samby, s. 79); Pavel L Photo and Video (wielka orkiestra symfoniczna, s. 82); Martin Good (dyrygent podczas koncertu, s. 83); Andrey_Popov (skrzypce ze smyczkiem, s. 90); objectsforall (wiolonczela ze smyczkiem, s. 90); the palms (kontrabas ze smyczkiem, s. 90); Ferenc Szelepcsenyi (muzyk grający na kotłach, s. 97, koncert fortepianowy, s. 99); Dmitry Matrosov (para tańcząca cza-czę, s. 106); criben (scena taneczna z opery Carmen, s. 113); Igor Bulgarin (scena z opery Wesele Figara, s. 113); RedKoala (wycinanka kurpiowska, s. 125); Boris Medvedev (fortepian, s. 126); **Reporter:** Dominik SKURZAK (Rafał Blechacz, s. 101); Stefan Maszewski (scena z opery Halka, s. 116); Tomasz Zurek (scena z opery Straszny dwór, s. 118); **BE&W:** kadr z filmu Amadeusz, s. 33; klawesyn, s. 34; portret Ludwiga van Beethovena, s. 69; Beethoven przy fortepianie, s. 71; orkiestra symfoniczna podczas próby utworu *Maszyna do pisania*, s. 96; wnętrze opery La Scala, s. 112; **Getty Images:** Krystian Zimerman przy fortepianie, s. 24; Freddie Mercury i Montserrat Caballe, s. 25; Andrea Bocelli i Sarah Brightman w wykonaniu utworu *Time to say goodbye*, s. 28; Andreas Segovia grający na gitarze klasycznej, s. 35; *Requiem d-moll* W.A. Mozarta w wykonaniu Orkiestry Weneckiej, s. 31; Jimi Hendrix, s. 36; harfistka, s. 38; bal w Operze Wiedeńskiej, s. 78; Muzeum Wojska Polskiego/East News: Jerzy Kossak *Wymarsz Pierwszej Kompanii Kadrowej z Oleandrów* 6 sierpnia 1914, s. 43; **Domena Publiczna:** Claude Monet *Lilie wodne*, s. 17; Antonio Vivaldi, s. 21; portret młodego Wolfganga Amadeusza Mozarta, s. 30; koncert młodego Mozarta, s. 30; Wojciech Kossak *Apoteoza Wojska Polskiego* (fragment), s. 41; Wojciech Kossak *Marszałek Józef Piłsudski na Kasztance*, s. 42; Wojciech Kossak *Ułan i dziewczyna*, s. 44; Vincent van Gogh *Gwiazdzista noc*, s. 48; Edward Munch *Światło księżyc*, s. 49; Edgar Bundy *Antonio Stradivari wykonujący instrumenty smyczkowe we własnej pracowni*, s. 58; portret Ludwiga van Beethovena, s. 90; kwartet smyczkowy, s. 95; Jan Czesław Moniuszko *Koncert Jankiela*, s. 100; Edward Munch *Taniec życia*, s. 102; menuet, s. 103; Claude Monet *Irysy w ogrodzie Moneta*, s. 108; portret Stanisława Moniuszki, s. 114; https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Theatre_Square_Warsaw_about_1900.jpg (Teatr Wielki w Warszawie w 1900 roku, s. 117); Jan Brueghel starszy *Myśliwi w lesie*, s. 129; **Archiwum:** gitara klasyczna, s. 37; skrzypce ze smyczkiem, s. 56, 57; altówka ze smyczkiem, s. 56, 90; Zofia Stryjeńska *Kujawiak*, s. 123; tańce góralskie, s. 126; © Krzysztof Tracz *Jesień*, s. 20; AP/FOTOLINK/East News (Maria Callas, s. 24); © Barbara Bielecka-Woźniczko *Wokół muzyki Chopina, Nokturn I*, s. 51; © Stowarzyszenie im. Ludwiga van Beethovena/www.beethoven.org.pl (Marcin Maciejowski *Plakat XIV Wielkanocnego Festiwalu Ludwiga van Beethovena*, s. 72); © Narodowy Instytut Fryderyka Chopina / Rafał Olbiński (Plakat XVI Konkursu Pianistycznego im. Fryderyka Chopina z 2010 roku, s. 101).

Grupa MAC S.A.
ul. Witosa 76
25-561 Kielce

www.mac.pl

ISBN 978-83-8108-353-9

9 788381 083539

indeks 880824